

DICTIONAR MEGLENOROMÂN

LITERA B

NICOLAE SARAMANDU, MARILENA TIUGAN, IRINA FLOAREA, ALINA CELAC

(Coordonator: NICOLAE SARAMANDU)

Publicăm în prezentul număr al revistei „Fonetică și dialectologie“ a doua fasciculă – **litera B** – din *Dicționar meglenoromân*. Informațiile cu caracter general sunt cuprinse în *Prefața* dicționarului, apărută în numărul anterior al revistei.

SIGLE

(Surse)

- ALDM I = Petar Atanasov, *Atlasul lingvistic al dialectului meglenoromân*, vol. I, București, 2008.
- ALR I, 1, 2 = *Atlasul lingvistic român*. Publicat de Muzeul Limbii Române din Cluj sub conducerea lui Sextil Pușcariu. Partea I, vol. I. Cluj, 1938 [h. 1–150]; vol. II., Sibiu, Leipzig, 1942 [h. 150–302], (punctele 012 Liumnița, 013 Țárnareca; anchete efectuate de Sever Pop).
- ALR II, 1 = *Atlasul lingvistic român*. Partea II, de Emil Petrovici, vol. 1, Sibiu, Leipzig, 1940 [h. 1–296].
- ALR II, Supl = *Atlasul lingvistic român*. Partea II, de Emil Petrovici, vol. 2, *Supliment. Termeni considerați obsceni*, Sibiu, Leipzig, 1942 [h. 1–20], (punctul 012 Liumnița; anchetă efectuată de Th. Capidan).
- ALR II, s.n., 1–7 = *Atlasul lingvistic român. Serie nouă*, întocmit de Institutul de lingvistică al Filialei din Cluj a Academiei Republicii Populare Române sub direcția acad. Emil Petrovici, vol. 1–7, București, 1956–1972 [h. 1–2248].
- AtaM = Petar Atanasov, *Meglenoromâna astăzi*, București, 2002.
- Can¹ = I.-A. Candrea, *Glosar megleno-român*, în „Grai și suflet”, III/1, București, 1927, p. 175–209 (A–C).
- Can² = I.-A. Candrea, *Glosar megleno-român*, în „Grai și suflet”, III/2, București, 1928, p. 381–412 (Ĉ–Ĺ).
- Can³ = I.-A. Candrea, *Glosar megleno-român*, în „Grai și suflet”, VI, București, 1933–1934, p. 163–192 (M–R).
- Can⁴ = I.-A. Candrea, *Glosar megleno-român*, în „Grai și suflet”, VII, București, 1937, p. 194–230 (S–Ž).
- Can T¹ = I.-A. Candrea, *Texte meglenite*, în „Grai și suflet”, vol. I/2, București, 1924, p. 261–285.
- Can T² = I.-A. Candrea, *Texte meglenite*, în „Grai și suflet”, vol. II/1, București, 1925, p. 100–128.
- Cap¹ = Th. Capidan, *Meglenoromânii. Istoria și graiul lor*, vol. I, București, 1925.

FD, XXX, București, 2011, p. 51–117

- Cap² = Th. Capidan, *Meglenoromânii. Literatura populară la meglenoromâni*, vol. II, București, 1928.
- Cap = Th. Capidan, *Meglenoromânii. Dicționar meglenoromân*, vol. III, București, 1935.
- Cerna A = Anchetă efectuată cu *Chestionarul Noului atlas lingvistic român* în localitatea Cerna, jud. Tulcea, de Nicolae Saramandu în 1973 (5 caiete aflate în *Arhiva* Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan–Al. Rosetti”, București).
- Cerna A / Supl = Cerna A, răspunsuri suplimentare.
- Cerna T = Texte meglenoromâne (pe bandă magnetică, aflate în *Arhiva* Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan–Al. Rosetti”, București) din localitatea Cerna, jud. Tulcea, culese de Nicolae Saramandu și Marilena Tiugan în 1971; transcriere: Marilena Tiugan.
- Dms = Nicolae Paia, Teodor Minda, *Dicționar meglenoromân* (lucrare în manuscris, aflată în *Arhiva* Institutului de lingvistică „Iorgu Iordan–Al. Rosetti”, București).
- DP = Dimitrie Papatsafa, *Prikozmur din Meglenia (Мегленско-Влашки приказни)*, Skopje, 1997.
- Kats = Nik. At. Katsanis, *Βλάχοι του Παϊκού (του Βυζαντινού θέματος των Μογλενών)*, Salonic, 2001.
- MP I, I I = Maria G. Papageorgiou, *Παραμυθια απο μυθους αρχαιων ελληνικων ποιητικων εργων που χαθηκαν και αλλα παραμυθια του βλαχοφωνου χωριου Σκρα (Αιουμνιτσα)*, I–II, Salonic, 1984.
- Pap¹ = Pericle Papahagi, *Glosar*, în *Românii din Meglenia. Texte și glosar*, București, 1900, p. 30–72.
- Pap² = Pericle Papahagi, *Glosar*, în *Megleno-românii. Studiu etnografico-filologic* (extras din „Analele Academiei Române”. Seria II, Tom. XXV. Memoriile Secțiunii Literare, 35 [1902–1903]), București 1902, p. 185–267.
- Pap M¹ = Pericle Papahagi, [Texte], în *Românii din Meglenia. Texte și glosar*, București, 1900, p. 9–29.
- Pap M² = Pericle Papahagi, *Introducere; texte; obiceiuri, basme etc.* în *Megleno-românii. Studiu etnografico-filologic* (extras din „Analele Academiei Române”. Seria II, Tom. XXV. Memoriile Secțiunii Literare, 35 [1902–1903]), București, 1902, p. 1–184.
- W = Gustav Weigand, *Vlacho-Meglen. Eine ethnographisch-philologische Untersuchung*, Leipzig, 1892.
- Wild = Beate Wild, *Meglenorumänischer Sprachatlas*, Hamburg, 1983.

BIBLIOGRAFIE

În afara dicționarelor generale ale limbii române, pentru stabilirea originii cuvintelor am apelat la următoarele lucrări lexicografice:

- Andriōtē, N.P., *Etymologiko lexiko tēs koinēs neoellēnikēs*, Salonic, 1971 (citată după ediția a doua, corectată, 1971).
- Atanasov, Petar, *Makedonsko-francuski rečnik*, Skopje, 2007.
- Baubec, Agiemin/ Grecu, Mitică, *Dicționar turc-român*, București, 1979.
- BER I – Vl. Georgiev, Iv. Gălăbov, J. Zaimov, St. Iliev, (redactor responsabil) Vl. I. Georgiev, *Bălgarski etimologičen rečnik*, I, Sofia, 1971.
- Buchholz, Oda/Fiedler, Wilfried/Uhlisch, Gerda, *Wörterbuch Albanisch-Deutsch*, Leipzig, 1977.
- CDDE – I.-A. Candrea, Ov. Densusianu, *Dicționarul etimologic al limbii române. Elementele latine (A – Putea)*, București, 1907–1914.
- DDA – Tache Papahagi, *Dicționarul dialectului aromân, general și etimologic*, ediția a doua augmentată, București, 1974.
- Gerov – Najden Gerov, *Rečnik na bălgarski ezik*, I, Plovdiv, 1895.
- Iovan, Tiberiu, *Dicționar bulgar-român*, București, 1994.

- RMJ I–III – Blaže Koneski (redactor responsabil), Todor Dimitroski, Blagoja Korubin, Trajko Stamatovski, *Rečnik na makedonskiot jazik*, I–III, Skopje, 1965–1979.
- Suciu, Emil, *Influența turcă asupra limbii române*, II. *Dicționarul cuvintelor românești de origine turcă*, București, 2010.
- Topciu, Renata/Maloneshi, Ana/Topciu, Luan, *Dicționar albanez–român. Fjalor shqip–rumanisht*, Iași, 2003.
- Türkçe-İngilizce Redhouse Sözlüğü. The Redhouse Turkish-English Dictionary*, Istanbul, 2007.
- Wendt, Dr. Heinz F., *Langenscheids Taschenwörterbuch. Erster Teil, Neugriechisch-Deutsch*, Berlin / München, 1969 (citată după ediția a opta, 1978).

ABREVIERI

- ac. = acuzativ
 adj. = adjectiv, adjectival
 adj. nehot. = adjectiv nehotărât
 adv. = adverb, adverbial
 alb. = albanez(ă)
 aor. = aorist
 ar. = aromân(ă)
 art. dem. = articol demonstrativ
 art. hot. = articol hotărât
 art. nehot. = articol nehotărât
 art. pos. = articol posesiv
 bg. = bulgar(ă)
 cf. = confer
 col. = colectiv
 conj. = conjuncție
 dat. = dativ
 der. = derivat
 determ. = determinant
 dial. = dialectal
 dim. = diminutiv
 dr. = dacoromân(ă)
 et. = etimologie (originea cuvântului)
 et. nec. = etimologie necunoscută
 expr. = expresie
 expr. invar. = expresie invariabilă
 f. = feminin
 fig. = figurat
 gen. = genitiv
 ger. = gerunziu
 gr. = grec(esc)
 impers. = impersonal
 interj. = interjecție
 intrans. = intransitiv
 invar. = invariabil
 ir. = istoromân
 lat. = latin(ă)
 lit. = literal
 loc. adj. = locuțiune adjectivală
 loc. adv. = locuțiune adverbială

m. = masculin
 mac. = mecedonean(ă) (slavă)
 mgl. = meglenoromân(ă)
 nom. = nominativ
 n. pers. = nume de persoană
 n. pr. = nume propriu
 num. card. = numeral cardinal
 num. ord. = numeral ordinal
 p. = pagina
 peior. = peiorativ
 p. ext. = prin extensiune
 pl. = plural
 plt. = pluralia tantum
 prep. = prepoziție
 pron. = pronume, pronominal
 pron. nehot. = pronume nehotărât
 pron. pers. = pronume personal
 refl. = reflexiv
 s. = substantiv
 sb. = sârb(esc)
 s. col. = substantiv colectiv
 s.f. = substantiv feminin
 sg. = singular
 sgt. = singularia tantum
 sl. = slav
 s.m. = substantiv masculin
 s.n. = substantiv neutru
 subst. = substantival, substantivat
 s.v. = sub voce
 tranz. = tranzitiv
 tc. = turc(esc)
 unipers. = unipersonal
 var. = variantă
 vb. = verb
 vbg. = vechi bulgar
 vgr. = vechi grecesc
 voc. = vocativ
 vsl. = vechi slav

LOCALITĂȚI

R. Macedonia:
Úmă (Húma)

Grecia:
Biríslāv (Birislav), gr. Περίκλεια
Cúra (Cúpa), gr. Κούπα
Lúnġiá (Lúgunța), gr. Λαγκαδιά
Ĺumníġă (Liumnița), gr. Σκροά
NŃti (Nănta), gr. Νότια
ÓŃiá (Óșani), gr. Αρχάγγελος
Țărnăreġa (Țărnareca), gr. Κάρπη

B

ba *adv.* Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 186; Cap 30; Dms. Nu, nicidecum, dimpotrivă; ba da. *Ba, nu virujés si ducă.* (Nu, nu cred să se ducă.) Cap 30 s.v.; *Ba, jô nu mi duc còla.* (Nu, eu nu mă duc acolo.) Dms s.v.; „Nu-î şa?”. „Ba, cã şa-î” („Nu-i așa?”. „Ba da, așa e.”) Dms s.v.

Et.: bg., mac. *ba*, gr. *μαῖ*.

babaljç vezi **băbălç**.

băbă, *pl. băbi s.f.* Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 186; Cap 30; ALR I, 2, h. 170, h. 196, h. 197, h. 203, h. 212; ALR II s.n., 4, h. 1125/012; Cerna A/488, 545, 621; Wild h. 212, 467; ALDM/I h. 430/1–7, h. 431/1–7, h. 432/1–7, h. 463/1–7, h. 464/1–7; Dms. 1. Femeie în vârstă, femeie bătrână; babă. *Jel si ânsurô la dõyli or cu únă băbă.* (El se însură a doua oară cu o femeie în vârstă.) Cap² 38/9; *Aj sã-ț cat [ân cap], bábú!* (Hai să-ți caut [în cap], babo!) Cap² 38/24; *La dúsi mult dipárti di cása băbăjã.* (Îl duse foarte departe de casa bătrânei.) MP 102/10; *Ca la dúsara cáfiI la âmpirátu, lu băbăjã ra di tujãt maj bun.* (Când aduseră caii la împărat, al babei era dintre toți cel mai frumos.) MP 120/19; *An am únă băbă, pri jündi trejãti, cõti un bob al scápã.* (Am o babă, pe unde trece, câte un bob îi scapă. [Ghicitoare: Capra].) Cap² 154/2. *Băbă mçášã.* ALR I, 2, h. 196/012, h. 203/012, 013. Femeie în vârstă, femeie bătrână. *Únã mullãri [...] si dúsi la únã băbă mçášã.* (O femeie se duse la o femeie bătrână.) Cap² 115/28; *Lã mçášã, băbã si-Í spuñ?* (L i t. Unei femei în vârstă să-i spui babă? = Nu e politicos să-i spui babă unei femei în vârstă.) Can T² 111/36. P e i o r. Cotoroanță. *Bábu, di țe jãş búnã? tu jãş búnã di cásapniã.* (Cotoroanțo, de ce ești bună? Tu ești bună de măcelărie [= de tăiat].) ALR I, 2, h. 197/012. 2. Bunică. *Al la lç [súflitu] di la băbã-sa și la dúsi.* (Îi luă [sufletul] de la bunică-sa și-l duse.) Cap² 50/27; *Ca vînira di la sculõ, di la báp-sa firurã pójni.* (Când veniră de la școală, cerură pâine de la bunică-sa.) MP 146/29; *Ca vîni mùm-sa sjãrta, aj zîzi: „cãri la fjãsi izmjãtu?”* *Arã ja aj zisi: „Nu știu, bábã puđti cã vîni”.* (Când a venit mamă-sa seara, îi

zice: „Cine a făcut treaba?” Iar ea îi zise: „Nu știu, poate că a venit bunica.”) MP 128/27; 3. Moașă. ALR I, 2, h. 212/012, 013; Cerna A/545. *Bába băbçášti.* (Moașă moșește.) Dms s.v. 4. Soacră. *[Bărbát-su] aș ântrç năuntru, aș mănçç nçac pójni scunççs, si culçç; ni fînã, ni priştitãri, ni fivãgçode la báb-sa.* ([Soțul] intră înăuntru, mănca puțină pâine pe furis, și se culcă; nici [tu] cină, nici [tu] primire, nici nimic pentru soacră-sa [= nu o băgă în seamă pe soacră]. AtaM 374/13. 5. Mațul gros al porcului; mezel preparat din măruntaie de porc, bucățele de carne, orez și mirodenii, care se pun în mațul gros al porcului; caltaboș. *Bába si âmplã cu cãrni drubitã.* (Baba se umple cu carne tocată.) ALR II s.n., 4, h. 1125/012; *Ţista an bába nã-ÿ mănçãrã cõjniI.* (Anul acesta baba ne-o mănca ră câinii.) Dms s.v. 6. (La moară) Pârghie cu care se pun în mișcare pietrele de moară; brotac sau broască. Cap 30. 7. Umflătură la gât, sun bărbie; gușă. Dms s.v. *Un dçad cu bábã.* (Un bătrân cu gușă.) Dms s.v.

Băbă çarbã. Caltaboș. *Bába çarbã si âmplã cu cãrni, drob, uris și sõnzi di porc.* (Caltaboșul se umple cu carne, plămân, orez și sânge de porc.) Cap 30 s.v. **Fúsu băbãfã.** Buruiană comestibilă din care se face plăcintă. (Fusul babei.) Can¹ 186 s.v. **Çarbã-băbã.** (Joc de copii) De-a baba oarba. **Çon si pişã bábili.** L i t. Când se pişã babele. = În zorii zilei, dis-de-dimineață. Cap² 167/1. *Kínisi di cãsã çon si pişã bábili.* (Porni de acasă dis-de-dimineață.) Cap² 167/2;

Et.: sl. *baba*.

băbiçcã vezi **băbiçcã**.

băbițã, *pl. băbiți s.f.* ALDM I, h. 488/1–7. Moașă.

Et.: mac., bg. *babica*.

bablîc vezi **băblîc**.

bablîc vezi **băblîc**.

bacám vezi **băcám**.

bacăr vezi **băççr**.

báclã, *pl. bácli și bçclur s.f.* Pap² 57; Can¹ 186; Cap 31; Cerna A/1130; Dms. Fasole cu bobul mare; bob. *Ţela çom púsi únã çálã la sçãri cu báclã jãrtã.* (Omul puse la soare o oală cu fasole fiartă.) Pap M² 159/23; *Al pun ântru jel un scant cu un misúr di trãná și un*

misúr di báclă. (Îi pun dinainte un scaun cu o strachină de deșcuș și o strachină de fasole.) Can T² 119/31; *Di stără puń năc báclă s-lá řinóm [izmiKáři].* (Pentru deseară pune [la fiert] puțină fasole ca să le dăm [servitorilor] cina.) MP 106/2; *řinťagřeđ, báclă, lánti bunitý; nu vin cóna řo si rod din řela luvác!* (Semințe de floarea soarelui, fasole, alte bunătați; nu vin eu acolo să rod din vânătorul acela!) Cerna T; *Bácla si seámină pri gărniřară.* (Bobul se seamănă prin porumbi.) Cap 31 s.v.; *Sať di bacłá ili di meł.* (Saci cu bob sau cu mei.) Cap 31 s.v.; *Báclă di măccátă.* Fasole cu bobul mare. Cap 31 s.v.; *Báclă parpúdă.* Fasole timpurie, cu bobul mic. Cap 31 s.v.

Et.: tc. **bakla** (mac., bg. **bakla**).

bacór vezi **băcór**.

bačsís vezi **băčsís**.

bač, pl. **bač** s.m. Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 186; Cap 36; Dms. Baci. *Báču si dúsi la băčólă.* (Baciul se duse la stână.) Cap 36 s.v.; *Nu lă flom báču lă băčólă s-nă da mătăniță.* (Nu l-am găsit pe baci la stână ca să ne dea lapte bătut.) Dms s.v.

Var.: **bağ** (Pap¹ 33).

Et.: cf. alb. **baç**, mac., bg. **bač**.

băčcu vezi **băčcum**.

băčcum, **băčcări**, **băčcái**, **băčcát** vb. I. *Tranz.* și *refl.* Can¹ 186; Cap 36; ALR I, 1, h. 79/012, 013; Wild h. 246/3; Dms. A (se) săruta. *Fičóru ał băčcô móna ři si dúsi.* (Feciorul îi sărută mâna și se duse.) Cap² 150/14; *La lără fičóru, la băčcără ři la turiră ăń fúrnă.* (Luară copilul, îl sărutară și îl aruncară în cuptor.) Cap² 99/4; *Dořl si băčcără.* (Cei doi se sărutară.) Cerna T; *Si guřniră, si băčcără ři áři muriră řiminđóuli priúnă.* (Se îmbrăřișară, se sărutară și muriră amândouă împreună.) Cap² 101/2; *Să iřă řeta lu kářa, să-ř băčcu, să vez ři ař fac ři řo!* (Dacă ar fi [aici] fata bogatului, s-o sărut, ai să vezi ce o să-ři fac și eu ție.) Cap² 149/39; *Dřămni! ři s-fac acmýř? S-mi scýřl s-li băčcu třăti třăřli ili s-uř scýřt calóčca s-li řungľu?* (Doamne! ce să fac acum? Să mă scol să le sărut pe toate trei, sau să scot paloșul să le omor?) MP 48/14.

Var.: **băčcu** (Can¹ 186; Cap 36), **baș**² (ALR I, 1, h. 79/012; Wild h. 246/3).

Et.: lat. **basiare** (> **baș**, prin contaminare cu **múčcu**).

bádi, pl. **bádi** s.m. ALR I, 2, h. 165/013, h. 202/013; Wild h. 471/3; ALDM I, h. 423/7. Unchi; bade. *Vicņă-la bāta.* (Cheamă-l pe badea.) Dms s.v. *Băă Váni.* (Badea Váni.) Dms s.v.

Var.: **bájă**¹ (ALR I, 2, h. 165/013; h. 202/013); **báje** (Wild h. 471/3; ALDM I h. 423/7); **bátă** (Dms); **bătă** (Dms).

Et.: mac., bg. **bate**.

băfcă, pl. **bőfcur** s.f. Pap¹ 31; Can¹ 186; Cap 31; Cerna A/1197 Supl; Dms. Grădină. *řo mi duřám la băfcă, mámu, ři el dúpu míni.* (Eu mă duceam la grădină, mamă, și el după mine.) Cap² 18/24; *Pristi trej ań si dar únă băfcă.* (Peste trei ani să faci o grădină.) Cap² 99/27; *Tega s-dúsi la băhče di váli.* (Tega se duse la grădină devale.) Cap² 20/10; *Pristi trej ań să cúmpăr únă bávčă la únă răsčrisniță di drum.* (Peste trei ani să cumperi o grădină la o răscruce de drum.) DP 146/16; *Din zúrănzur di cătún să múlti bőfcur.* (În jurul satului sunt multe grădini.) Can T² 262/18; *řel si duřă ăń urmán si tářa strémur di bőfcur.* (El se ducea în pădure ca să taie araci pentru grădini.) Cap² 94/26; *Un moř vă únă băfcă.* (Un moș avea o grădină.) AtaM 397/16. *Băfcă di pșom.* (Livadă.) Cerna A/Supl.

Var.: **báhčă**, **báhče**, **bávčă**, **băfcă** (Dms).

Et.: mac. **bávče** (tc. **bahče**, bg. **bahčá**).

băfcăvănğóřă vezi **băfcăvănğřă**.

bag, **băgári**, **băgái**, **băgát** vb. I. *Tranz.* Pap² 57; Cap 31; Dms. A pune, a băga; a planta. *La meł [fičór] řo ăș řă bag únă męără strébrină.* (La ai mei [copii] eu o să le pun [sub cap] un măr de argint.) Cap² 112/17; „Măřcu, mo řu ăș li scúndu pęánili?”; „Ăń dvor, săptă diréc li băgă!” („Mamă, acum unde o să ascund penele?”; „În curte, sub stâlp, pune-le!”) Cap² 109/38; *Ăń řea árga táti băgă un gugóř.* (În acea arie tata plantă un nuc.) AtaM 363/8.

Bag tru mínti. A observa, a băga de seamă. *řel nu băgářu tru mínti, că vręař si-ř gúngă fičóřlă.* (Ei nu observau nimic [în jur], pentru că voiau să-i ajungă pe copii [din urmă]) Cap² 105/15.

Et. nec.; cf. gr. **βάζω** (**βάλλω**).

bağ vezi **bač**.

băgă, *pl. bôgur și bôgi s.f.* Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 186; Cap 31; Dms. Deschizătură în podul casei; horn. *Ăn vâcôtu țela mulărğa șădăă la foc an mējlucu di căsă, ára ăn cupirimint vęa băgă pri jundi işă fumu.* (Pe vremea aceea nevasta stătea la foc în mijlocul casei, iar în acoperiș era o deschizătură pe unde ieșea fumul.) DP 181/25; *Cõn la frizé [pēștılı], sări únă lúșpi pri băgă ăn grădină.* (Când îl frigea [pește], sări un solz prin deschizătura podului, în grădină.) Cap² 137/15; *Ay zăcătó sētra cu cõpu și ș-au scõasi prin băgă.* (Prinse haina cu cârligul și și-o scoase prin horn.) Cap² 96/24; *Țista sări prin băgă și işó năfără.* (Acesta sări prin deschizătura podului și ieși afară.) W 73/27, Can T¹ 285/8; DP 49/9; „Turá-ń, Dgámmi, prin băgă!”; „Măncá-ti, sá-ț dau!” (L i t. „Varsă-mi [bogăție], Doamne, prin horn!”; „Trudește-te ca să-ți dau! = Dumnezeu îți dă, dar nu-ți pune-n sac.) Cap² 167/3.

Et.: mac. *băgă* (tc. *bacá*, bg. *bağá*).

bağaníc vezi **băginíc**.

báhčă vezi **báfčă**.

báhče vezi **báfčă**.

bája *adv. și adj. invar.* Cap 31; Dms. Aproape; ceva; cam; prea; mult; destul de. *Di băja vácót am, nõ-am mănácát.* (Cam multă vreme este [de când] n-am mâncat.) Cap² 144/41; *Flaj un siğim, la zgripíj ăn un țela siğimu, nu junđă; la feș ăn doj, băja prukó.* (Găsiu o sfoară, îi dădui drumul în una [= neîndoită] la sfoara aceea, nu ajungea; o făcu în două, aproape a ajuns.) Cap² 104/28; *Scyăt scõndur măccáti, că jă băja júni yom, s-nu na fúgă.* (Scot [= tai] scânduri mari, [pentru ladă], că e om cam voinic, să nu ne scape.) MP 114/28; *Cătúnu nóstru ăj băjă mári.* (Satul nostru este destul de mare.) AtaM 390/8; *Că zăbăvi áră băjă vácót, jă-lá čerkéziI dupu jel.* (Dacă mai zăbovi ceva vreme, iată-i pe cerchezi după el.) DP 28/20; *Că ămnó băjă, bătú di un cătún bugăresc.* (Dacă merse mult, dădu de un sat bulgăresc.) DP 42/33. [*Aj*] *băjă mári.* ([E] destul de mare.) Dms s.v.; *Șa cum ti scunsés, băjă ra s-nu ti áflăm.* (Așa cum te-ai ascuns, era aproape să nu te găsim.) Dms s.v.; *Băjă mi ănrúșunáj.* (Mă cam rușinai.) Dms s.v.

Var.: **băjá.**

Et.: tc. *baya* (bg. *baja*).

băjá¹ vezi **bádi**.

băjá² vezi **báfă¹**.

bájăr, *pl. bájără și bájiri s.n.* Pap² 57; Can¹ 186; Cap 32; Dms. **1.** Șiret, șnur cu care femeile își leagă *tasul* sub bărbie. **2.** Baieră. *Băjăru lu Kēsęa si rúpti.* (Baiera pungii se rupse.) Dms s.v. **3.** Șirag de mărgel. (Pap M² 36/24).

Var.: **báir** (Dms s.v.)

Et.: lat. *bajulus*.

báje vezi **bádi**.

bájlä vezi **báfă¹**.

báir vezi **bájăr**.

bákıy vezi **băcõr**.

bálă, *pl. báli s.f.* Balot. *Ăn čișta an ári vinít cumbina: lă sęătiră grõnu și lă trıjřă; nă-l lõm grõnu ăzõr și mákima dinăpıoj li leğă bálili.* (În acești ani a apărut combina: seceră grâul și îl treieră; ne luăm grâul de-a gata și mașina, în urmă, leagă baloturile.) AtaM 393/20.

Et.: mac., bg. *bala* (it. *balla*).

balcõn vezi **bălcõn**.

báli vezi **báfă¹**.

bálig vezi **ămbálig**.

báligă, *pl. bõliz s.f.* Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 186; Cap 32; Wild h. 255/5; Dms. **1.** Baligă. [*Búbili*] *scot bõliz moI.* ([Viermii de mătase] fac baligi moi.) Cap 32 s.v.; *Ăn drum, cum amná, flo niști bõliz di cal, li dunó și li púsi ăn únă tórbă.* (Pe drum, cum mergea, găsi niște baligi de cal, le adună și le puse într-o traistă.) DP 215/34; *Vițõlu dupu báligă si cunõști ți turlıjă si jásă.* (Vițelul după baligă se cunoaște ce fel va fi.) Dms s.v. *vițõl*. **2.** Gunoi, băligar.

♦ *Bõliz mănăncă.* (L i t. Mănăncă baligi. = Spune vrute și nevrute.) Cap² 167/7; *Uõșt, cõjini! nu mănăncă bõliz!* (L i t. Mars, câine, nu mânca baligi! = Ține-ți gura!) Pap M² 60/35.

Et.: cf. alb. *bajgë* (*balëgë*, *baligë*).

balivés vezi **băfés**.

Bálta Čair *n.pr.* Pap M² 172/20; Cap 32 s.v. *báltă*. Nume de islaz în *Lúnđiń*, care se află pe locul unei foste bălți.

Et.: *báltă* + *čajr*.

Bălta Mări *n.pr.* Can¹ 186. Nume de loc.
Et.: *báltă* + *mári*.
báltă¹, *pl. bolț* *s.f.* Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 186; Cap 32; ALR II s.n., 3, h. 831/012, h. 836/012; Cerna A/1639; Wild h. 25/1, 3, 4; Dms. Báltă. *Cálu ștucni ăn báltă*. (Calul se înfundă în báltă.) Cap 32 s.v.; *Ĵundi trázi [cu tuřăcu] ĵel si fáĵi únă báltă di sônĵi*. (Unde trage el [cu pușca] se face o báltă de sânge.) Can T² 102/17.
♦ *Báltă cu marmóruř*. (L i t. Báltă cu mormoloci. = Persoană discretă.) Cap² 185/25.
Et.: cf. alb. *baltë* (vsl. *blato*).
Báltă² *n.pr.* Pap M² 172/25. Nume de loc.
Et.: *báltă*¹.
Báltăřă *n.pr.* Pap M² 172/18; Cap 32 s.v. *báltă*. Nume de fântână în *Óřin*.
Et.: *báltăřă* (*gen.* de la *báltă*¹).
Báltă Mică *n.pr.* Pap M² 172/24; Cap 32 s.v. *báltă*. Nume de loc în *Úmă*.
Et.: *báltă*¹ + *mícă*.
Báltă Róři *n.pr.* Pap M² 172/28; Cap 32 s.v. *báltă*. Nume de loc și lac în *Cúpă*.
Var.: **Baltăróři** (Cap 32 s.v. *báltă*).
Et.: *báltă*¹ + *róři*.
Baltăróři vezi **Báltă Róři**.
Báltă Șăcă *n.pr.* Pap M² 172/21; Cap 32 s.v. *báltă*. Nume de loc (situat pe un fost lac) în *Birislăv*.
Et.: *báltă*¹ + *șăcă*.
baltičcă vezi **báltičcă**.
baltie vezi **báltiĵă**.
bal, **bálă**, *pl. bal*, **bálă** *adj.* Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 186; Cap 32; Dms. (Despre cai, oi, capre) Cu pată albă pe frunte; breaz. *Cal bal'*. (Cal breaz.) Pap¹ 33 s.v.; *Qáĵa cári ăĵ vizúĵi ra bál'ă*. (Oaia pe care o văzui era cu pată albă în frunte.) Dms s.v.
Et.: cf. alb. *balë* (vgr. *βάλιος*).
bálă¹ *s.f. pl.* Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 186; Cap 32; ALR I, 1, h. 88/012, 013; Wild h. 161/1, 3. Bale, salivă. *Al' cūră bál'ăli*. (Îi curg balele.) Cap 32 s.v.
Var.: **báĵă**² (Wild h. 161/3), **báĵlă** (Wild h. 161/3), **báli** (Pap¹ 33; Pap² 57; Wild h. 161/1).
Et.: lat. **baba* (sg. **ba*).
Bálă² *n.pr.* Pap M² 36/20. Nume dat oilor sau caprelor care au o pată albă pe frunte;
Et.: **bálă** (s.v. **bal'**).

bálcă, *pl. bálki* *s.f.* Cap 32. Buchețel. *Pópa da cu bál'ca di busiĵóc*. (Popa dă [= stropește] cu buchețelul de busuioc.) Cap 32 s.v.

Et.: cf. mac., bg. *balka*.

bam *interj.* Cap 33; Dms. Cuvânt care imită zgomotul puștii; poc. „*Anasană, řista si-ń la spărgă lucrú la mini*”, și *bam!* *cu tuřăcu, la tálĵ*. („Mama lui! ăsta să-mi strice mie treaba”, și, poc! cu pușca, îl omorî.) Cap² 99/41; *Cĵn řĵși bam!* *si izcufăři di frică*. (Când făcu poc! făcu pe el de frică.) Dms s.v.

Et.: onomatopee.

bambărés vezi **bumbărés**.

bámňă, *pl. bámňi* *s.f.* Pap 57; Can¹ 187; Cap 33; Dms. Bamă.

Et.: tc. *bamya* (mac., bg. *bamja*, gr. *μπάμια*).

ban, *pl. bań* *s.m.* Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 187; Cap 33; Dms. Monedă veche din aramă; gologan.

Et.: mac. *ban* (sb. *ban*).

báncă, *pl. bńncur* *s.f.* Can¹ 187; Cap 33; Wild 417/1-3, 5, 6; Dms. Unitate bancară, bancă. *Túnře nu ve bńncur că cmo*. (Atunci nu existau bănci ca acum.) Can T¹ 276/4; *Třăti părli lui raĵ ăń bńngă*. (Toți banii lui erau la bancă.) Dms s.v.

Var.: **bang** (Wild h. 417/1-3, 5, 6), **bńngă**.

Et.: mac., bg., tc. *banka*, gr. *μπάγκα* (it. *banca*).

bándă, *pl. bándi* *s.f.* Dms. Bândă; trupă militară; trupă militară de muzicanți; muzică militară. *Vĵm ĵa únă bándă cári nu uĵ putém căřări*. (Era aici o bândă pe care nu o puteam prinde.) Cerna T; *Cu zăbítu ăń cap, bándă kńnisi cútru G'ivĵiliĵa*. (Cu ofițerul în frunte, trupa porni spre G'ivĵiliĵa.) Dms s.v.; *Bándili si ud prăpi di cătún*. (Muzicile militare se aud aproape de sat.) Dms s.v.

Et.: mac., bg. *banda*, gr. *μπάντα* (it. *banda*).

bang vezi **báncă**.

bńngă vezi **báncă**.

Bániřti vezi **Bńńiřti**.

bánă, *pl. bńn* și **bńńur** *s.f.* Can¹ 187; Cap 33; Dms. **1.** Baie publică. *Ári iřót únă bánă ři, ře-ĵ mic ři ře-ĵ mári, toř si duc*. (S-a făcut o baie publică și, cu mic cu mare, se duc toți.) Cap² 70/5; *Bána nõăstră-ĵ vářa*. (Baia noastră e râul.) Dms s.v. **2.** Baie, scaldă.

Fac băiă. A se îmbăia, a se scălda. *S-dúsi ăń Săriună di făisi băiă.* (S-a dus la Salonic de s-a îmbăiat.) Dms s.v.

Et.: mac., bg. **banja**.

bap *interj.* Dms. Cuvânt care redă zgomotul produs de o lovitură; poc.

Et.: onomatopee.

băpcă vezi **păpcă**.

bără¹, *pl. bqr s.f.* Pap² 57; Can¹ 187; Cap 33; Wild h. 18/1, h. 24/7, h. 25/5; Dms. 1. Mocirlă. *Pōrcu nōstru ăi ăń bără.* (Porcul nostru e în mocirlă.) Cap 33 s.v. 2. Baltă. Wild h. 18/1, h. 24/7, h. 25/5.

♦ *Ca pōrcu la bqr.* (L i t. Ca porcul la mocirle. = Se spune despre cineva care este prezent peste tot.) Pap M² 80/22.

Et.: mac., bg. **bara**.

Bără² *n.pr.* Pap M² 172/32. Nume de loc, cu pământ mocirlos, în *Oșii*.

Et.: **bără**¹.

barbăliț vezi **bărbăliț**.

barbarăscă vezi **bărbăărăscă**.

barbarăscă vezi **bărbăărăscă**.

barbatimi vezi **bărbătimi**.

bărbă, *pl. bărbi, bqr și bqrbur s.f.* Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 187; Cap 33; Cerna A / 257, 258; Wild h. 150/1–7; ALDM I, h. 200/1–7, h. 201/1–7; Dms. Barbă. *Un ded moș, cu bărba-n pimint.* (Un moș bătrân, cu barba până la pământ.) Pap M¹ 10/26; *Tu jeș lud, bre yomuli, cu cōasa iarba nu cusés, cu fōarfīțli ay cusés iarba, ăra cu cōasa cusés bărba.* (Tu ești prost, măi omule, cu coasa nu cosesc iarba, cu foarfecele cosesc iarba, iar cu coasa cosesc barba.) Cap² 41/33; *Bărbă di baltăiă.* (Lamă de topor.) Can¹ 187 s.v.

Bărba prăcului. Barba-țapului; plantă care crește pe malul apelor, prin poiene etc.) Pap² 57; Cap 33 s.v. *bărbă*; *Bărba prăcului creăști prin pulănă.* (Barba-țapului crește prin poiene.) Cap 33 s.v. *bărbă*.

♦ *Iu-ń ț-u bărba, di ntreb di kăptin?* (L i t. Unde îți e barba, de întreb de pieptene? = Ce-i trebuie chelului tichie de mărgăritar?) Cap² 218/6.

Et.: lat. **barba**.

bărbiccă vezi **bărbiccă**.

bărcă, *pl. bqrț s.f.* Cap 34. *Bărcă. Băba ay minčunō făata, ay pūsi ăń bărcă; tūnță,*

unășună, si dipărtō di uscăt. (Baba o păcăli pe fată, o puse [= sui] în barcă; atunci, dintr-o dată, se îndepărtă de uscat.) Cap² 126/10; *Dğădiră cumandă ca tūti fēatili si ăńtră ăń ună bărcă cu nivgăsta.* (Dădură poruncă să intre toate fetele în aceeași barcă cu nevasta.) Cap² 126/20.

Et.: it. **barca**.

bardăc vezi **bărdăc**.

bărđă vezi **bărză**.

băre vezi **bărim**.

bărem vezi **bărim**.

bări vezi **bărim**.

bărim *adv.* Can¹ 187; Cap 34; Dms.

Barem; măcar. *E, noi doil im minčunōș, șa bārim ay s-na fāțim urtăț.* (Ei, noi amândoi suntem mincinoși, așa că barem hai să ne facem tovarăși.) Cap² 45/27; *Pășa zīsi: „ăi, ăń bătărnēă ți să trāzim, bērim, să trāzim ăń tinirēă”.* (Pașa zise: „ei, măcar ce să ne chinuim la bătrânețe, [mai bine] să ne chinuim în tinerete.”) Cap² 42/10; *Maj bun su-ū tōrn vālęa prin trūșa nōăstră, bērem s-na năbēm.* (Mai bine să întorc râul [ca să treacă] prin bătătura noastră, ca măcar să ne săturăm de băut.) DP 28/11; *Tricūră ți tricūră mulț yamiñ șu bāri un nu ăjă mārđit [di bujăjă vīnită].* (Trecură ce trecură mulți oameni, și nici măcar unul nu era murdărit [de vopsea albastră].) Cap² 108/37; *Dū-ti bēre tu unęăc și-ū vez [sōra], cā jo nu pot.* (Du-te măcar tu puțin și o vezi [pe sora mea], că eu nu pot.) Cap² 85/35; *Dōmnuli, dōmnuli, nu-ń daț bēri un cumăt di pōni?* (Doamne, Doamne, nu-mi dai măcar o bucată de pâine?) Cap² 89/6; *Bārim ună mănătă di fārīnă.* (Măcar o mână de făină.) Dms s.v.

Var.: **băre** (Cap 34 s.v. *bărim*), **bărem** (Can¹ 187), **bări**, **bēre**, **bērem**, **bērim**.

Et.: tc. **bari**, **barim** (mac., bg. **bare**, **barem**).

bărniță vezi **bărniță**.

barōcă vezi **bărōcă**.

barōscă vezi **bărōscă**.

barōșcă vezi **bărōșcă**.

Bárovița vezi **Băruvița**.

barsóger vezi **bărsógir**.

Băruvița *n.pr.* Can¹ 187; Cap 35. Localitate în Meglen.

Var.: **Bárovița** (Cap 35).

Et.: sl. **Barovica** (de la **bara** ‘mocirlă’, BER I 32).

bárzã *adj. f.* Can¹ 187; Dms. (Despre capre) Cu părul de culoare albă; cu botul roșu și corpul negru (Can¹ 187).

Var.: **barđã** (Cap 34; Dms).

Et.: cf. alb. **bardhë**.

basãmác vezi **bãsãmác**.

bãscã, *pl. bãști* *s.f.* Cap 35. Cantitate de lãnã care se tunde de pe o oaie. *La đãdi cãti únã bãscã di lônã neãgrã si aș fãcã álbã.* (Le dãdu cãte o bãscã de lãnã neagrã sã o facã albã.) Cap² 103/8.

Et.: cf. alb. **bashkë** (și **baskë**, DDA 257).

bãsmã, *pl. bõsmur* *s.f.* Can¹ 187; Cap 35; Dms. 1. Stambã. *Si ãnvițõ sã vindã bãsmã cu rãșõnu.* (S-a obișnuit sã vândã stambã cu arșinul.) Dms s.v. 2. Basma. Dms.

Et.: mac. **basma** (tc., bg. **basmá**).

bãstrã *s.f.* Can¹ 187; Cap 35; Cerna A/2144, Supl; Dms. Boalã a plantelor și a pomilor; rugina grãului.

Et. nec.

baș¹, **bãșã**, *pl. baș, bãși* *adj.* Pap² 57; Can¹ 188; Cap 35; Dms. Cel mai bun; de frunte, de calitate. *Cõți, lisítu, tu si uș mãnãñ bãșa úșã?* (De ce, vulpeo, sã mãnãnci tu cei mai buni struguri?) Pap M² 150/13; *Cãri põãti si la mincúnã mo ísta picurãru, si-l lã un baș birbéc.* (Cine poate sã-l pãcãleascã, acum, pe acest cioban o sã-i ia unul dintre cei mai buni berbeci.) Cap² 68/38; *Baș fiçór.* (Copil bun, cuminte.) Dms s.v.

Et.: tc. **baş** (mac., bg. **baš**).

baș² vezi **bãccum**.

bãșca vezi **bãșcã**.

bãșcã vezi **bãșcã**.

bãșcã *adv.* Pap¹ 57; Can¹ 188; Cap 35; Dms. Separat, în parte. *Al' zisirã ca si-l' da ãncã únã udãã plinã cu tõãti turlíli di gípt și, ácu põãti s-li lãgã sfãca bãșcã, si-ș lã fããta.* (Îi ziserã cã o sã-i dea încã o odaie plinã cu toate felurile de cereale și, dacã poate sã le aleagã pe fiecare separat, o sã ia fata.) Cap² 92/10; *Pãn di trejzõli, ácu nu li poț curãri opt cupíti di gípt, sfãcã põmi bãșca, cãpu aș la lëș.* (Pãnã în trei zile, dacã nu poți curãța opt stoguri de cereale, fiecare soi de cereale

separat, o sã-ți iau [= tai] capul.) Cap² 28/6; *Sfãca põmi bãșca-bãșca aș lãsirã si aș fuzirã di cõla.* (Fiecare soi de cerealã, separat-separat, o aleserã și plecarã de acolo.) Cap² 28/13; *L'a nełsi trããl' fraț bãșcã și Múșa bãșcã.* (Îi închise pe cei trei frați separat, și pe Múșa separat.) MP 184/11–12; *Si-ș dai fããta mai micã la jël și s-ia puñ si gíãscã bãșcã.* (Sã i-o dai lui pe fata mai micã și sã-i pui sã trãiascã separat.) DP 190/18; *Tu bãșcã mãnãñ.* (Tu mãnãnci separat.) Dms s.v.

Var.: **bãșca**, **bașcã**, **bãșcã**.

Et.: tc. **baška** (mac., bg. **baška**).

bãșcãvãngõjã vezi **bãfcãvãngõjã**.

bãșcãvãngõjã vezi **bãfcãvãngõjã**.

Baș-Çișmã *n.pr.* Pap M² 172/36; Cap 35 s.v. *baș*. Nume de fântãnã în *Cúpã*.

Et.: tc. **Baș Çeșme** (‘fântãna principalã’).

bașibuzúc, *pl. bașibuzút* *s.m.* Can¹ 188; Cap 35; Dms. Soldat turc. P. e x t. Trupã de soldați turci. *Di mülti or ãntrãt-aș ãn nõstru cãtún bașibuzúcu.* (De multe ori a intrat în satul nostru trupa de soldați turci.) Can T¹ 275/12.

Var.: **bãșibuzúc** (Cap 35).

Et.: tc. **başibozuk** (mac., bg. **başibozuk**).

bat¹, **bãtiri**, **bãtúj**, **bãtút** *vb.* III. *Tranz, intranz. și refl.* Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 188; Cap 35; ALR II s.n., 3, h. 789/012, h. 791/012; ALR II s.n., 6, h. 1704/012; h. 1833/012; Cerna A/1092–1095, 2057; ALDM I, h. 243/1, 3–5, h. 300/2–6, h. 301/2–6; Dms. 1. A bate, a lovi. *La cãã și la bat.* (Îl prind și-l bat.) Cap² 54/17; *Ţișta fiçór s-la bat ca nu mi scültã.* (Pe copiii aștia o sã-i bat pentru cã nu mã ascultã.) ALR II, s.n., 6, h. 1704/012; *Çõn murãru la bãtë lúpu, lisíã ãntrõ ãn mõarã.* (Când morarul îl bãtea pe lup, vulpea intrã în moarã.) Pap M¹ 24/25; *Fiķırca, și ja aș ãri bãtút murãru.* (Sãrmana, și pe ea o bãtuse morarul.) MP 84/10; *La bãtú, la bãtú, la zdruinõ di kútéc.* (Îl bãtu, îl bãtu, îl stãlci în bãtaie.) Cap² 41/7; *S-la caș și s-la baș cot si puã.* (Sã-l prinzi și sã-l bați cãt o sã poți.) MP 146/4; *Cã zãcriscúj, cãțõ și mini s-mi bãtã.* (Când începui sã cresc, începui sã mã batã și pe mine.) Can T¹ 267/15; *Tu nu jëș bãtút iç.* (Tu nu ești bãtut de loc.) Cap² 59/3; *Jo sam bãtútã*

mai mult di tîni. (Eu sunt bătută mai mult decât tine.) Cap² 41/10; *Un șoăric ău bati tambura.* (Un șoarece bate toba.) Cap² 144/16.

2. (Despre cereale) A împlăti. Cerna A/2057.

3. (Despre coasă) A bate, a îndrepta leafa (tăișul). Cerna A/1092/1095.

4. (Despre soare) A răsări; a dogori, a încălzi cu putere. *Mulăreș si zăcătă și cūtru sōrli, cūtru jūndi bati și cūtru jūndi scăpită sōrli.* (Femeia se uită și spre soare, spre [locul] unde răsare și spre [locul] unde apune soarele.) Cerna T; *Bati sōarli la năzăi.* (La prânz soarele dogorește.) Dms s.v.

5. (Despre vânt) A sufla. *Bati vintu.* (Sufală vântul.) ALR II s.n., 3, h. 791/012.

6. (Despre grindină) A bate. *Bati grindina.* (Bate grindina.) Can¹ 188 s.v.; ALR II s.n., 3, h. 789/012; *Bati grindina și li spărți agrili.* (Bate grindina și strică ogoarele.) Can T² 100/13.

7. (Despre culori, gusturi) A bate (spre); a avea o nuanță de, un gust apropiat de. *Bati cūtru vārdi.* (Bate spre verde.) Dms s.v.; *Bati lă acru.* (Are un gust aproape de acru.) Dms s.v.

8. A se bate, a se lupta. *Flō doī munț cāri si bătēy āntru jē!* (Întâlni doi munți care se băteau între ei.) Pap M² 144/17; *Nă bătūm cu ună sūtă di cumiț.* (Ne luptăram cu o sută de comitagii.) DP 38/15; *Ai s-ișōm ān cōmp sã na bātūm.* (Hai să ieșim pe câmp să ne luptăm.) Cap² 25/22; *Ișō mōjnistă si bātă cu țela yōmu.* (Ieși a doua zi să se bată cu acel om.) Cap² 25/32.

9. A (se) întâlni, a da de (cineva sau ceva). *Bātu di un deș moș.* (Întâlni un moș bătrân.) Cap² 24/8; *Bātu di mūmă-sa cāri prusgă pōjni prin cātūn.* (A întâlnit-o pe mamă-sa care cerșea pâine prin sat.) DP 93/30; *Bātu pri antuneric și l-antribō și jēl.* (Se întâlni cu întunericul și-l întrebă și pe el.) Cap² 23/13; DP 25/14; *Ca ș-kinisiră, ăș bātū pri lup ān drum.* (Când se porniră, în drum dădu peste lup.) Pap M² 136/27; *Pri niți un billic nu bātū pănă di șgārta și rămăsi ān urmān.* (Până seara nu dădu de nicio turmă și rămase în pădure.) Can T² 128/16; *Cum āmnāy, bātūră pri un fičōr.* (Cum umblau, întâlniră un băiat.) Pap M¹ 18/13. *Ān drum nu știj pri țe si baș.* (Pe drum nu știi peste ce o să dai.) Cap² 167/30.

Bat péză. A-și bate joc (de cineva), a rade (de cineva.) *Dū-ti, fițātu, căsă, s-nu bātă pāză*

lūmça di nuăi. (Du-te, fato, acasă, să nu rade lumea de noi.) MP 66/19. **Mi bat la buric.** A se frământa, a fi îngândurat. *Iuă tārčām ca dīntru că nu am fustāh și cūăli, di ță ti baș la buric.* (Eu credeam că de aceea te frământă, că nu am eu rochii și pantofi.) MP 64/20; *Fičūru mult si bātū la buric, āma zițgă cu crițălu: „și s-fac, con hū-j tări căsmjātu?”* (Feciorul mult se frământă, dar își zicea în gând: „ce să fac dacă așa mi-e norocul?”) MP 124/3. **Bat tilăl.** A da de veste, a aduce la cunoștință. *Bātu ti lăl pri ūrdină.* (Dădu de veste pretutindeni.) Cap² 138/16. **Bat miūr.** A ștampila. Dms s.v. *bat.* **Ān bat căpu di rōpă.** L i t. Îmi izbesc capul de piatră. = A-și bate capul, a se frământa. Cap² 170/11. **Mi bati bun.** A-i fi bine. *Cătă din jurumint sã nu jēs, că nu ti bati bun.* (Ai grijă să nu ieși din jurământ [= să nu încalci jurământul], că n-o să-ți fie bine.) Cap² 53/16. **Bat zăzīt.** A pune degetul în loc de iscălitură, a iscăli. Cap² 167/13.

♦ *Bat-la jēru pănă-j calt.* (Bate fierul până-i cald.) ALR II s.n., 6, h. 1833/012; *Nu-j tam, ăj bātūt ān cap.* (Nu e întreg la minte, e bătut în cap.) Cap² 207/8; *S-ti bātă!* (Bātu-te-ar [Dumnezeu]!) Pap M¹ 13/4; *Și āpu s-ti bātă!* (Nimici-te-ar și apa!) Pap M² 59/22; *Cūma s-ti bātă!* (Bātu-te-ar ciurma!) Pap M¹ 13/4, Pap M² 59/23; *Dalācu s-ti bātă!* (Bātu-te-ar dalacul!) Pap M² 59/26; *Răgia s-ti bātă!* (Bātu-te-ar rugina!) Pap M² 59/25; *Vāmpiri! s-ti bātă!* (Bātu-te-ar vârcolacii!) Pap M² 59/24; *Ustrēlu s-ti bātă!* (Bātu-te-ar trăznetul!) Pap M² 59/28; *Culēra s-ti bātă!* (Bātu-te-ar holera!) Pap M² 59/29.

Et.: lat. *battere.*

bat² interj. Dms. Cuvânt care imită zgomotul produs de o izbitură; poc.

Et.: onomatopee.

bătă vezi **băde.**

batác vezi **bătăcțijă.**

bátavoče vezi **bátcuvoče.**

bat-fat interj. În expr. *Bat-fat nu-ai.* Pap M² 152/6. N-ai încotro. *Zmēuli, trāgnă-ti din cunăc că, jă-la ampirātu vini și, că bat-fat nu-ai, trāgnă-ti di ună párti.* (Zmeule, ieși din palat că, uite, vine împăratul și, pentru că n-ai încotro, dă-te la o parte!) Pap M² 152/6.

Et.: onomatopee.

bátcu *s.m.* Can¹ 188; Cap 36; Dms. Cumătru, bade. *Bini vinis, bátcu lupi!* (Bine ai venit, cumetre lup!) Cap² 117/22.

Et.: mac. *batko*.

bátcuvoče *s.m.* Can¹ 188; Cap 36 s.v. *bátcu*; Dms. Cumătrul lup. *Zástáj, tu, batcuvoče, unġac!* (Stai puțin, tu, cumetre lup!) Cap² 117/24; *Di córiñ traz, batavóče!* (De rădăcini tragi, cumetre lupule!) Can T¹ 281/25.

Var.: **bátavoče**.

Et.: din *bátcu* + mac. *voče* (= *volče* 'lupule').

bátiri *s.f.* Pap M² 169/25; Cap 35 s.v. *bat*; ALR I, 1, h. 123/012; ALDM I, h. 243/1, 3–5. Batere, bătaie. *Bátiri di inimă.* (Bătaie de inimă.) ALR I, 1, h. 123/012, ALDM I, h. 243/1, 3–5.

bátirġa sqáril. Răsăritul soarelui. *Di la bátirġa sqáril pánă la scápitát.* (De la răsăritul soarelui până la apus.) Cap 35 s.v. *bat*; *Prima mánċári s-iġă la bátirġa sqáril.* (Prima masă să fie la răsăritul soarelui.) Cap 35 s.v. *bat*.

Et.: vezi *bat*¹.

bátis vezi **bátiz**.

bátiz, bátizári, bátizáj, bátizát *vb.* I. *Tranz.* Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 188; Cap 36; ALR I s.n., 2, h. 213/013; Cerna A/547; ALDM I, h. 490/1-7; Dms. A boteza. *La bátiză an cġolivitră.* (Îl botează în cristelniță.) Cerna A/547; *Dúpu ġe la bátizó óġa fiċóru, ámpirátu al' la dċli cálu.* (După ce hokea îl boteză pe băiat, împăratul îi dădu calul.) Cap² 138/23; *Să la júnglġis, túcu stoġ, să la bátiz, să-l'pun númi, di nápcum júnglă-la.* (O să-l omori, numai stai, să-l botez, să-i pun nume, apoi omoară-l.) Cap² 138/20; *Áș punċ un criștín cu pári să lă ġónă máxómu án bráġă și să lă bátiză.* (Punea un creștin cu bani să țină pruncul în brațe și să-l boteze.) Can T¹ 263/35.

♦ *Tu la bátiz, ġel lăzċsti.* (L i t. Tu-l botezi, el dă în brânci. = Se spune despre cineva care fuge de la ceea ce e benefic.) Pap M² 62/33; Can T² 110/13.

Var.: **bátis** (Can¹ 188), **pátċċ** (ALDM I, h. 490/7), **pátġáz** (ALR I s.n., 2, h. 213/013)

Et.: lat. *baptizare*.

batózá vezi **bátóză**.

Báuva *n.pr.* Pap M² 172/39; Cap 36. Nume de loc în Barovița.

Et. nec.

bávċă vezi **báfċă**.

bábăċcu, bábăċcă, pl. bábăċki *adj.* Dms. Puternic tare.

Et.: mac., bg. *babaċko*.

bábájċă *s.m.* Pap² 57; Can¹ 186; Cap 30; Dms. Tată. „*Cári ġ-u bábájċă, mċscu?*”; „*Átu n-ăġ dáġă*”. (L i t. „Cine îți e tată, catărul?”; „Armăsarul îmi e unchi”. = Se spune despre cei care se rușinează de părinți.) Pap M² 62/35.

Et.: mac., bg. *babajko*.

bábăġán, bábăġánċă, pl. bábăġán, bábăġánċi *adj.* Dms. Viteaz, voinic. *Ári doġ fiċór bábăġán ca ġivá răsłán.* (Are doi feciori voinici ca niște lei.) Dms s.v.

Et.: tc. *babacan* (mac., bg. *babaġan*).

bábăġánlċc, pl. bábăġánlċti *s.n.* Dms. Vitejie, faptă de vitejie. *Án cávgă vez múlti bábăġánlċti.* (În război vezi multe fapte de vitejie.) Dms s.v.

Et.: tc. *babayġitlik*.

bábălċc, pl. bábălċt *s.m.* Can¹ 186; Cap 30 s.v. *bábă*; Dms. 1. Om gras și greoi; babălăc. P e i o r. Om bătrân și neputincios. 2. Nume al unui joc de copii.

Var.: **babalċc** (Cap 30 s.v. *bábă*), **bábłċc** (Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 186; Cap 30 s.v. *bábă*; Dms).

Et.: tc. *babalk* (bg. *babalák*, mac. *babalak*).

bábălă, s.f. pl. Cerna A/1613. Stropi mari de ploaie înghețată sub formă de boabe; mazăriche. *Săċ bábălă.* (Sărea mazăriche.) Cerna A/1613.

Et.: cf. bg. *boboli* (apud DDA s.v. *bóbală, bubóle*).

bábășárcă *s.f.* ALDM I, h. 386/1, 2, 7 (*bábă șárcă*). Vărsat de vânt.

Et.: *bűbű* + *șárcă*.

bábċă vezi **bópcă**.

bábés¹, bábíri, bábíġ, bábít *vb.* IV. *Tranz.* Can¹ 186; Cap 30 s.v. *bábă*; Cerna A/545. A moși. *Múmă-sa síngur áș la bábí fiċóru.* (Mamă-sa ea însăși și-a moșit feciorul [noul-născut]). Cap 30 s.v. *bábă*; [*Mulărġa grċyă...*] *trubuġáști să-ġ áġbă-n criel și să uġ vċġlă únă mċșă, șácră ili múmă-sa, ca să-ġ bábċcă la rudíri.* ([Pe femeia însărcinată...] trebuie să o aibă în grijă și s-o păzească o bătrână, soacra

sau mamă-sa, ca s-o moșească la naștere.) Pap M² 116/26.

Et.: mac. *babi*, bg. *babja*.

băbés², **băbescă**, *pl. băbేశt* *adj.* Can¹ 186; Dms. Băbesc, bătrânesc. *Io nu virujės ăn băbేశt ădėtur.* (Eu nu cred în obiceiuri bătrânești.) Can T¹ 271/14; *S-nu-n viñ cu zbcără băbేశt, că nu ti virujės.* (Să nu-mi vii cu vorbe băbești, că nu te cred.) Dms s.v.

Var.: **băbesc** (Can¹ 186; Dms).

Et.: din *bábă* + *ésc*.

băbesc vezi **băbés²**.

băbičcă, *pl. băbički* *s.f.* Can¹ 186; Cap 30 s.v. *bábă*; Dms. Băbuță.

Var.: **băbičcă** (Can¹ 186).

Et.: din *bábă* + *-ič(că)*; mac., bg. *babička* (pentru varianta *băbičcă*).

băbiri, *pl. băbir* *s.f.* Can¹ 186; Cap 30 s.v. *bábă*. Asistență acordată femeii la naștere; moșit. *Tăt-su nu ra la băbiręa lu ilă-su.* (Tată-su nu a fost de față la moșitul fiului său.) Cap 30 s.v. *bábă*; *La le bărdăcu la pópa di-I cőntă mulițcă díntru băbiri și díntru tălari buricu.* (Duce ulciorul la popă de-i citește molitvă pentru moșit și pentru tăiatul buricului.) Pap M² 118/3.

Et.: vezi **băbés¹**.

băblíc, *pl. băblíț* *s.m.* Pap¹ 33; Pap² 57; Cap 30 s.v. *bábă*; Dms. Cocostârc; băbiță.

Var.: **bablíc** (Pap¹ 33), **bablíc** (Pap² 57).

Et.: din *bábă* + *-líc*; cf. și bg. *babuš*.

băblíță, *pl. băblíți* *s.f.* Pap¹ 11/19; Pap² 57; Cap 30 s.v. *bábă*; Dms. Băbuță.

Et.: din *bábă* + *-lță*.

băblóc vezi **băbălóc**.

Et.: din *bábă* + *-lóc*.

băbręac vezi **búbric**.

băbúc, **băbúcă**, *pl. băbút, băbúki* *s.m.* și *f.* Dms. Bătrânel, bătrânică.

Et.: din *bábă* + *-úc*.

băbúkă, *pl. băbúki* și **băbúk** *s.f.* Cap 30; Cerna A/1199; 1308, 2139, 2147; Dms. Mugure. *Ay flără [vița] anfrunzótă și je! aț li runiră băbúki! și si culcără.* (Găsiră [vița de vie] înfrunzită și îi sfărâmară mugurii și se culcără.) Cap² 98/14; *Si dișklisi băbúka.* (L i t. Se deschise mugurele. = [Via] dădu ochi.) Cerna A/2147.

Var.: **bubúkă** (Dms).

Et.: gr. *μπουμπούκι*.

băbúčcă, *pl. băbúčki* *s.f.* Dms. Băbuță.

Et.: din *bábă* + *-č(că)* (cf. și bg. *babučka*).

băcădárnic, *pl. băcădárniț* *s.m.* Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 186; Cap 30; ALR II s.n., 5, h. 1111/012; ALR II s.n., 6; h. 1646/012; Cerna A/1418, 2351; Dms. 1. Mămăligă. *Pupadița a! zíți la pópa: „aț să dărőm băcădárnic”.* (Preoteasa îi zice popii: „hai să facem mămăligă”.) Cap² 31/43; *La voj nu vă-j bun băcădárnicu.* (Vouă nu vă place mămăliga.) ALR II s.n., 6; h. 1646/012; *La buruvés băcădárnicu.* (Mestec mămăliga.) ALR II s.n., 5, h. 1111/012; *Băcădárnic cu unt.* (Mămăligă cu unt.) Cerna A/2351; *Noț runc dărőm băcădárnic.* (Noi rar facem mămăligă.) Dms s.v. 2. Mămăligar. *Băcădárniț.* (Mămăligari. Poreclă dată românilor de către meglenoromâni din România.) Cerna A/1418.

Var.: **bucădárnic** (Pap¹ 34; Pap² 60; Cap 30 s.v.).

Et.: mac. *bakadarnik*.

băcál, *pl. băcál* *s.m.* Cap 30; Dms. Băcan. *Si áflă pri la băcál.* (Se găsește pe la băcani.) Cap 30 s.v.; *Dú-ti la măřu sųăř, băcálu, si-ț da únă trómbă di astár.* (Du-te la prietenul meu, băcanul, să-ți dea o trambă de pânză.) MP 78/1; *Plătíți și bóręu lu băcálu.* Plătii și datoria la băcan.) Dms s.v.

Et.: tc. *bakal* (mac. *bakal*).

băcám, *pl. băcámur* *s.n.* Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 186; Cap 31; Dms. Băcan; lemn exotic din care se extrage un colorant roșu; vopsea de ouă de culoare roșie. *Bacámu áț un lemn roș.* (Băcanul e un lemn roșu.) Cap 31 s.v.; *Treț, pátru zőli di țేశtă zúřă qámiñi! cumpără bacám și vupsés qáuli.* (Cu trei-patru zile înainte de această zi oamenii cumpără băcan și vopsec ouăle.) Pap M² 115/29; *Băcámu áț mai bun că nu si lęa.* (Băcanul e mai bun că nu se ia.) Dms s.v.

Var.: **bacám, băcámi** (Pap¹ 33).

Et.: tc. *bakam* (mac., bg. *bakam*).

băcámi vezi **băcám**.

băcălóc, *pl. băcălóți* *s.n.* Cap 31 s.v. *băcál*. Ocupație (indeletnicire) de băcan.

Et.: tc. *bakalk* (mac. *bakallak*).

băcăr vezi **băcór**.

băcărises, băcărísiri, băcărísii, băcărísit
vb. IV. Intrans. Dms. A se cocli. *Mânğa lăsátă*
ân sódur di băcór băcărísésti. (Mâncarea
lăsată în vase din aramă se coclește.) Dms s.v.

Et.: de la **băcór**.

băkíu vezi **băcór**.

băclává vezi **băclávijă**.

băclávijă, pl. **băclávii** și **băcláviiur** s.f.
Cerna A/Supl; Dms. Baclava; delicatose. *Țela*
săl băclávijă mánăncă. (Acela mănăncă numai
delicatose.) Dms s.v.; *Di jündi si flom băclávij*
ca și-ț dom lă tîni? (De unde să găsim
delicatose ca să-ți dăm ție?) Dms s.v.

Var.: **băclává** (Dms s.v.).

Et.: tc. *baklava* (mac., bg. *baklava*).

băcór vezi **băcór**.

băcór s.n. Pap² 57; Can¹ 186; Cap 31;
Cerna A/Supl; Wild h. 32/1–3, 5, 7; Dms.
Aramă; vase de aramă. *Țăístă căsă ári mult*
băcór. (Casa asta are multe vase din aramă.)
Cap 31 s.v.; *Fgáta a! dğádi únă păčétcă ân*
cári vga ligát un cumát mic di băcór. (Fata îi
dădu o cărpă în care legase o bucată mică de
aramă.) DP 178/30; *Mânğa lăsátă ân sódur di*
băcór băcărísésti. (Mâncarea lăsată în vase de
aramă se coclește.) Dms s.v.

Var.: **bacăr** (Wild h.32/7), **bacór** (Wild h
32/1, 2, 5), **băcóre** (Wild h 32/3), **bakíu** (Wild
h 32/7), **băcăr** (Wild h 32/7), **băcór**.

Et.: tc. *bakır* (bg. *bakır*, mac. *bakar*).

băcóre vezi **băcór**.

băcșis, pl. băcșisur s.n. Pap² 57; Can¹
186; Cap 31; Dms. Cadou, dar; plată; răsplată;
bacșis. *Cári si-ų pğátă dúțiri fgáta luı [...] si-I*
da mári bacșis. (Cui o să o poată aduce pe fata
lui [...] o să-i dea mare răsplată.) Cap² 65/9;
Vin tğáti námurli di cútru fičór cu cöti un
băcșis. (Vin toate neamurile din partea
feciorului cu câte un dar.) Cerna T; *Ți bășis țer*
s-aț daų, că mulț ah sirbiș la mini? (Ce plată
vrei să-ți dau, că mulți ani slujiși la mine?)
Cap² 24/36; *Iálă z-dăscărcóm, că-s duc un*
băcșis, únă lísítă. (Vino să descărcăm, că-ți
aduc un cadou, o vulpe.) MP 82/13; *Cătunjănij*
ăj dunára mülți băcșisur la fičúru țista.

(Sătenii îi adunară multe daruri acestui fecior.)
MP 16/2; *Noı nu dădğám [la turı] băcșis, ș-lă*
lăjăų je! (Noi nu le dădeam [turcilor] daruri,
și le luau ei.) Dms s.v.

Bacșisu cal. Calul de dar. Can¹ 186 s.v.;
Bacșisu cal la dinț nu s-cátă. (Calul de dar nu
se caută la dinți.) Can T² 124/6.

Var.: **bacșis, bășis.**

Et.: tc. *bahşis* (mac., bg. *bakšiš*).

băctisés, băctísiri, băctísii, băctísit vb.
IV. Intrans. Dms. A se sătura (de ceva), a se
plictisi; a se extenua. *Băctisij di ânvițári.*
(M-am săturat de [atâta] învâțat.) Dms s.v.;
Băctisij di cöta lucrú. (S-a extenuat de atâta
muncă.) Dms s.v.; *Băctisiră di drum.* (S-au
plictisit [= li s-a urât] de drum.) Dms s.v.

Et.: gr. *μπουχτίζω*.

Băčila-al-Čójca n.pr. Pap M² 172/3.
Nume de loc în *Úmă*.

Et.: din **băčólă** + n.pr.

băčilă vezi **băčólă**.

Băčilín n.pr, pl. Pap M² 172/5; Cap 36 s.v.
băčólă. Nume de loc în *Cúpă* și *Úmă*.

Et.: din **băčólă** + **-ími**.

Băčilíná n.pr. Pap M² 172/6. Nume de loc
în *Birisláv*.

Et.: vezi **Băčilín**.

Băčiliștea-al-Čórle n.pr. Pap M² 172/44.
Nume de loc, fostă târlă, în *Úmă*.

Et.: din **Băčiliști** + n.pr.

Băčiliști vezi **Băčiliști**.

Băčiliști n.pr. Pap M² 172/41; Cap 36 s.v.
băčólă. Nume de loc, fostă târlă, în *Úmă*.

Var.: **Băčiliști** (Pap M² 172/41.)

Et.: **băčólă** + **-ști**.

băčólă vezi **băčólă**.

Băčólă-G'íuluı n.pr. Pap M² 172/7; Cap
36 s.v. *băčólă.* Nume de loc în *Óșin*.

Et.: din **băčólă** + n.pr.

Băčólă-lu-Rıza-Kája n.pr. Pap M² 172/9.
Nume de loc în *Úmă*.

Et.: din **băčólă** + n.pr.

băčólă, pl. **băčól** și **băčilur** s.f. Pap¹ 33;
Pap² 57; Can¹ 186; Cap 36; ALR II, 2, h.
400/012; Cerna A/2318, 2329. Stână, târlă.
Túcu să-n li făcă Dómnu țgásti čşfşili ıoı, di si
dar únă băčólă ıa ân drum. (Măcar de mi
le-ar preface Domnul ciorile astea în oi, ca să

fac o stână aici în drum.) Cap² 97/29; *Ram burvit cu un urtác, cu úrdini li pășteám uóli, li mulțeam la strúngă și li purtám láptili la únă băcólă án cătún.* (Eram asociat cu un ortac, pășteam oile cu rândul, le mulgeam la strungă și duceam laptele la o stână în sat.) AtaM 392/6; *Băci flurli li dărám án ágri.* (Stânele le făceam pe ogoare.) AtaM 353/14.

♦ *Cu axáni uoi băcólă nu si dără.* (Cu oi străine nu se face stână.) Cap² 210/3; *Di porc băcólă nu si fáti.* (Nu se face [niciodată] stână cu porci.) Can T² 110/4; Pap M² 62/37; *La dărari băcólă, cóni l si nęcă, áră la spárđiri, lúmi, duhá.* (La facerea stânii se încaieră câinii, iar la spartul stânii, lumea, oamenii.) Pap M² 62/38.

Var.: **băcólă**, **băcílă**, **bučólă** (Cap 36 s.v.; ALR II, 2, h. 400/012).

Et.: mac., bg. *bačilo* sau din *bač* + *-flă* (-*ólă*).

bădăjés vezi **budăjés**.

bădăiri, pl. **bădăir** s.f. Alergătură. *Fičóru, áñflámunđót di bădăiręa, si prukó di moș.* (Feciorul, flămânzit de [atâta] alergătură, se apropie de bătrân.) DP 64/26.

Et.: vezi **budăjés**.

bădivá adv. Cap 31; Dms. Gratis, (pe) degeaba, fără plată, pe nimic. *Pri bădivá nu sirbés.* (Nu muncesc pe degeaba.) Dms s.v.; *Lă vindúm bóu bădivá.* (Am vândut boul pe nimic.) Dms s.v.; *Bégu va pri bădivá să-l sirbím.* (Beul vrea să-i muncim fără plată.) Dms s.v.

Et.: tc. *bedava*.

băfcă vezi **băfcă**.

băfcărlóc, pl. **băfcărlóti** s.n. Dms. Grădinărit. *Cu băfcărlócu gíjés bun.* (Cu grădinăritul trăiești bine.) Dms s.v.

Et.: tc. *bahçivanlık*.

băfcăvănğiă, pl. **băfcăvănğii** s.m. Cap 31 s.v. *báfčă*; ALR II, s.n., 1, h. 185/012; Dms. Grădinar. *Băfčăvănğiă ná vindi pipérkă.* (Grădinarul ne vinde ardei.) Dms s.v.; *S-dúsiră án un lant cătún, lă un băvčăvănğiă.* (Se duseră în alt sat, la un grădinar.) DP 62/38.

Var.: **bafčăvănğiă**, **baščăvănğiă** (Cap 31 s.v. *báfčă*), **baščăvănğiă** (ALR II s.n., 1, h. 185/012), **băvčăvănğiă**.

Et.: bg. *bahčevanğija* (tc. *bahçivan*).

bafčăvănğiă vezi **băfčăvănğiă**.

Băgăródiță vezi **Buguródiță**.

Băgărúdiță vezi **Buguródiță**.

băğănác, pl. **băğănát** s.m. Pap¹ 33; Pap² 58; Can¹ 186; Cap 31; Cerna A/623; ALDM I, h. 566/1-7; Dms. Cumnat. (E vorba de cumnați ale căror soții sunt surori). *La lo cálu și fuzi ántru si fúgă băğănáti!* (Luă calul și plecă înainte să plece cumnații.) MP 24/30.

Var.: **băğinác** (Pap¹ 33; Can¹ 186; Cap 31; Cerna A/623), **buğănác** (ALDM I, h. 566/3).

Et.: tc. *bacanak* (mac., bg. *bağunak*).

băğanic vezi **băğinic**.

băğinác vezi **băğănác**.

băğinic, pl. **băğiniț** și **băğiniță** s.n. Pap² 58; Can¹ 186; Cap 31 s.v. *báğă*; ALR II, 1, h. 278/012; Cerna A/699; Wild h. 409/2, 4, 7; Dms. Coș [de fum] la casă, horn. *Vizú dipárti un cunác mári cu múlti pingérf, bógi și buğ iniță.* (Văzu în depărtare un palat mare cu multe ferestre, hornuri mari și mici.) DP 66/19; *Cása noástră ári dómu băğiniț.* (Casa noastră are două hornuri.) Cap 31 s.v. *báğă*; *Cása făr di băğanic fúmă.* (Casa fără horn scoate fum.) Dms s.v.

Var.: **bağanic** (Wild h. 409/4), **ăğanic**, **buğanic** (Cap 31 s.v. *báğă*), **buğenic** (Cap 31 s.v. *báğă*), **buğinic** (Wild h. 409/7), **buğunic** (Wild h. 409/2).

Et.: din *báğă* + *-nic*.

Báhčur n.pr., pl. Pap M² 172/23; Cap 31 s.v. *báfčă*. Nume de loc, cu multe grădini, în Úmă.

Var.: **Bășcur** (Pap M² 172/23).

Et.: *báhčă* (s.v. *báfčă*).

băiă vezi **băiă**.

băiăldisés, **băiăldisiri**, **băiăldisii**, **băiăldisít** vb. IV. Intrans. Can¹ 186; Cap 32; ALDM I, h. 384/6; Dms. 1. A obosi, a se istovi, a se extenua. *Băldisii di sirbiri.* (Mă istovii de [atâta] muncă.) Dms s.v.; *Să zărăpósă că-i băldisít.* (Se odihnește că-i extenuat.) Dms. 2. A delira. Dms.

Var.: **băldisés** (Dms s.v.; ALDM I, h. 384/6).

Et.: mac. *bajaldisa*, bg. *bajaldisam* (tc. *bayılmak*).

băjât *adj. invar.* Cap 32; Dms. (Despre alimente) Stricat, alterat. *Mânşa ăj băjât.* (Mâncarea e stricată.) Dms s.v.; *Cârnea ți-u măncom ra băjât.* (Carnea pe care am mâncat-o era alterată.) Dms s.v.

Et.: tc. *bayat* (mac., bg. *bajat*).

băjçon, băjçonă, pl. băjçon, băjçonî *adj.* Dms. Buimac, amețit. *Că băjçon ti mândălēs.* (Te clatină ca [un om] buimac.) Dms s.v.

Et.: tc. *baygın* (bg. *bajgân*).

Băjçuș *n.pr.* Cap 32. Nume al unei mahalale din *Nçnti*.

Et.: n.pr. *Băjçuș*.

băjnâr *vezi băňâr.*

băjrám, pl. băjrámur *s.n.* Dms. Sărbătoare religioasă la musulmani; bairam.

Et.: tc. *bayram* (mac., bg. *bajram*).

băjreác, pl. băjreátă *s.n.* Cap 32; Dms. Steag, stindard. *Si zădęádi pișim băjreácu vlășesc.* (Se ivi mai întâi steagul românesc.) Dms s.v.

Et.: tc. *bayrak* (mac., bg. *bajrak*)

băjúr, pl. băjúr *s.m.* Pap² 61; Can¹ 194; Cap 32; Dms. Bujor.

Var.: bujúr (Pap² 61; Can¹ 194; Cap 32 s.v.; Dms.)

Et.: mac., bg. *božur*.

bălántiă, pl. bălánti *s.f.* Pap² 58; Can¹ 186; Cap 32; Dms. 1. Alică. 2. Măruntaie (de pasăre) Can¹ 186; Cap 32. F i g. Fleacuri, nimicuri; palavre. *Ńi turęsti bălánti.* (Ńmi toarnă palavre) Pap M² 62/41.

Et.: tc. *buluntu*.

bălăúrá, pl. bălăúri *adj. f.* Cap 32 Mare; de dimensiuni mari. *Prună bălăúrá.* (Prună mare.) Cap 32 s.v.

Et. nec.; cf. dr. *balaur*.

bălcón, pl. bălcóni *s.n.* Cap 32, Cerna A/664; Dms. Balcon, pridvor. *Pri balcónu lu cunácu șădęáú trei fęáti.* (În balconul palatului ședeau trei fete.) Cap² 71/42; *Lăsáră cáđi' și zdunáră tuđt sup bălcón.* (Lăsără caii și se adunără toți sub balcon.) MP 24/5; *Cása cu pulátă ári bălcón.* (Casa cu etaj are balcon.) Dms s.v.

Var.: balcón.

Et.: la origine, it. *balcone*, împrumutat în toate limbile balcanice (bg., mac., sb., tc. *balkon*, alb. *balkon*, gr. *μπαλκόνι*).

bălcúg, pl. bălcúzi *s.n.* Pap¹ 33; Cerna A/1487, 270, Supl; Dms. 1. Belciug. *Singđiru lă mărzini ári un bălcúg di cári au zăcăčđm sóđca.* (Lanțul are la capăt un belciug de care prindem briceagul.) Dms s.v. 2. (La coasă) Brățară. 3. Cataramă. Cerna A/1487; Dms. *Bălcúgu di lă ta curáúă ăđ răđsít.* (Catarama de la cureaua ta e ruginită.) Dms s.v.

Var.: bilcúg (Dms s.v.).

Et.: sl. *běličugŭ*.

băldisės *vezi băđldisės.*

bălės *vezi băľės.*

bălét, pl. băléti *s.n.* Cap 32; ALR II, 2, h. 322/012; ALR II s.n., 3, h. 870/012. 1. Bilet, act eliberat de primărie când se merge cu o vită la târg pentru a o vinde. *Bălét di víti.* (ALR II, 2, h. 322/012). 2. Bilet de tren.

Et.: la origine, it. *biglietto*, împrumutat de toate limbile balcanice (alb., bg., mac., tc. *bilet*, gr. *μυλιέτο*).

bălgúr *s.n.* Cap 48; Dms. Grâu decorticat; mâncare preparată din grâu fiert. *Ađ lă nuntă să măncom bălgúr.* (Hai la nuntă să mâncăm grâu fiert.) Dms s.v.

Var.: búlgur (Cap 48).

Et.: tc. *bulgur* (mac. *bolgur*, bg. *bulgur*).

bălos, bălósă, pl. bălós, bălósî *adj.* Can¹ 186; Cap 32; Dms. Bălos. *Buręáti bălós.* (Ciupercă băloasă, cu gust plăcut.) Dms s.v. *buręáti.*

♦ *Mucósu ș-báti pész di bălósu.* (L i t. Mucosul își bate joc de bălos. = Răde ciob de oală spartă.) Cap 32 s.v.; Can T² 124/8.

Et.: din *báli* (s.v. *bálŭ*¹) + *-ós*.

băltác, pl. băltáti *s.n.* Cap 32; Cerna A/1742; Dms. Baltag, bardă. *Băltácu lă purtá sub pńgác.* (Purta baltagul sub suman.) Dms s.v.

Et.: mac. *baltak* (tc. *balta*).

băltięcă, pl. băltięcki *s.f.* Can¹ 186; Cap 33 s.v. *băltięcă*; Wild h. 348/7. Bardă; toporaș. *Ĭel aș lă sádi únă băltięcă.* (El își luă numai un toporaș.) Cap² 117/7.

Var.: baltięcă (Cap 33 s.v. *băltięcă*).

Et.: din *băltięcă* + *-ięc(că)*.

băltie *vezi băltięcă.*

băltięcă, pl. băltięc *s.f.* Pap¹ 33; Pap² 58; Can¹ 186; Cap 32; Wild h. 348/4, h. 366/7; Dms. Secure, topor. *Ađ lđ băltięcă și Ĭ-u dęđi*

prísti cap. (Luă securea și îl izbi în cap.) W 73/4; *Ay zãmãncô cu bãltîja țe gurgășcă.* (Izbi cu securea [în] acea scorbura.) Cap² 25/4; *Aj bãltîju, s-la taîl' pînu!* (Hai, secure, să tai pinul!) Can T¹ 285/17; *Aș lô dõuã baltîj și si dũsi ãn la Dêfu curiã.* (Își luă două topoare și se duse în pădurea lui Dêfu.) Cap² 97/8; *Țăstă sșrã s-la tãlcóm cu bãltîji.* (Astă seară o să-l omorâm cu topoarele.) DP 27/37.

Var.: baltie (Wild h. 348/4), *baltîjã báltie* (Wild h. 366/7.)

Et.: mac., bg. *baltija* (tc. *balta*).

bãltîjcă, pl. bãltîjki s.f. Cap 32 s.v. *bãltîjã.* Bardă, toporaș. *Mullârça [...]* lo cu unã *bãltîjã si dișkicã lqãmni.* (Nevasta [...] începu să despice lemne cu un toporaș.) Cap² 113/11.

Et.: din *bãltîjã* + *-că*.

bălés, bãlîri, bãlîj, bãlît vb. IV. *Intranz.* Can¹ 186; Cap 32. A se umple de bale, a-i curge balele, a face bale la grua.

Var.: balivés (Pap¹ 33), *bălés* (Cap 32 s.v. *bălã*).

Et.: de la *bălã*¹.

Bãfúr n.pr. Pap² 59; Cap 33. Nume de câine.

Var.: Bifúr (Pap² 59).

Et.: din *ba!* + *-úr*.

bãmbãnisît, bãmbãnisîtã, pl. bãmbãnisît, bãmbãnisîti adj. Cap 33; ALR II, 1, h. 106/012; Dms. Buhãit. F i g. Bosumflat.

Var.: bumbãnisît (Dms).

Et.: mac. *babunjosa* (*se*).

bãmbúf, pl. bãmbúfã s.n. Dms. Binoclu. *Cu bãmbúflu vez di dipãrti.* (Cu binoclul vezi de la distanță.) Dms s.v.

Et. nec.

bãnãri s.f. ALR I, 2, h. 283/013. Viață, trai. *Ãn țî bizirisî cu bãnãriã.* (Mi s-a urât cu viața.) ALR I, 2, h. 283/013.

Et.: ar. *bãnãri*.

bãnderã, pl. bãnderi s.f. Can¹ 187; Cap 33; Dms. Steag, drapel, stindard.

Et.: it. *bandiera* (gr. *παντιέρα*, mac. *bandera*).

bãnélã vezi *bunélã*.

bãnãr, pl. bãnãr s.m. Can¹ 186; Cap 33 s.v. *banã*. Bãiaș, slujbaș angajat la baia publică.

Var.: bãjãr (Can¹ 186; Cap 33 s.v. *banã*).

Et.: din *bãñũ* + *-ãr*; cf. și mac., bg. *banjar*. *bãnés* vezi *bãnéz*.

bãnéz, bãnãri, bãnãj, bãnãt vb. I. *Refl.* Can¹ 187; Cap 33 s.v. *bãnã*. A se îmbãia, a se scãlda.

Var.: bãnés (Can¹ 187).

Et.: de la *bãñũ*; cf. și mac. *banja*, bg. *banjam*.

Bãnîști n.pr. Pap M² 172/30; Cap 33 s.v. *bãnã*. Nume de loc în *Lúnçhîú*, situat acolo unde, altãdatã, au fost bãi publice.

Var.: Bãnîști (Pap M² 172/30).

Et.: din *bãñũ* + *-îște*.

bãpcã vezi *bópcã*.

bãpnés, bãpniri, bãpnîj, bãpnît vb. IV. *Intranz.* și *tranz.* Dms. A cãdea (cu toatã greutatea), a trãnti la pãmãnt. *Cøn bãpnîj stqãli vizúj.* (Când am cãzut, am vãzut stele verzi.) Dms s.v. *S-ti bãpnés di sã-ț creãpã jãrça.* (O sã dau cu tine de pãmãnt, de o sã-ți crape firea.) Dms s.v.

Et.: mac. *bapne*.

bãrãcã, pl. bãrõț s.f. Cap 33; ALR II s.n., 3, h. 907/012; Dms. 1. Barierã la intrarea în oraș. 2. Baracã din scãnduri.

Et.: la origine, it. *baracca*, împrumutat de toate limbile balcanice (bg., mac., tc. *baraka*, gr. *μαράκα*, alb. *barakë*).

bãrãjés, bãrãiri, bãrãj, bãrãit vb. IV. *Intranz.* Dms. A hoinãri, a umbla de colo-colo, a umbla bãjbãind. *Cum bãrãjã prin sucãțã si nturnó la unã miãnã.* (Cum hoinãrea el pe strãzi, ajunse din nou la un han.) MP 162/3; *Ca si privizú, fiçúru lo z-bãrãjãscã prin cãtún și la vizú cunãcu lu ampíratuluj.* (Când se luminã de ziuã, feciorul începu să umble de colo-colo prin sat și văzu palatul împãratului.) MP 166/19; *Bãrãjã sã aflã úșa.* (Bãjbãia sã gãseascã ușa.) Dms s.v.

Et.: mac. *bara* (*barne*), bg. *barna*.

bãrbãliț s.m. Can¹ 187; Cap 33; Dms. Orbalț, brãncã.

Var.: barbãliț (Can¹ 187).

Et.: bg. *urbalec* (Can¹ 187; Cap 33).

bãrbãt, pl. bãrbãț s.m. Pap¹ 33; Pap² 58; Can¹ 187; Cap 33; ALR I, 2, h. 269/013; ALR II, 1, h. 129/012; Cerna A/490; Wild h. 451/1–7; ALDM I, h. 433/1–7, h. 434/1–7; Dms. Bãrbat, soț. *Z-dũsi bãrbãtu cu cãfãlu la viñã.*

(Se duse bărbatul cu cavatul la vie.) W 67/7; *Di te nu la știu jo toy bărbát?* (De ce nu-l cunosc eu pe soțul tău?) Cap² 88/10; *Fićóru aș púsi ăn minti ți si lăfǵău țéla bărbáti!* (Băiatul băgă la cap [= reținu] ce vorbeau bărbații aceia.) Cap² 84/17; *Toț bărbáti! ray dunăț la cávgă.* (Toți bărbații erau adunați [= mobilizați] la război.) AtaM 360/9; *Toț bărbáti! ămnă tunș.* (Toți bărbații umblă tunși.) Can T¹ 262/40.

♦ *Bărbátu u anvărtăști căsa.* (Lit. Bărbatul învârtește casa. = Bărbatul duce greul într-o familie, își asumă toate responsabilitățile în casă.) Cap² 165/34; *Bărbátu cu căru si dúcă, mulărǵa cu ǵépu si scǵată, nu l-anvinđi.* (Lit. Bărbatul cu carul să aducă, nevasta cu buzunarul să scoată [din casă], nu biruie [= nu fac față.] = Oricât de vrednic e bărbatul, dacă femeia e risipitoare, nu reușesc să adune avere.) Cap² 171/15.

Et.: lat. *barbatus*.

bărbălășcă vezi **bărbărășcă**.

bărbărășcă vezi **bărbărășcă**.

bărbărășcă, pl. **bărbărăști** s.f. Can¹ 187; Cap 33. Căcărează de oi, capre, iepuri. *Țéla di Úmă ancărcǵ barbaróști ăn loc di ăiréș.* (Cel din Úmă încarcă căcăreze în loc de cireșe.) Cap² 45/17.

Var.: **barbarașcă**, **bărbălășcă** (Cap 33), **bărbărășcă** (Can¹ 187).

Et. nec.

bărbăres, **bărbări**, **bărbări**, **bărbărit** vb. IV. *Intranz.* Cap 33; ALR II, 1, h. 280/012; Cerna A/319; Dms. 1. A vorbi prostii, a trăncăni, a flecări. *Nu pără-ń bărbăriă că, cu ti sfitnés, di yócll! si-ț sáră.* (Nu-mi mai trăncăni că, dacă ți-ard una, o să-ți sară ochii.) Cap² 202/40; *Dósta bărbăriș.* (Ai trăncănit destul.) Dms s.v.; *Tǵată zúya bărbăriă.* (Toată ziua au flecărit.) Dms s.v. 2. A-i chiorăi mațele. ALR II, 1, h. 280/012. 3. (Despre foc) A dudui.

Et.: mac. *brbori*, bg. *bărborja*.

bărbărlǵc, pl. **bărbărlǵti** s.n. Can¹ 187. Barbarie. *Din bărbărlǵti di turț fuziră din cătún.* (Din cauza barbariilor turcilor, plecară din sat.) Can T² 101/20.

Et.: tc. *barbarlık*.

bărbătés, **bărbătéscă**, pl. **bărbătést** adj. Can¹ 187; Cap 33 s.v. *bărbát*. Bărbătesc.

Bărbătășca rúbă ra di șáică nǵágră. (Haina bărbătească era din postav negru.) AtaM 352/15.

Et.: din *bărbát* + *-ésc*.

bărbătéscă s.f. Pap² 58; Cap 33 s.v. *bărbát*. Zonă din spațiul bisericii rezervată bărbaților.

Et.: vezi **bărbătés**.

bărbătéști adv. Can¹ 187; Cap 34 s.v. *bărbát*; Dms. Bărbătește.

Et.: din *bărbát* + *-éști*.

bărbătíc, pl. **bărbătíci** s.m. Cap 34 s.v. *bărbát*. Bărbățel.

Et.: din *bărbát* + *-íc*.

bărbătími s.col. Pap¹ 33; Pap² 58; Can¹ 187; Cap 34 s.v. *bărbát*; Dms. Grup de bărbați. *Ca zăcucǵ cămbánǵa, tǵată bărbătímǵa si dunǵ la bășǵarică.* (Când sună clopotul, toți bărbații se adunară la biserică.) Cap 34 s.v. *bărbát*. *Pișim să cǵntă bărbătímǵa.* (Mai întâi să cânte grupul de bărbați.) Dms s.v.

Var.: **barbatími** (Pap¹ 33).

Et.: din *bărbát* + *-ími*.

bărbătłc s.n. Can¹ 187; Dms. 1. Bărbăție, vitejie. *Ăș la spúsi bărbătłcu.* (Își arată bărbăția.) Dms s.v. 2. Mulțime de bărbați. Can¹ 187.

Et.: din *bărbát* + *-łc*.

bărbătłlá s.f. Can¹ 187; Dms. Bărbăție, vitejie.

Et.: din *bărbát* + *-ł'ă (-ł'ă)*.

bărbéc vezi **bărbéți**.

bărbícă, pl. **bărbícăi** s.f. Can¹ 187; Cap 33 s.v. *bărbă*; Dms. Bărbuță.

Var.: **bărbică** (Can¹ 187)

Et.: din *bărbă* + *-íc (că)*.

bărbórcă, pl. **bărbórt** s.f. Dms. Persoană care vorbește mult; guraliv, flecar.

Et.: mac. *brborko* (bg. *bărborko*).

bărbós, **bărbósă**, pl. **bărbóș**, **bărbósi** adj. Pap² 58; Can¹ 187; Cap 32 s.v. *bărbă*; Dms. Bărbos. *La vládica ără bərbéțili să la jungłom, să la gustím țista bărbós.* (Iar o să tăiem berbecul pentru episcop, ca să-l ospătam pe bărbosul acesta.) Pap M² 160/12.

Et.: din *bărbă* + *-ós*.

bărbút s.n. Dms. Joc de noroc; barbut.

Et.: tc. *barbut* (mac., bg. *barbut*).

bărbutčíjă, pl. **bărbutčíji** s.m. Dms. Jucător de barbut. *Pétri ăi mări bărbutčíjă.* (Petre e mare jucător de barbut.) Dms s.v.

Et.: din *bărbút* + *-číjă*.

bărcăc, *pl. bărcăc s.m.* Dms. Persoană care se amestecă în toate; băgăcios.

Et.: mac. *brkač*.

bărcéd, *pl. bărcéz s.m.* Dms. Tovarăș de generație; prieten, fârtat. *Bărcédu Váni.* (Fârtatul *Váni.*) Dms s.v.

Et.: mac. *bratučed*.

bărdác, *pl. bărdáči s.n.* Pap¹ 33; Pap² 58; Can¹ 187; Cap 34. Urcior cu două guri, una mică și alta mai mare, numită *țoță*; bărdac. *Baba ia un bărdác vęrdi glęusit, la ámplă di prǎspătă ápu și la stúpă.* (Baba ia un bărdac smălțuit verde, îl umple cu apă proaspătă și îl astupă.) Pap M² 117/36.

La bărdác. Obicei care are loc la casa viitoarei neveste, la trei săptămâni după *prima tocmă*. Pap M² 129.

♦ *Čuș bărdác.* (L i t. [Cu] bărdacul în spinare. = Se spune despre cineva care bea tot timpul.) Cap 34 s.v.

Var.: **bardác** (Cap 34 s.v.).

Et.: tc. *bardak* (mac., bg. *bardak*).

bărdăviță vezi **brădăviță**.

Bărdét vezi **Brădét**.

bărdi și **bărdil** *s.f. pl.* Pap² 58; Can¹ 187; Cap 34; Cerna A/2254; Dms. Brâgle.

Et.: mac. *brdila*, bg. *bărdilo*.

bărdilic, *pl. bărdiliți s.n.* Pap² 58; Can¹ 187; Cap 34 s.v. *bărdi*; Dms. Prăjină la războiul de țesut; beldie.

Et.: din *bărdilă* (refăcut după *pl. bărdil*) + *-ic*.

bărlif vezi **bărliv**.

bărliv, **bărlivă**, *pl. bărliv, bărlivi adj.* Can¹ 187; Cap 34; Cerna A/928; DP 229; Dms. Zăpăcit; nebun; (despre o oaie) capie. *S-fjăsi ca bărlif, z-dúsi la un bunár și vicni cătirón: „Ămpirátu cųărni ári” și fuzi di cųăla și áj tricú țjă mǎncă.* (A ajuns ca un nebun, se duse la o fântână și strigă încet: „Împăratul are coarne”, și plecă de acolo și îi trecu acel chin.) MP 200/5; *Bărliva mulări și cu fără di insanjăsc slac s-fjăsi căil s-la júnglă fičuri!* (Femeia nebună și fără suflet de ființă umană căzu la învoială să-i omoare pe copiii.) MP 148/7; *Uăjă bărlivă.* (Oaie capie.) Cap 34 s.v.; Cerna A/928.

♦ *Sta ca vrină uăje bărlivă.* (L i t. Stă ca o oaie capie. = Este zăpăcit, nu știe de unde să înceapă o treabă.) Cap² 167/24.

Var.: **bărlif**.

Et.: mac. *brliv*, bg. *bărliv*.

bărlóc vezi **bărlóg**.

bărlóg, *pl. bărlózi s.n.* Cap 34; Cerna A/976; Dms. Culcuș; cuiabar; vizuină, bârlog. *Si sculó di pri bărlóc și, cǎn si ardicó pǎpa, si pugudí un lępuri.* (Se sculă popa de pe cuiabar și, când se ridică, se nimeri [acolo] un iepure.) Cap² 133/37; *Că lăgără, lăgără si umărǎră și si turnără lă bărlóg.* (Dacă alergară cât alergară, obosiră și se întoarseră la culcuș.) DP 70/24; *Áy scurniră lisíța din bărlóg.* (Scoaseră vulpea din vizuină.) Dms s.v.

♦ *Ăn bărlógu di cǎni ubidęș pǎni.* (L i t. În bârlogul câinelui cauți pâine. = Umbli după cai verzi pe pereți.) Cap² 167/11.

Var.: **bărlóc**.

Et.: sl. *brülogü* (mac. *brlog*, bg. *bărlóg*).

bărnăvec, *pl. bărnăvét și bărnăveță s.m. și n.* Pap² 58; Can¹ 187; Cap 45; ALR II s.n., 4, h. 1176/012; Cerna A/1305, 1491; Dms. Pantaloni strâmt pe picior, confecționat din postav alb sau negru; berneveci. *Pristi cămșă púni un gămădán, un palt, un bărnivéc.* (Peste cămașă pune o jiletcă, un palton și berneveci.) Can T¹ 262/35; *Bărbătęasca rúbă ra di șáică négră: dulám négri și bărnăveță.* (Portul bărbătesc era din postav negru: dulămuri negre și berneveci.) AtaM 352/15; *Bărnivéc strimt; un čift di bărnivéc.* (Berneveci strâmți; o pereche de berneveci.) ALR II s.n., 4, h. 1176/012.

Var.: **bărnivéc**, **binivrec** (Cap 45 s.v.), **birnivéc** (Cap 45 s.v.), **brinivéc** (Cap 45), **bruinivéc** (Pap² 60; Cap 45 s.v.).

Et.: mac., bg. *beneveci*, bg. *breveneci*.

bărnés vezi **burnés**.

bărníc vezi **bărnită**.

bărnice vezi **bărnită**.

bărniceșă, *pl. bărniceșă s.f.* Can¹ 187; Cap 35 s.v. *bărnită*; Dms. 1. Pai de dughie. *Un pulóg di bărniceșă.* (Un polog de paie de dughie.) Dms s.v. 2. Loc unde se cultivă dughie.

♦ *Ăn căzúș ăn mǎni, s-ti dar ca áj bărniceșă.* (L i t. Mi-ai căzut în mâini, o să te fac ca pe paiete de dughie. = Mi-ai căzut în mână, o să te „toc” ca pe paiete de dughie.) Cap² 167/27.

Et.: din *bărnice* (s.v. *brână*) + *-iceșă*.

bărnită *s.f.* Pap² 58; Can¹ 187; Cap 35; Cerna A/Supl; Dms. Mei păsăresc; dughie. *Ua*

ári uopt cúpiti di gípt: únu áj di me!, lántu áj di bárnîță [...]. (Aici sunt opt grâmezi de cereale: una e de mei, cealaltă e de dughie [...].) Cap² 27/33; *Píti páști pȃrca prin L'umniță c-un cumát di pȃni di bárnîță.* (Píti paște scroafa prin L'umniță cu o bucată de pâine de dughie.) Pap M² 46/8; *Áj fǎsi un culác di bárnîță și la cǎpsi an cǎnișă.* (Îi făcu un colac din mei păsăresc și îl coapse în cenușă.) MP 156/24; *Ișó únă făcǎ cu puǐ și di pri făcǎ curá bárnîță și puǐ mǎncáyu.* (Apăru o cloșcă cu pui și de pe cloșcă curgea mei păsăresc și puii mâncău.) MP 20/24; *Áj pús-áyu și miǐlem la uțisa pǎnǎ și áj dát-áyu simința di bárnîță di si mǎncǎ bilbílu.* (I-a pus și alifie la aripa rănită și i-a dat și boabe de mei, ca să mănânce privighetoarea.) AtaM 379/14; *Bȃrǎxa nǎ u bátu tȃtǎ bárnîța.* (Vântul ne-a suflat toată dughia.) Dms s.v.

Var.: **bárnîță**, **bárníc** (Can¹ 187 s.v.), **bárnice** (Can¹ 187).

Et. mac. **brnica**.

bárnivéc vezi **bárnávéc**.

bárnués, **bárnuiri**, **bárnuí**, **bárnuít** vb. IV Tranz. Cerna A/999; Dms. A boroni, a grăpa. *Ugára si bárnúǎști sǎ si zdrúminǎ grúzli și sǎ-ú zǎvǎlǎscǎ simința.* (Ogorul se grăpează ca să se fărâme bulgării de pământ și să se acopere sămânța.) Dms s.v. F i g. A lăsa lefter. *Lǎ bárnúirǎ la cȃrț.* (L-au lăsat lefter la [jocul de] cărți.) Dms s.v.

Var.: **brănés** (Dms s.v.)

Et. mac. **branuva**, bg. **branuvam**.

bárnút s.m. Cap 34; ALR II s.n., 4, h. 1145/012. Tabac. *Trási unǎc bárnút și cǎțó si kǐfcǎjǎscǎ.* (Trase puțin tabac și începu să strănute.) Cap 34 s.v.

Var.: **burút** (Cap 34 s.v.)

Et. nec. (cf. ar. **bárnúte**).

bǎrȃcǎ, pl. **bǎrȃț** s.f. Can¹ 187; Cap 33 s.v. *bárǎ*; Wild h. 18/4; Dms. Baltă, băltoacă. *Júnsi lǎngǎ únǎ barȃcǎ și ișó ántru iel un kos.* (Ajunse lângă o băltoacă și-i ieși înainte un spân.) Cap² 90/27; *Máj ncóla flǎrǎ lántǎ bǎrȃcǎ.* (Mai încolo întâlnirǎ altǎ baltǎ.) Can T¹ 278/19; *Fǎta cu fićóru trásirǎ ma náinti și-n drum flǎrǎ únǎ bǎrȃcǎ di ápu.* (Fata și băiatul plecarǎ mai departe și pe drum au dat de o baltǎ cu apă.) Can T¹ 278/16.

Var.: **barȃcǎ**, **brǎcǎ** (Wild h. 184), **brǎc** (Dms s.v.).

Et.: din *bárǎ* + **-ȃcǎ**; cf. și mac., bg. **baruga**.

bǎrȃș adv. Dms. (La întreceri sportive) Egal; la egalitate. *Lǎ ámburȃri im bǎrȃș.* (La trântǎ suntem la egalitate.) Dms s.v.

Et.: tc. **barıș**.

bǎrȃșcǎ, pl. **bǎrȃșt** s.f. Pap¹ 33; Pap² 57; Cap 33. s.v. *bárǎ*. Băltoacă, mocirlǎ. *Ved ȃa únǎ micǎ barȃscǎ di plȃǎǎ, zastóǐ sǎ beu unǎc.* (Vǎd aici o micǎ báltoacă de [la] ploaie, stai sǎ beau puțin.) Pap M¹ 14/28.

Var.: **barȃscǎ**, **barȃșcǎ** (Pap² 57).

Et. din *bárǎ* + **-ȃș(cǎ)**.

bǎrsnés vezi **brǎsnés**.

bǎrsȃgǎr vezi **bǎrsȃgír**.

bǎrsȃgír, pl. **bǎrsȃgír** adj. și s.m. Pap² 59; Can¹ 187; Cap 35; Dms. Prost, nǎtǎrǎu. *Ți stai ca barsȃger?* (Ce stai ca un prost?) Can¹ 187 s.v.; Pap M² 63/17; *Cǎtǎ ca bǎrsȃgǎr.* (Se uitǎ ca prostul.) Cap² 167/8.

♦ *Ań ți pruvisi cǎ bǎrsȃgír.* (L i t. S-a agǎțat de mine ca un prost. = Se ține scai de mine.) Cap² 167/9.

Var.: **barsȃger**, **bǎrsȃgǎr**, **brǎsȃgǎr** (Pap² 59).

Et.: cf. **bursúc** + ***zȃgír** (cf. gr. **σκαντζόχοιρος**).

bǎrufcǎn, **bǎrufcǎncǎ**, pl. **bǎrufcǎn**, **bǎrufcǎnki** adj. Dms. Locuitor din *Báruvița*.

Et. din *Báruvița* + **-án**.

bǎrút s.n. Can¹ 187; Cap 35; Cerna A/1342; Dms. Praf de pușcǎ, pulbere. *Lȃ un tufȃc și lǎ ámpl'ǎ cu bǎrút cȃt lǎ un lȃpur.* (Ia o pușcǎ și o umple cu pulbere cǎt pentru un iepure.) Can T² 102/14; *Cȃn turí, nu cǎțȃ, cǎ bǎrútu ra vlájnic.* (Când trase [cu pușca], nu luǎ foc, pentru cǎ praful de pușcǎ era umed.) Dms s.v.

Et.: tc. **barut** (mac., bg. **barut**).

bǎsámác, pl. **bǎsámát** s.m. Can¹ 187; Cap 35; Cerna A/666; Wild h. 411/2, 4, 7, h. 413/2, 4; Dms. Treaptǎ, fuscel la scarǎ. *Vȃstrǎ scǎlǎ ári zȃi bǎsámát.* (Scara voastrǎ are zece trepte.) Dms s.v.

Var.: **basámác** (Wild h. 411/4; h. 413/4), **busumárc** (Wild h. 411/2; h. 413/2).

Et.: tc. **basamak** (mac., bg. **basamak**).

bășărcă vezi **băserică**.

Bășărica lu Tanás *n.pr.* Pap M² 172/22.

Nume de biserică (aflată în ruină) în *Úmă*.

Et.: **bășărică** (s.v. **băserică**) + *n.pr.*

Bășărica Mări *n.pr.* Pap M² 172/17; Cap 35 s.v. **bășărică**. Nume de biserică în *Ósiń*, cu hramul „Sfântul Nicolae”.

Et.: **bășărică** (s.v. **băserică**) + *mári*.

Bășărica Mică *n.pr.* Pap M² 172/15; Cap 35 s.v. **bășărică**. 1. Nume de biserică în *Ósiń*, cu hramul „Adormirea Maicii Domnului”. 2. Nume de loc în *Nóti*, unde altădată era o biserică.

Et.: **bășărică** (s.v. **băserică**) + *mică*.

bășărică vezi **băserică**.

băserică vezi **băserică**.

băserică, *pl. băseriț* *s.f.* Pap¹ 34; Pap² 59; Can¹ 189; Cap 35; ALR II s.n., 6, h. 1717/012; Dms. Biserică. *Din Úmă trimităyú áber s-mi duc cȳóla s-oȳ cupirés și bășărcă lyor.* (Din Úmă trimiteau veste să mă duc acolo, să acopăr și biserica lor.) AtaM 389/4; *La púsiră pri nusíli și la dúsiră la biserică.* (Îl puseră pe năsălie și îl duseră la biserică.) Cap² 47/7; *Biserica nu l'á tóni di mul'tȳ și vin să si rógă la Dónu.* (Biserica nu-i încapă de mulți ce vin să se roage la Domnul.) Can T¹ 263/2; *Li láră [ȳóli] și li dúsară la bășărică.* (Le luară [oile] și le duseră la biserică.) MP 52/2; *O duțeyú [nivéasta] la apă di triȳ ȳar si u trăică pră la pórta di băserică.* (O duceau [pe nevestă] la apă de trei ori, ca s-o treacă pe la poarta bisericii.) Cerna T; *Vem dȳáȳă băseriț, úna tu Áyio Niculáo și lánta tu Arhángelu Miháil.* (Avem două biserici, una [cu hramul] „Sfântul Nicolae” și cealaltă [cu hramul] „Arhanghelul Mihail”.) AtaM 390/8; *Cătúnu Lúnđhń ári dȳy biseriț.* (Satul *Lúnđhń* are două biserici.) Can T¹ 262/10; *Am únă bășărică, pri un diréc sta.* (Am o biserică, stă pe un stâlp. [Ghicitoare: Ciuperca].) Cap² 153/15.

♦ *Snága-n bisărică și mîntă-n tulăriști.* (L i t. Trupul în biserică și mintea în piață. = Se spune despre cei care nu sunt, cu adevărat, credincioși.) Cap² 209/28.

Var.: **bășărcă**, **bășărică**, **băserică**, **bășărcă** (Can¹ 189), **bășărică**, **băserică**, **băserică**, **băserică**.

Et.: lat.: **basilica**.

bășărcă vezi **băserică**.

bășărică vezi **băserică**.

băstisés, **băstisiri**, **băstisij**, **băstisit** *vb.* IV.

Tranz. Dms. A distruge, a prăda. *Fúri! nă-ȳ băstisiră căsa.* (Hoții ne prădară casa.) Dms s.v.

Et.: mac. **bastisa**, bg. **bastisam**.

băstrisés, **băstrisiri**, **băstrisij**, **băstrisit** *vb.* IV. *Intranz.* Dms. (Despre plante, cereale) A se mâna, a căpăta rugină.

Var.: **băstrusés** (Dms s.v.)

Et: tc. **basturmak**.

băstrusés vezi **băstrisés**.

băstún, *pl. băstúni* *s.n.* Cap 35. Toiag, baston. *Án breg vę un dęd c-un băstún ăń mȳń.* (Pe deal era un bătrân cu un toiag în mâini.) Cap² 23/24; *Și băstúnu i măȳ și șápca ȳă mă.* (Și toiagul e al meu, și șapca e a mea.) MP 238/9; *La míni si-n cúmpăr un băstún di ńer ca s-mi pătpărós cu ȳel cȳn si ánnu.* (Mie să-mi cumperi un baston de fier ca să mă sprijin în el când o să merg.) DP 211/6; *Áș lă lȳ băstúnu și-ș fuzi la bășărcă.* (Își luă bastonul și plecă la biserică.) Cerna T.

Et.: mac., bg. **bastun** (< it. **bastone**).

bășcă vezi **bășcă**.

Bășcur vezi **Băhčur**.

bășibuzú vezi **bașibuzú**.

bășis vezi **băcșis**.

bășlamá vezi **bășlámá**.

bășlámá, *pl. bășlámȳur* *s.f.* Dms. Amnistie, grațiere.

Daȳ bășlámá. A grația. *Páșa, om cántát, ăńtíńęási cum raȳ lucrili, că nu sa căbătliȳ ȳámińi!* și lă dęádi bășlamá să si dúcá căsă. (Pașa, om învățat, înțelese cum erau lucrurile, că nu erau vinovați oamenii, și i-a grațiat să se ducă acasă.) DP 153/38.

Var.: **bășlamá**.

Et.: tc. **bașlama**.

bătác, *pl. bătáti* *s.n.* Dms. Mocirlă, noroi. *Că đin bătác scos.* (Scos ca din mocirlă) Dms s.v.

Et.: tc. **batak** (mac., bg. **batak**).

bătál, *pl. bătál* *s.m.* Cerna A/2303; Dms. Batal, berbec castrat. P. e x t. Persoană masivă, diformă. *Di cręástiri mult, bătál áȳ.* (De mare ce a crescut, e ca un batal, masiv, diform.) Dms s.v.

Et.: tc. *battal* (mac., bg. *batal*); cf. și dr. *batal*.

bătălă *s.f.* Cerna A/1261. (La firele din războiul de țesut) Băteală, bățatură.

Et.: lat. *batt(u)alia* (DDA 266).

Bătăna di la Sireanu *n.pr.* Pap M² 172/29; Cap 36 s.v. *bat*. Nume de loc în *Cupă*, unde se află o dărstă.

Et.: *bătăna*¹ + *n.pr.*

bătăna¹, *pl. bățón* *s.f.* Pap² 58; Can¹ 188; Cap 35 s.v. *bat*; Cerna A/1495; Dms. Piuă de bățut abale; dărstă. *Ān sinoru di Úmă vxa únă bătáňă.* (În hotarul Úmei era o dărstă.) AtaM 350/2.

Et.: bg. *băhtjanie* (Gerov I 91).

Bătăna² *n.pr.* Pap M² 172/21; Cap 35 s.v. *bat*. Nume de loc în *Băruvița*.

Var.: **Bățoána** (Cap 36).

Et.: *bătăna*¹.

bătarnés vezi **ambitárnés**.

băt vezi **bádi**.

bătăcčíjă, *pl. bățăcčíj* *s.m.* Dms. Șarlatan, escroc. *S-nu ti púnă ān moň vrin bățăcčíjă.* (Să nu te păcălească vreun escroc.) Dms s.v.

Var.: **batác** (Dms s.v.).

Et.: tc. *batakçi* (mac., bg. *batakčija*).

bătăcčilóc, *pl. bățăcčilóti* *s.n.* Dms. Șarlatanie, escrocherie. *Din bățăcčilóc gíjăști.* (Trăiește din escrocherie.) Dms s.v.

Et.: tc. *batakčilik* (mac. *batakčilak*, bg. *batakčilak*).

bătălăcă, *pl. bățălăcă* *s.f.* Cap 36; ALR II s.n., 3, h. 830/012. Băltoacă. *Bătălăce di apu.* (Băltoacă de apă.) Cap 36 s.v.

Var.: **bătălăce** (Cap 36).

Et.: cf. *báltă*, *bătúc*.

bătălăce vezi **bătălăcă**.

bătălámá, *pl. bățălámóji* și *bătălámójur* *s.f.* Dms. Dovadă, certificat.

Et.: tc. *battallama* (bg. *batalama* Gerov I 27).

bătălisés, **bătălisiri**, **bătălisij**, **bătălisit** *vb.* IV. *Tranz* și *intrans.* Dms. 1. A părăsi, a abandona. *Cása vikim ra bățălisitá di mult.* (Casa, deja, era părăsită de mult.) Dms s.v.; *Ān ágru bățălisit ar și nápcum șămin.* (În ogor părăsit mai întâi ar și apoi seamăn.) Dms s.v.

2. A sărăci. *Di cõn li vindú jěștin cujirčei!*, *bătălisí.* (De când a vândut ieftin gogoșii de mătase, a sărăcit.) Dms s.v.; *S-dúsiră să*

kărujăscă nu să bățălisăscă. (S-au dus să câștige, nu să sărăcească.) Dms s.v.

Et.: gr. *μπαταλέω* (cf. DDA s.v. *bătăl'iusescu*)

bătăngijă, *pl. bățăngij* *s.m.* Cap 36; Dms. Piuar.

Var.: **bătăngóji** (Cap 36).

Et.: din *bătăna* + *-gíjă*.

bătănisés vezi **bătănáses**.

bătănáses, **bătănásiri**, **bătănásij**,

bătănásit *vb.* IV. *Tranz.* Can¹ 188; Cap 36 s.v. *bat*; Dms. A bate în piuă. *Lă bătănási șájcu.* (Bătu la piuă și acul.) Dms s.v.

Var.: **bătănisés** (Can¹ 188; Cap 36 s.v. *bat*.)

Et.: de la *bătăna*.

bătărnești vezi **bitárnéști**.

bătărneță vezi **bitárnéță**.

bătárnés vezi **ămbitárnés**.

bătărnicós vezi **bitărnicós**.

bătijuni, *pl. bățijun* *s.f.* Pap² 58; Can¹ 188; Cap 36 s.v. *bătiz*. Botez. *Cum tricúș, lisípu, la bățijuni?* (Cum ai petrecut, vulpeo, la botez?) MP 86/13; *La multı bățijun, cări la li vę pus mămuşu nımili la măxõm, că lă duțęu căsă măxõmu, Fu pripunę nımı.* (La multe botezuri, la care nașul pusese nume pruncului, când îl duceau acasă pe prunc, i-l [= îi] puneau [încă] un nume.) Can T² 117/17.

♦ *Di la butijuni nu-ı spilát.* (Nu s-a spălat de la botez. = Se spune, în mod ironic, despre cei murdari.) Cap² 169/11.

Var.: **butijuni**.

Et.: lat. *baptizio, *-onem*.

bătizári, *pl. bățizór* *s.f.* Pap¹ 33; Pap² 58; Can¹ 188; Cap 36 s.v. *bătiz*; Dms. Botez. *Dupu bățizári lúmęa si gustăști lă căsa lu micu.* (După botez lumea se ospătează la casa copilașului.) Cap 36 s.v. *bătiz*; *Năntinépu, dıntru că ra turc, aș punę un criștin cu pári să lă țõnă măxõmu ān brățá și să la bătiză, amă și jel cóla stăț lă bățizáre* (Locuitorul din *Nõnti*, pentru că era turc, punea un creștin cu bani să țină pruncul în brațe și să-l boteze, dar și el stătea acolo, la botez.) CanT¹ 263/35; *Si dúnă lúmi multă la bățizáre* (Se adună lume multă la botez.) Cerna T.

Et.: vezi *bătiz*.

bătizát, **bătizátă**, *pl. bățizát, bățizáti* *adj.* Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 188; Cap 36 s.v. *bătiz*;

Dms. Botezat, creștin. *Nu ti pot scîndiri, cã la jël mirusești la bătizát uom.* (Nu te pot ascunde, cã lui îi miroase a om botezat.) Cap² 128/37.

Et.: vezi *bătiz*.

bătizátór, *pl. bătizátór s.m.* Can¹ 188; Cap 36 s.v. *bătiz*; Dms. Cel care îndeplinește ritualul botezului; botezător.

Et: din *bătiz* + - (*ă*)*tór*.

Bătóáñá vezi **Bătáná**².

Bătón, **Ăn** ~ *n.pr.* Pap M² 172/32. Nume de loc în *Óșin*.

Et.: *ăn* + *bătóni* (pl. de la *bătáná*¹).

bátóză, *pl. bătózi s.f.* Cerna A/1034. Batoză. *Dúpă vácót dúsára și batóză fi lã trijirã snúopi!* (După un timp aduseră și batoză care treieră snopii.) AtaM 393/18.

Var.: **batóză**.

Et.: bg. *batoza*, dr. *batoză* (pentru meglenoromâna din Dobrogea).

bătrănęățá vezi **bitárnęățá**.

bătút *s.n.* Pap M² 89/29; Dms. Bătaia ceasului; oră. *Cătu-î bătútu?* (Cât e ceasul?)

Et.: vezi *bat*.

băúlă, *pl. băúli s.f.* Dms. Cufăr, ladă. *Dóu băúli plini cu rúbă.* (Două cufere pline cu haine.) Dms s.v.

Et.: gr. *μπαούλο*.

băvčävängijă vezi **băfčävängijă**.

bęa vezi **bęt**.

bęaaa *interj.* Cerna A/2299. Cuvânt care imită zbirerul oilor sau al caprelor.

Et.: onomatopee.

bęal, **bęalá**, *pl. bęal (bęl), bęali (bęli) adj.* Pap² 58; Cap 36; ALDM I, h. 21/7, h. 22/7, h. 24/7; Dms. Alb. *Bělă cusită.* (Cosiță albă.) ALDM I, h. 24/7.

♦ *Si iásă pri bęli.* (L i t. O să iasă pe albe. = O să iasă la iveală, la lumină.) Cap² 167/36.

Var.: **bel**.

Et.: vsl. *bělŭ*.

bęalbiț, **bęalbițá**, *pl. bęalbiț, bęalbiți adj.* Dms. Alb; frumos. *Čiręáși bęalbiți.* (Cireșe albe.) Dms s.v. *čiręášă*; *Că vrină bęalbițá.* [Se spune despre o față] Foarte frumoasă. Dms s.v.

Et.: din *bęal* + -*iț* (cu **b** prin contaminare cu *alb*).

bęalbițá vezi **bělbițá**.

bęálči vezi **bělči**.

bęáluș, **bęálușá**, *pl. bęáluș, bęáluși adj.* Pap² 58; Can¹ 188; Cap 37 s.v. *bęal*; Dms.

1. Alb, de culoarea laptelui. *Cápră bęálușá.* (Capră albă.) Cap 37 s.v. *bęal*. **2.** Un lucru care nu este bine colorat în roșu sau în alb; alburiu; roz. *Únă zdráđă vinită-bęáluș din-zur-ăn-zur.* (Un fulger vânt-alburiu de jur împrejur.) DP 77/23; *Mini mi risęáști că-î bjęluș.* (Mie îmi place că este [de culoare] roz.) Dms s.v.

Var.: **belúș** (Pap² 58, Can¹ 188), **bjęluș** (Dms).

Et.: din *bęal* + -*uș*.

bęámcă, *pl. bęámki și bemț s.f.* ALDM I, h. 94/1, 2, h. 219/1, 2, 5. 1. Pistruii. **2.** Aluniță.

Var.: **búmcă** (ALDM I, h. 219/5).

Et.: mac., bg. *benka* (tc. *benek*).

bęári vezi **bęeri**.

bęát vezi **bęt**.

bęátá vezi **bętá**.

bęáțiști *s.f.* Cap 37 s.v. *beát*; Dms. Beție. *Fęási úná bęáțiști.* (A făcut o beție.) Dms s.v.

Et.: din *bęat* + -*iști*.

bęáų vezi **bęų**.

bębči *s.m.* Dms. Bădiță, nenică.

Et.: din *bębi* + -*či*.

bębi *s.m.* Pap¹ 34; Pap² 58; Can¹ 188; Cap 37; ALR I, 2, h. 161–162/012; Cerna A/475; Dms. Termen de respect cu care fratele mai mic se adresează unui frate mai mare; nene, nea. *La mini sã-ń spuń bębi.* (Mie să-mi spui nene.) Dms s.v.; *E gđdi, bębi cumuvólči.* (E, măi, nea cumetre lupule.) Cap² 40/39; *Bębi sã-ń mi drubęască.* (Nenea o să mă bată măr.) Cap² 16/6; *Stoį s-ti ăncálic, bębi cumuvólči, cã nu pot sã ámnum.* (Stai să te încalec, nea cumetre lupule, cã nu pot să umblu.) Cap² 41/11; *Mijlucánu zisi: „mără bjębi, și Kųás”.* (Fratele mijlociu zise: „măi nene, [mai este] și spân”.) MP 182/25.

Var.: **bjębi**.

Et.: mac. *bebe*.

becri *s.m.* Wild h. 228/4. Bețiv.

Et.: tc. *bekri* (cf. și mac., bg. *bekrija*).

bęcfi *s.f. pl.* Pap² 58; Can¹ 188; Cap 38; Dms. Pantaloni de aba.

Et.: mac., bg. *bečvi*.

bęg, *pl. bęi s.m.* Can¹ 188; Cap 37; Dms. Titlu nobiliar turcesc, bei; boier, moșier. *Si*

dúsi la un beg. (Se duse la un bei.) Cap² 45/32; *Bégu[...]* *puvilit-ău la dwoj izmikár si fáca dwoj bun caj ázór.* (Beiul [...] a poruncit la două slugi să pregătească doi cai buni.) AtaM 380/6; *Bégu ăn L'umniță vút-ău un fártáti și cu ăl si dúsi-ău la ľuvov.* (Beiul a avut în *L'umniță* un prieten și cu el s-a dus la vânatoare.) AtaM 379/10; *Bégu, ăsta timp, nă l'ártóá di ușúr.* (Beiul, anul acesta, ne iertă de bir.) Dms s.v.; *Bégu nu vęa plătít biľicu.* (Boierul nu plătește birul.) Dms s.v.

Et.: tc. *beg* (mac., bg. *beg*).

begiță vezi **bigiță**.

bej vezi **curcubeaj**.

Bejlic *n.pr.* Cap 37. Nume al unei mahalale în *Nónti*.

Et.: *biľic*.

béjki vezi **bélki**.

béjkim vezi **bélki**.

beitór vezi **bižitór**.

bel vezi **beal**.

bélbită, *pl. bélbiti* *s.f.* Cap 37; Can¹ 188; Dms. Specie de pește; păstrăv. *Ăn nóstri vđáľur bélviți cęat si țer.* (În râurile noastre [sunt] păstrăvi cât vrei.) Dms s.v.

Var.: **bealbită** (Dms), **bélviță**, **bélbită** (Can¹ 188).

Et.: mac. *belvica*.

bélbită vezi **bélbită**.

bélcă, *pl. bélki* *s.f.* Cap 37 s.v. *beal*; Wild h. 296/3; ALDM I, h. 66/7. **1.** (La ochi) Albeață. *Bélca di óclu.* (Albul ochiului.) ALDM I, h. 66/7. **2.** Oaie cu lâna de culoare albă. *Lántă șęără ziș că béľkiľ's-ăl va néľu.* (În cealaltă seară zisei că albele [= oile cu lâna albă] îl vor vrea pe miel.) Can T² 128/1. **3.** Nume de cățea. *Bélca-ń látră ăn dęal.* (*Bélca* latră pe deal.) Cap 37 s.v. *beal*.

Var.: **biľalcă** (ALR I, 1, h. 18/013), **bélcă** (Can T² 128/1).

Et.: mac. *belka*; eventual și *beal* + *-că* (pentru varianta **biľalcă**).

béľci *adj. invar.* Can¹ 188; Cap 37 s.v. *beal*; Dms. (Întrebuințat numai în ghicitori) Alb, albicios. *Sifci fúzi, béľci lágă.* (Surul fuge, albul aleargă. [Ghicitoare: Acul cu ața].) Can T¹ 273/16.

Var.: **bealci** (Dms).

Et.: mac. *belce*.

béldrob vezi **drob**.

beliç, **beliçcă**, *pl. beliç*, **beliçki** *adj.* Pap² 58; Can¹ 188; Cap 37 s.v. *beal*. **1.** Albicios. **2.** Nume de câine.

Et.: mac. *beliç*, bg. *beličák (belička)* sau din *bel* + *-iç*.

belijós vezi **bilijós**.

bélki *adv.* Pap² 58; Can¹ 188; Cap 37; Dms. Poate (că), probabil. *Lă púniț [cucótu] an áznă, las [s-]sátură di sprički și bélki si ğbărdisęcă di tamakărlęc.* (Puneți-l [pe cocoș] în vistierie, să se sature de bani și poate o să crape de lăcomie.) Pap M² 138/20; *Bélkim nu ľarisăști rubili țęsti tiniru.* (Poate că tânărului nu-i plac hainele astea.) Cap² 148/16; *Cu dómnu nainti, bélkim la sfărșóm [lúcru].* (Cu Dumnezeu înainte, poate o terminăm [treaba].) Cap² 151/2; „*Șarpili, ți bun póti să-ț fáca*”, *zisi yómu*; „*să ti múccă bélki*”. („Șarpele, ce bine poate să-ți facă”, zise omul, „poate că să te muște”). Cap² 39/30; *S-la trimętim ăn vrin loc, di bélki s-nu vină ęa.* (Să-l trimitem undeva, și poate n-o să [mai] vină aici.) Cap² 36/30; *Și si ľo dúpă ęa, bélkim si-ę vęďă ăncă únă ęără.* (Și se luă după ea, poate ca s-o vadă încă o dată.) Pap M² 163/2; *Bjăľkim s-ti faț mai bun.* (Poate că o să te faci mai bine.) MP 26/26; *Bjăľkim si múăr, si scap și tu di móncă.* (Poate că o să mor, ca să scapi și tu de chin.) MP 76/13.

Var.: **béjki**, **béjkim**, **bélkim**, **biľkim**.

Et.: tc. *belki* (mac. *belki*, bg. *belki, belkim*).

Bélița *n.pr.* Pap M² 172/33; Cap 37. Nume de râu care se varsă în Meglenița.

Et.: sl. *Belica (de la bel 'alb')*.

bélkim vezi **bélki**.

beloglavă, *pl. beloglavi* *s.f.* Cap 37. Oaie neagră cu botul alb.

Et.: mac., bg. *beloglav*.

belonógă, *pl. belonógi* *s.f.* Can¹ 188; Cap 38. Oaie neagră cu picioare albe.

Et.: mac., bg. *belonog*.

belúș vezi **bealuș**.

bélviță vezi **bélbită**.

beľauă vezi **biľé**.

bélcă vezi **bélcă**.

berbér vezi **birbér**.

berbír vezi **birbér**.

bérbir vezi **birbér**.

bére vezi **bárim**.

bérem vezi **bárim**.

béri vezi **bárim**.

bérim vezi **bárim**.

bes, **bişóri**, **bişói**, **bişót** vb. IV. *Intranz.* Pap² 58; Can² 190; Cap 38; ALR II, 1, Supl 7/012; Dms. A se băși. *Si beş trei or ăn únă ticfă*. (Să te bășești de trei ori într-un dovleac.) Cap² 115/31.

♦ *Ăn únă ticvă bes*. (L i t. Se bășesc în același dovleac. = Se înțeleg foarte bine.) Cap 38 s.v.; *Bişóri cu rúdiri nu-í únă*. (L i t. Bășitul și născutul nu sunt același lucru. = Nu poți prezenta o faptă necinstită ca pe una onestă.) Pap M² 63/2; *Bişórca-í sănátóasă, áma-í ruşinóasă*. (Bășitul e sănătos, dar e rușinos.) Cap 38 s.v.

Var.: **bişós** (Cap 38 s.v. *bes*).

Et.: lat. **bissire**.

bésă s.f. Dms. Credință, fidelitate.

Fac básă. A jura credință. Dms s.v.

Et.: alb. **besë** (cf. și ar. **bésă**).

besminită s.f. Cap 38; Cerna A/ 950; Dms. Grăsime de pe burta porcului; osânză.

Var.: **bisminită** (Cerna A/ 950).

Et.: cf. mac., bg. **bezmesen**.

Beşbunár n.pr. Pap M² 172/36; Cap 38. Nume de loc în *Oşiñ*.

Et.: tc. **Beşbunar** ('cinci fântâni').

Beşic n.pr. Pap² 58. Lac lângă Langada.

♦ *Peşť din Beşic*. (L i t. Peşti din *Beşic!* = Braşoave!) Pap M² 63/1.

Et.: tc. **Beşik** ('leagăn').

bélci vezi **bélci**.

béri s.f. Can¹ 188; Cap 37; ALR II, s.n., 6, h. 1718/012. Băatură, băut. *Mo ío ăť las mănćari şi béri la tını*. (Acum eu îți las ție mâncare și băatură.) Cap² 24/18; *Ágru nu va ni di mănćare, ni di bėře, ni fúru pőtí s-la fúrá*. (Ogorul nu vrea nici de mâncare, nici de băut, [și] nici hoțul nu poate să-l fure.) Can T¹ 263/6; *Tu ăń dai mănćari, bėri şi ălti bunătăť*. (Tu îmi dai mâncare, băatură și alte bunătăți.) Cap² 24/25.

Var.: **bęári** (ALR II, s.n. 6, h. 1718/012; DP 29/26).

Et.: vezi **bęę**.

bęę, **bętă**, pl. **bęę**, **bęęti** adj. Pap² 58; Can¹ 188; Cap 37; Wild h. 228/1, 2, 4, 5, 7; Cerna A/586, 587; ALDM I, h. 259/1–6, h. 530/1–6, h. 532/1–7, h. 533/1–6; Dms. Beat, băut, bețiv. *Niști fărtăť mai bęę cáťă si jócă ăń foc cu cőylili*. (Niște fărtați mai beți încep să joace în foc cu ghetete.) Can T² 122/25; *Úómu cęń ăĩ bęę, tărćăști că-í ămpirát*. (Omul când e beat, gândește că e împărat.) Can T² 112/12; *Ĝandramăĩ si flără bĩť*. (Jandarmii se pomeniră beți.) MP 214/20; *Cári nu fúzi bęa dă la nuntă?* (Cine nu pleacă beat de la nuntă?) Cap 37 s.v.; *Bęęť măĝár*. (L i t. Măgar beat. = Bețiv.) ALDM I, h. 532/1–7; *Bęęť măĝrőťă*. (L i t. Măgăriță beată. = Bețivă.) ALDM I, h. 533/1–6.

Var.: **bęa**, **bęęť** (Cap 37), **bĩăt**.

Et.: lat. **bibitus**.

bętă, pl. **bęęti** s.f. Pap¹ 34; Pap² 58; Can¹ 188; Cap 37; Dms. Jartieră. *Bęęti si léĝă dinzúr di picőor pristi đifri sup zinúclĩ [...], să lunđ di vrin răşón şi strimti cęť curăya*. (Jartierele se leagă în jurul piciorului, peste cioareci, sub genunchi [...], sunt lungi de vreun cot și înguste cât cureaua.) Can T¹ 264/26; *Cupilăşi! pőártă bęęti cu cűť*. (Tinerii poartă jartiere cu ciucuri.) Cap 37 s.v.

Var.: **bęátă** (Cap 37; Dms).

Et.: lat. ***bitta**.

bęę, **bijári**, **bijúi**, **bijút** vb. II. *Tranz.* și *intranz.* Pap¹ 34; Pap² 58; Can¹ 188; Cap 37; ALR I, 1, h. 81/012, 013; ALR II s.n., 7, h. 2231/012; Wild h. 227/4, 5, h. 229/1, 4, 7; Cerna A/579–587, 1850; ALDM I, h. 522–527/1–7, h. 534/1–7; Dms. A bea. *Ĭel nu si zăcătő ca răsláni! bęa ápu, fúzi şi la pirdú răsláni!* (El nu se uită că leii beau apă, pleacă și îi pierdu pe lei.) Cap² 143/30; *Fęęu, disfő-ti di cőla, că cálu nu-ń bę ápu*. (Fato, coboară-te de acolo, că nu-mi bea apă calul.) Pap M¹ 14/38; *Ĭęa [ápu], pănă nu nęăcă únă ĝiĝăťă, nu ău bęa bóij*. (Acea [apă], până nu înecă o ființă, boii nu o beau.) Cap² 101/34; *Dódu, nu pot să trăés, să bęę di ya*. (Dadă, nu pot să rabd, voi bea de aici.) Can T¹ 278/20; *Cu fişta óclĩ tını s-ti bęę*. (Cu acești ochi o să te beau [=sorb].) W 65/13; *Şa ăń zisi, să nu spun, că*

s-mi be tot [sónzili]. (Așa îmi zise, să nu spun, că o să-mi bea tot [sângele].) Cap² 26/35; *Ūnă pică di ápu jo biñi și criscú.* (O picătură de apă băui și crescuti.) Can T² 115/28; *Țéla Jimitáti-di-um biñ di la mátnița cěșma.* (Acel Jumătate-de-om bău de la fântâna tulbure.) Cap² 48/35; *Lámna ál'lu biú sónzili.* (Balaurul îi bău sângele.) Cap² 61/37; *Țel nu vru să scúltă, biñ și si fěși țerb.* (El nu vru să asculte, bău și se făcu cerb.) Pap M¹ 14/30; *Cári cum aș vru, șa biñi.* (Care cum a vrut, așa a băut.) Kats 71/27; *Na dēdi ápu di biúm.* (Ne dădu apă de băurăm.) Cerna T; *Māncóm, bñum, dāróm gāmbúș tuță nuáptça.* (Mâncărăm, băurăm, făcurăm petrecere toată noaptea.) MP 254/11; *Țéla fićóri'l biñră di la bistra cěșma.* (Feciorii băură de la fântâna limpede.) Cap² 48/26; *Nu pot si ánrām jo, ácu poț, ánră di-ț bea.* (Eu nu pot să intru, dacă [tu] poți, intră de bea.) Cap² 90/38; *Sóra-sa a'l zisi s-nu be, cã, ácu be, sa si făcú țerb.* (Soră-sa îi zise să nu bea, că, dacă bea, o să se facă cerb.) Pap M¹ 14/29; *Ved ȝa únă mică baróscă di ploáță, zastóț să beu unčac.* (Văd aici o mică băltoacă de ploaie, stai ca să beau puțin.) Pap M¹ 14/28; *Aj, bóuli, să o bej válça.* (Hai, boule, să bei râul.) W 75/22; *Ūbavă fiță, án scáfă s-uu biñi.* (Frumoasă fată, s-o bei într-un pahar [cu apă].) MP 128/9; *Bun, ma cálu cáta túcu nsus și nu vrę să be ápu.* (Bine, dar calul privește numai în sus și nu voia să bea apă.) Pap M¹ 14/36; *Íđiț s-na dúțim z-bñam ápu.* (Haideți, să ne ducem să bem apă.) Cap² 119/5; *Áđiț, boj, si-ų beț válça.* (Haideți, boi, să beți [= să secați] râul.) Pap M² 35/21; *Fęta la áncălzești ápu la pu'l și lá da să be.* (Fata le încălzește apă păsărilor și le dă să bea.) Cap² 39/14; *Be cã boų.* (Bea ca boul.) Can T² 112/11; *Be ca nivizút di biútră.* (Bea ca unul care n-a mai văzut băutură.) Can T² 110/17.

Án si be ápu. A-i fi sete. Cerna A/591; ALR II, 1, h. 100/012; ALDM I, h. 534/1–7. **Beț tutún (țigără)** A fuma. Wild h. 229/1, 3–7. *Avčá un țigărét, fumá, be tátún.* (Avea un țigaret, fuma, bea tutun.) Cerna T; *Ca la únsi cuárnu, șázú si biča un țigár.* (Dacă unse cornul, șezu să fumeze o țigără.) MP 180/28.

Var.: **beų** (Cap 37), **bių** (Cap 37 s.v. beų), **bių**.

Et.: lat. *bibere*.

biłcã vezi **bélcã**.

bių vezi **beų**.

biłkim vezi **bélki**.

biłbi vezi **bébi**.

biłt vezi **beț**.

bių vezi **beų**.

biłã, *pl. biłi s.f.* Pap¹ 34; Pap² 58; Can¹ 188; Cap 38; Cerna A/286; ALDM I, h. 229/6; Dms. 1. Bucată de carne. *Țista-ț țéla țe na li mǎncó bibili.* (Acesta-i cel care ne-a mâncat bucățile de carne.) Pap M² 148/20; *Avčá un mǎcóc; mǎcocu clup! cǎpácu, hop și biba-n gúră.* (Avea un pisoai; pisoaiul, zdrang! capacul, hop și bucata de carne-n gură.) Cerna T; P. e x t. Carne. *Cǎțără fićóri'l să vină un căti un și să țeră căti únă mućcátă di biłã.* (Începură copiii să vină unul câte unul și să ceară câte o îmbucătură de carne.) Can T¹ 277/22; *Zidurli sa dǎrăti di biłã di porc.* (Zidurile sunt făcute din carne de porc.) DP 63/15; *Di vițól biłã ou dǎróm kófti și turlj mǎncátúr.* (Din carne de vițel facem chiftele și fel de fel de mâncăruri.) AtaM 390/22. 2. Rață. Pap M² 34/32. 3. Model de broderie. Pap² 58.

Et.: bg. *biba*, mac. *bibe*.

biłičã, *pl. biłički s.f.* Dms. Bucățică de carne gătită.

Et.: din *biłã* + *-ič(cã)*.

biłilicã, *pl. biłiliki s.f.* Dms. Bibilică.

Et.: cf. dr. *bibilicã*.

bił, *pl. bił s.m.* Pap¹ 34; Pap² 58; Can¹ 188; Cap 38; ALR II, 2, h. 298/012; Wild h. 313/1, 3–7, h. 314/7; Cerna A/858; Dms. Taur. *Ca si dúsiră, vizúră toț cucófi'l lui nicát, áră Cúsi-cucóti ca bił.* (Când se duseră, îi văzură pe toți cocoșii lui înecați, iar Cocoșelul-fără-coadă [era] cât un taur.) Pap M² 137/40; *Ánróá bicu án vǎcár.* (A intrat taurul în cireada de vaci.) Dms s.v.; *Ca vrin bic áj júni.* (E voinic precum un taur.) Cap² 181/43.

♦ *Ca bic cǎtunés.* (Ca un taur comunal. = Trândav.) Cap² 167/38.

Et.: mac., bg. *bik*.

bicuvát, *pl. bicuvát s.n.* Can¹ 188; Cap 38; Dms. Râncaci.

Et.: cf. bg. *bikvam* 'a întoarce, a răsturna'.

bičác *n.pr.* Pap M² 173/1; Cap 41. Nume de fântână în *Ūmă*.

Et.: tc. **Biçak** ('cuțit').

biçés, biçóri, biçóji, biçót vb. IV. *Tranz.* Wild h. 367/3. A tăia cu fereștrăul.

Et.: mac. **biçi**, bg. **biča**.

biçim, pl. **biçimur** s.n. Dms. Formă, model; mostră. *Țela biçim di çóulă lă lçási.* (Modelul acela de pantof l-a ales.) Dms s.v.; *Cu tări biçim s-nu aĵ lucrú.* (Cu așa mostră [de om] să n-ai de-a face.) Dms s.v.

Et.: tc. **biçim** (mac. **biçim**).

biçkiĵă vezi **biçkiĵiă**.

biçkiĵi vezi **biçkiĵiă**.

biçkiĵiă, pl. **biçkiĵii** s.m. Cap 41; Dms. Tăietor de lemne. *Tru căli aș flă un biçkiĵi.* (Pe drum întâlnești un tăietor de lemne.) Cap² 113/22.

Var.: **biçkiĵi**.

Et.: mac., bg. **biçkiĵja** (tc. **biçkici**).

biçkiĵă, pl. **biçkiĵi** s.f. Cerna A/1744; Dms. Ferăștrău mare; beschie, joagăr. *Tăpóla lu Váni aĵ fçásiră scçándur cu biçkiĵă.* (Plopul lui Váni l-au făcut scânduri cu joagărul.) Dms s.v.

Var.: **biçkiĵiă** (Cerna A/1744), **buçkiĵă** (Cap 51).

Et.: mac., bg. **biçkiĵa** (tc. **biçki**).

bidél, pl. **bideală** s.n. Dms. Impozit. *Ufío să-ș lă plătçască bidélu.* (A uitat să-și plătească impozitul.) Dms s.v.

Et.: tc. **bedel**.

bidiviĵă, pl. **bidiviĵi** adj. Dms. Puternic. *Ăncălicó pri un cal bidiviĵă.* (Încălecă pe un cal puternic.) DP 68/11; *Ócl'il' lu Cráli Márca, túcu pri fiçór, çon lă vidçá çóta bidiviĵă și kíprou.* (Ochii lui Cráli Márca [erau] numai pe băiat, când îl vedea atât de puternic și de chipeș.) DP 85/4.

Et.: mac., bg. **bedevija** (tc. **bedevi**).

bidúclu vezi **pidúclu**.

biçeluș vezi **bealuș**.

bigloác vezi **biglóc**.

biglóc s.n. Can¹ 188; Cap 37 s.v. *beg*; Dms. Boierie.

Var. **bigloác** (Dms).

Et.: tc. **beĵluk**, mac., bg. **beglik**.

bigór, pl. **bigóră** s.n. Can¹ 188; Cap 38; Dms. 1. Piatră poroasă, calcaroasă. 2. Mușchi, lichen.

◆ *Rópa cări si trăculçásti nu cătă bigór.* (Piatra care se rostogolește nu prinde mușchi.) Cap 38 s.v.

Var.: **ĵigór** (Dms).

Et.: mac., bg. **bigor**.

Bigurlíva n.pr. Cap 38. s.v. *bigór*. Nume de loc în *Cúpă*.

Et.: mac., bg. **Bigorlivo** (< **bigorliv** 'calcaros').

bigítă, pl. **bigíti** s.f. Cap 37 s.v. *beg*; Dms. Soția beifului. *Bigíta ș-ári sultánát.* (Soția beifului are fastul ei.) Cap² 167/34.

Var. **beĵítă** (Dms s.v.).

Et.: din **beg** + **-ítă**.

biĵător vezi **biĵitor**.

biĵătură vezi **biĵitură**.

biĵcă vezi **biľcă**.

biĵitor, **biĵitoră**, pl. **biĵitor**, **biĵitori** adj. și s.m.f. Can¹ 188; Cap 37 s.v. *beay*; Cerna A /589-590; Wild h. 228/3, 6; Dms. Bețiv, băutor.

Var.: **beitór** (Wild h. 228/3, 6), **biĵător** (Dms), **biitor** (Can¹ 188), **biitor** (Cap 37 s.v. *beay*).

Et.: din **beay** + **-tór**.

biĵitură, pl. **biĵitur** s.f. Pap² 58; Can¹ 189; Cap 37 s.v. *beay*; Dms. Băutoră. *La țéja i arisçásti biĵitura.* (Acelora le place băutura.) Kats 70/23.

◆ *Be ca nivizút di biitură.* (Bea ca unul care n-a mai văzut băutoră.) Can T² 110/17.

Var.: **biĵătură** (Cap 37 s.v. *beay*; Dms), **biitură**, **biitură**, **biitură** (Pap² 58; Cap 37 s.v. *beay*; Dms).

Et.: lat. ***bibitura** sau din **beay** + **-túră**.

biitor vezi **biĵitor**.

biitură vezi **biĵitură**.

biľic, pl. **biľiți** și **biľicur** s.n. Dms.

1. Moșie. *Di că si floa an biľic, nç-ári ič găilé.* (Dacă se pomeni pe moșie, n-are nicio grijă.) Dms s.v. 2. Bir, dare. *Bégu nu vça plătít biľicu.* (Beiful nu plătește birul.) Dms s.v.

Et.: tc. **beylik** (mac. **bejlik**).

biĵitor vezi **biĵitor**.

biĵitură vezi **biĵitură**.

biĵuc vezi **biľuc**.

biĵút, **biĵută**, pl. **biĵúț**, **biĵúti** adj. Dms. Băut, beat. *Tu eș biĵút.* (Tu ești beat.) Dms s.v.

Et.: vezi **beș**.
bișutură vezi **bișitură**.
bișuc vezi **bișuc**.
biș vezi **biș**.
Bijăniă *n.pr.* Pap M² 173/4; Cap 38.
 Nume de loc în *Cúpă* și *Óșin*.
 Et.: sl. *Běžanije* ('loc de bejenie')
bijúșcă, *pl. bijúški s.f.* Cap 38; ALR II s.n., 2, h. 523/012; Dms. Ac cu gămălie, bold. *Lă ăntăpă cu únă bijúșcă.* (Îl întepă cu un ac.) Dms s.v.
 Et.: mac. *vezačka*.
bijușós, **bijușóri**, **bijușói**, **bijușót** *vb.* IV.
 Tranz. Dms. A străpunge, a găuri. *Lă bicu cătunesc l-u vęau bijușót mıtca și-l vęau pus singír.* (Taurului comunal îi găuriseră botul și-i puseseră lanț.) Dms s.v.
 Et.: mac. *veze*, bg. *veza*.
bikár, *pl. bikár s.m.* Can¹ 189; Cap 38; Cerna A /631; Dms. Celibatar; becher.
 Et.: tc. *bekâr* (mac. *bekar*, bg. *bekjar*).
Bila de Várnice *n.pr.* Pap M² 173/8; Cap 38 s.v. *bilă*. Nume de loc în *Umă*.
 Et.: *bilă* (2.) + *de* + *n.pr.*
Bila Lúngă *n.pr.* Pap M² 173/6; Can¹ 189; Cap 38 s.v. *bilă*. Nume de loc în *Óșin*.
 Et.: *bilă* (2.) + *lúngă*.
Bila Pénăfă *n.pr.* Can¹ 189. Nume de loc.
 Et.: *bilă* (2.) + *n. pr. gen.*
bilă, *pl. bili s.f.* Pap² 58; Can¹ 189; Cap 38; Dms. 1. Par, prăjină; bina de construcție. *Am un dęad cu únă bilă-n cur.* (Am un moș, cu un par în cur. [Ghicitoare: Căpița].) Cap² 160/32; *Am un moș, stă pri únă bilă.* (Am un moș, stă pe un par. [Ghicitoare: Căpița].) Cap² 161/2; *Am únă bábă, stă pri únă bilă.* (Am o babă, stă pe un par. [Ghicitoare: Căpița].) Cap² 161/5; *Bilă di iělă.* (Prăjină de brad.) Dms s.v.
 2. Creastă (de deal).
 Et.: mac., bg. *biló*.
bilbičóc, *pl. bilbičóti s.n.* Kats 92/21.
 Coadă-oii (nume de plantă).
 Et. nec.
bilbíl vezi **birbíl**.
bilbíf vezi **birbíf**.
bilčúg vezi **bálčúg**.
bilé vezi **bilé**¹.
bilé¹, *pl. biléur s.f.* Pap² 58; Can¹ 189; Cap 39; Dms. Belea, neplăcere; necaz. *Ai să*

fuzím, că s-na púnă ăn bilé țista drac di fičór. (Hai să plecăm, că o să ne bage-n belea dracul ăsta de băiat.) Cap² 30/27; *Cot la nviță tát-su, iăl țiriță s-uț află bellău.* (Oricât îl învăța tată-su, el voia să dea de necaz.) MP 196/20; *Dęadi di bilă.* (A dat de belea.) Cap² 175/28; *Di bilă s-ti vęágłă Dómnu.* (Să te ferească Dumnezeu de necaz.) Dms s.v.; *Dómnu bilăuă să aț da!* (Să te bată Dumnezeu!) Pap M² 61/4.

Var.: **beľauă**, **bilé**, **bilă**¹, **beľauă** (Cap s.v. *bilă*; Dms s.v.), **biľauă** (Pap² 58).

Et.: tc. *belâ* (mac., bg. *belja*).

bilé² *adv.* Chiar; abia. Pap² 58; Can¹ 189; Cap 39; Dms. *Pęni bilé aľ ra leni să mánăncă.* (Chiar și pâine îi era lene să mănânce.) Can T¹ 281/32; *Niți ti pucát bilé* (Chiar nici nu mă uit la tine.) Pap M² 80/42; *Sáldi noi, cu Tumbuli bej, scăpóm bilă.* (Numai noi, cu Tumbuli bei, abia scăparăm.) Pap M² 150/40; *Nu poț s-ti puń bilă.* (Chiar că nu poți să te sui.) Dms s.v.; *Niți nu-l ține si ănră ăn căsă bilă.* (Nici nu-l ține [= nu-l împiedică] să intre chiar în casă.) Cap 39 s.v.

Var.: **bilă**, **bilă**², **bili** (Cap 39 s.v. *bilă*²),

bilim (Cap 39 s.v. *bilă*²).

Et.: tc. *bile* (mac. *bile*, bg. *bilja*).

bilă^{1,2} vezi **bilé**^{1,2}.

bilă vezi **bilé**².

bilăg vezi **bilég**.

bilăuă vezi **bilé**¹.

bilăjnic^{1,2} vezi **biléjnic**^{1,2}.

bilășcă, *pl. bilășki s.f.* Etichetă, însemnare.

Sfăca cumát di șáică vęa bilășcă tri si știță cári cruț ăi și țęána tri plătiri. (Fiecare bucată de dimie avea etichetă ca să se știe care a cui e și prețul de plătit.) AtaM 350/8.

Et.: mac. *beleška*, bg. *beleška*.

biléc vezi **bilég**.

bilég, *pl. bilézi* și **bilégur** *s.n.* Pap¹ 34; Pap² 58; Can¹ 189; Cap 39; ALR II s.n., 4, h. 1222/012; Cerna A/902; Wild h. h. 438/1, 149/1, 5; Dms. 1. Semn, dovadă; țintă *Te dusę di bilăg di la ia?* (Ce ai adus ca dovadă de la ea?) Cap² 70/30; *Țiála ți s-la lięa biliăgu, țiála s-mi lięa ăn luăc di mulári.* (Cel care o să ia semnul, acela să mă ia de nevastă.) MP 30/17; *Cári puăti si juncă mai curón la biliăgu ți la*

viău pus. (Care poate să ajungă mai repede la semnul pe care îl puseseră.) MP 70/6; *Ári un bilgág ăń frúnti.* (Are un semn în frunte.) Dms s.v. **2.** Inel de logodnă. *Ál triméti abér sã vinã cu [...] bilégu.* (Îi trimite veste să vină cu [...] inelul de logodnă.) Can T¹ 274/16; *Minés (day) bilgágurli.* (Schimbă inelele de logodnă.) Cap 39 s.v. **3.** Crestătură la urechea oii. **4.** Vaccin. **5.** Pl. Pistrui. (Cap 39 s.v.; Wild h. 149/5).

Țes an bilég. A trage la țintă. Pap¹ 34 s.v.;

Lęau bilgág. A trage la țintă. Dms s.v.

Var.: **bilgág, biléc** (Wild h. 438/1), **bilgág, biléc** (Wild h. 438/1).

Et.: mac., bg. *beleg*.

biléjnic¹, pl. biléjniți s.n. Cap 39. s.v. *bilgág.* Semn. F i g. Minune.

Var.: **bilgájnic¹** (Cap 39).

Et.: mac., bg. *beležnik*.

biléjnic², biléjnică, pl. biléjniț, biléjniți adj. Cap 39 s.v. *bilgág;* Dms. Însemnat, important. *Di pri pucátári si vidgá cã ra bilgájnic.* (După privire se vedea că era [om] important.) Dms s.v.; *Bilgájnic loc.* (Loc însemnat.) Dms s.v. P. e x t. Deosebit, care iese din comun; gogonat. *Di toáti țgáști si spúnim noi dęu mai bilgájniți.* (O să spunem noi două [minciuni] mai gogonate decât toate astea.) Cap 39 s.v.; *Bilgájnică fgátă.* (Fată a căreia frumusețe iese din comun.) Dms s.v.

Var.: **bilgájnic².**

Et.: mac., bg. *beležnik*.

bilés, bilíri, bilíj, bilít vb. IV. *Tranz.* Pap² 58; Can¹ 189; Cap 39; Dms. A jupui. *Lã bilí pórču.* (A jupuit porcul.) Dms; *Cã vinęá Cãrcúnu, si dunáu cumșóii ili zántunúii, áři lã jungláu [pórču], áři lã bilgáu.* (Când venea Crăciunul, se adunau vecinii sau rudele, îl tăiau [porcul], îl jupuiiau.) AtaM 372/13; *La bilí vikí, la fgási azár.* (În fine, îl jupui, îl pregăti.) Cap² 81/13. P. e x t. A omori. *Ca u táléo, u bilí.* (După ce o omori, o jupui.) MP 228/30; *Gių lã bilírá fákíru.* (De viu l-au jupuit [= l-au omorât], sârmanul.) Dms; *Cári di noi si pișmândisęáscă, s-la bilím.* (Pe acela dintre noi care se va căi, o să-l omorâm.) Cap² 34/13; „*Noi cum vem dărát pázári, dëlmi cá ti anvirín, sã ti bilés?*” *Și la bilí.* („După cum făcuserăm noi înțelegerea, dacă tu te superi, eu

o să te omor”. Și îl omori.) Cap² 34/23; *Maį micu știđá c-a lui fraș sa bilít.* (Cel mai mic știa că frații lui sunt omorâți.) Cap² 34/35.

Et.: sl. *beliti* (mac. *beli*, bg. *belja*).

bilí vezi **bilég².**

bilgág vezi **bilég.**

bilijíri vezi **bilijóri.**

bilijitúră, pl. bilijitúr s.f. Cerna A/430; ALDM I, h. 373/6. Vaccin.

Et.: din *bilijós* + *-itúră*.

bilijós vezi **bilijós.**

bilijóri, pl. bilijór s.f. ALDM I, h. 373/2, 3, 5. Vaccin.

Var.: **bilijíri** (ALDM I, h. 373/1).

Et.: vezi *bilijós*.

bilijós, bilijóri, bilijói, bilijót vb. IV. *Tranz.* Pap¹ 34; Can¹ 189; Cap 39 s.v. *bilgág;* ALR II, s.n., 4, h. 1221/012; Cerna A/430, 901; Dms. **1.** A face semn, a însemna. *Fétili leų cãti un busilúc di sfáca om din cásă și lã bilijós (lã légã cu kádin róși) și la pun an ápu.* (Fetele iau câte un fir de busuioc pentru fiecare om din casă, îl însemnează [il leagă cu fir roșu] și-l pun în apă.) Can T² 106/35; *Lã bilijáj locu.* (Am însemnat locul.) Dms s.v.; *Con fuzięá, áų bilijó puárta.* (Când pleca, făcu semn pe poartă.) MP 214/28; *Flai cása cári ári cární și u bilijói.* (Găsii casa unde era carne și o însemnai.) MP 216/3; *Vizú puárta ca i bilijótă.* (Văzu că poarta e însemnată.) MP 214/29; *Și lu ămpíratuluį cása u vięa bilijót.* (Și casa împăratului o însemnase.) MP 216/1; *Dęádi Dómnú di bilijó.* (A dat Domnul de făcu semn [= a terminat].) Cap² 168/4. F i g. A se îndrăgosti, a pune ochii pe cineva sau pe ceva. *Únă fétă bilijó un cupiláš.* (O fată puse ochii pe un tânăr [= se îndrăgosti de un flăcău].) Pap¹ 34 (s.v. *bilijós*). **2.** A cresta urechea oii. **3.** A vaccina. *Víni ikímu s-lã bilijáscă fičóri!* (Vine doctorul să-i vaccineze copiii.) Dms s.v.

Var.: **belijós** (Pap² 58), **bilijós.**

Et.: mac. *beleži*, bg. *beleža*.

bilíľá, pl. bilíľi s.f. Can¹ 189; Cap 39; Dms. Fard, suliman. *L'umnicánkili punęáu múľtă*

billă. (Femeile din *L'umnîța* puneau [pe față] mult fard.) Dms s.v.

Et.: mac., bg. *belilo*.

bilim vezi **bilé**².

bilintróc, pl. **bilintróți** s.n. Cap 39; Dms. Piatră dură; granit. *Ágru nóstru áj sáldi bilintróc*. (Ogorul nostru este numai piatră.) Dms s.v. F i g. (Despre persoane) Sănătos tun. *Că bilintróc*. (L i t. Ca granitul. = [E] sănătos tun.)

Et.: bg. *belotrak* 'calcar'.

bilíri, pl. **bilír** s.f. Can¹ 198; Cap 39 s.v. *bilés*; ALR II s.n., 4, h. 1198/012; Dms. 1. Jupuire, jupuit. *El al plătíră pri bilírğa*. (Ei îi plătíră pentru jupuit.) Cap² 93/43. 2. Fard, suliman.

Et: vezi *bilés*; cf. și *bilăă*, *bilusés* (pentru sensul 2.).

bilítă, pl. **bilítı** adj. Can¹ 189; Cap 39. (Despre oi) Cu bot alb; cu lână de culoare albă. *Țéști sa uóǎli méli: toáti bilítı și rúsi*. (Astea sunt oile mele: toate albe și roșcate.) Cap² 149/21.

Et.: din *bgal* + *-ítă*; cf. și mac., bg. *belica*.

bilusés, **bilusíri**, **bilusí**, **bilusít** vb. IV. *Refl.* Cap 37 s.v. *bgal*, 39; Dms. A se farda. *I zıuă si biluscăști*. (În fiecare zi se fardează.) Dms s.v.; *Fgátılı úbavi nu si bilusés*. (Fetele frumoase nu se fardează.) Dms s.v.

Et.: mac. *beli*, bg. *beleja*.

Bífa vezi **Bíă**.

bilăuă vezi **bilé**¹.

Bíă n.pr. Pap M² 173/25; Can¹ 189. Nume de loc în *Cúpă*.

Var.: **Bífa** (Can¹ 189).

Et.: mac. *Bilje* ('buruieni').

bilcă, pl. **bilț** și **bilcur** s.f. Pap² 58; Can¹ 189; Cap 38; ALR I, 1, h. 109/013; Cerna A/1011; ALDM I, h. 378/2; Dms. Buruiană (de leac); plantă medicinală. P. e x t. Medicament, doctorie, leac. *K'inisíră sá-u cıră gárdina di bilț*. (Au început să curețe grădina de buruieni.) Dms s.v.; *Cq̄n si culcă, puncă niști bilț la piçq̄ari și doș lumbq̄r*. (Când se culca, puneia niște buruieni de leac la picioare și două lumânări mari.) Cap² 87/43; *Si ámbítára, cá viçă puápa pus bilcă*. (Se îmbătară, că popa pusese o buruienă.) MP 216/19; *Íuă si dun niác biț și z-vin cuála s-la*

fricóm fiçúru. (Eu o să adun câteva buruieni de leac și o să vin acolo să-l frecăm pe fecior.) MP 38/13; *La fricára cu biçca*. (Îl frecară cu buruienă de leac.) MP 38/17; *Dú-ti lă ikímu sá-ț da bilț*. (Du-te la doctor să-ți dea medicamente.) Dms s.v.; *Cáti únă lingură di bilcă lęau án zıuă*. (Iau câte o lingură de medicament pe zi.) Dms s.v.; *Cu bilca din șiș s-lă zăúnq̄ă*. (Să-i ungă cu doctoria din sticlă.) DP 66/5; *[Púlu] al stinzq̄ă lămbq̄rzi și al bja bilțili*. ([Pasărea] îi stinge lumânările mari și îi bea leacurile.) Cap² 88/2; *Biçcă bună di duóru di dinț*. (Doctorie bună pentru durerea de dinți.) Kats 78/3.

Bilcă di buríc. Plantă medicinală pentru [boli de] inimă. Pap² 58 s.v., Cap 38 s.v. *Bilca di buríc áj licuvită*. (*Bilca di buríc* e bună de leac.) Cap 38 s.v. **Bilcă furq̄scă**. Numele unei plante de leac. Pap² 58; Cap 38 s.v. *Cu bilca furq̄scă si licués tălătúră*. (Cu *bilca furq̄scă* se vindecă tăieturi[le].) Cap 38 s.v.

Var.: **biçcă**.

Et.: mac., bg. *bilka*.

bilcutină, pl. **bilcutiń** s.f. Can¹ 189; Cap 39 s.v. *bilcă*; Dms. Teren năpădit de buruieni, buruieniș; *Nu vęam vizút cq̄áta bilcutină*. (Nu mai văzusem atâta buruieniș.) Dms s.v.; *Cátunu ra plin di bilcutiń*. (Satul era plin de buruieniș.) DP 108/39.

Et.: vezi *bilcă*.

biléc vezi **bilég**.

bilúc, pl. **bilúți** s.n. Pap² 59; Can¹ 189; Cap 39; ALR II s.n., 2, h. 319/012, 3, h. 718/012; Cerna A/2303; Wild h. 324/1-7, h. 343/5; Dms. Turmă, cireadă, cârd; stol; roi; mulțime, grămadă. *Pri lă noástră poártă tricúră múlti bilúți di oi*. (Pe la poarta noastră trecură multe turme de oi.) Dms s.v.; *Dindinăuáră si fęsiră un bilúc di uoi*. (Dintr-odată se transformară într-o turmă de oi.) Cap² 53/14; *Bilúc di păpi*. (Cârd de rațe.) ALR II, s.n., 3, h. 718/012; *Vıău mári biçuc, múlti uoi și íal ra picurár la biçucu lęăr*. (Aveau o turmă mare, oi multe, și el era cioban la turma lor.) MP 54/2; *Si dúsi tuğáru sá-ș lă priubidq̄scă bilucu*. (Se duse negstorul să-și caute turma.)

DP 32/13; *Am un bilúc di porț, túcu ân urmán pasc.* (Am o turmă de porci, numai în pădure pasc. [Ghicitoare: Păduchii].) Cap² 159/7; *Vițóalu ái ân bilúcu di vaț.* (Vițelul este în cireada de vaci.) Dms s.v.; *Tu cum să-ț laș bulúcu și raátu di ȝa?* (Cum să-ți lași tu cârdul [de găini] și liniștea de aici?) Pap M² 160/26; *Vizú ân triúșă un bilúc di úamiñ junglăț.* (Văzu în băătură o mulțime de oameni uciși.) Cap² 33/37; *Din bilúc.* (Din grămadă.) Cap² 218/9.

♦ *Bilúc fără picurár nu si fáți.* (Turmă fără păstor nu se [poate] face.) Cap² 167/41.

Var.: **biúuc**, **bjuc** (Wild h. 324/1, 2), **buúuc** (DP 153/27).

Et.: tc. **bölük** (bg. **biljuk**).

Biľucă *n.pr.* Pap M² 173/26; Cap 39 s.v. *biľuc*. Nume de loc în *Cónjsco*.

Et.: **biľuc**.

Biľur *vezi Băľur*.

bimbășiiă, *pl.* **bimbășii** *s.m.* Cerna A/1704; Dms. Comandant în armata turcă; bimbașa. *Bimbășiiă cu áškéri! dúpu el si prúká di cătún.* (Comandantul cu soldații după el se apropia de sat.) Dms s.v.

Et.: mac., bg. **bimbășija** (tc. **binbașt**).

biná *vezi bináiiă*.

bináiiă, *pl.* **binójur** *s.n.* Dms. Clădire în construcție; bina. *Sirbğám lă únă biná.* (Lucram la o clădire în construcție.) Dms s.v.

Var.: **biná**.

Et.: tc. **bina** (mac., bg. **bina**).

bindisés, **bindisiri**, **bindisii**, **bindisít** *vb.* IV. *Tranz. și intranz.* Can¹ 189; Cap 39; ALR II, s.n., 6, h. 1697/012; Dms. A plăcea, a agreea, a prefera. *Puguzéli! [...] lă jócă cáľi! lănga jéli [fėti] ca s-lă bindiséscă.* (Vorniceii [...] își joacă caii lângă ele [fete] ca să-i placă [pe vorniceii].) Can T² 121/1; *Bindisí să sta cu noi.* (Îi plăcu să stea cu noi.) Dms s.v.; *Mi bindisğáști.* (Îmi place.) ALR II, s.n., 6, h. 1697/012.

Et.: mac. **bindisuva**, bg. **bindisvam** (tc. **beğenmek**).

bine *vezi bini*.

binéc, *pl.* **binét** *s.m.* Dms. Cal de călărie. *Dȝa-ń- lă binécu toȝ s-mi dúcă ân Nȝánti.* (Dă-mi calul tău să mă ducă la Nȝnti.) Dms s.v.

Et.: tc. **binek** (mac., bg. **binek**).

bini *adv.* Pap² 59; Can¹ 189; Cap 39; Wild h. 248/1, 2, 4-6; Cerna A/Supl; Dms. Bine. *Bini, ma mȝárte nu ubidéști.* (Bine, dar moartea nu alege.) Cap² 23/6; *Șa-ı bini.* (Așa e bine.) Dms s.v.; *Cȝn túnă, nu-ı bini să mánánt pȝni, ca trisnéști-n tını.* (Când tună, nu e bine să mănânci, că te trăsnește.) Can T¹ 269/16; *Bini va flȝm!* (Bine v-am găsit!) Pap M² 55/1; *Bini viniș.* (Bine ai venit.) Cap² 117/23, Dms s.v.; *Bini viniț!* (Bine ați venit!) Cerna A/ Supl.

Var.: **bine** (Wild h. 248/1, 2, 5, 6).

Et.: lat. **bene**.

biniflȝm *s.m.* Dms. Poreclă dată celui care vine des și nepoftit în casă și care, ca să preîntâmpine refuzul, se adresează cu „Bine v-am găsit!”

Et.: **bini va flȝm**.

binivrec *vezi bărnăvec*.

binlí *adv.* Cap 39 s.v. *bini*; Dms. Cu adevărat. *Di túntȝa nıľğásiră că ra binlí dȝmnu.* (De atunci înțeleseră că era cu adevărat Dumnezeu.) Cap² 99/12.

Et.: tc. **benli**.

birbát *adj. invar.* Dms. Murdar. *Birbát si fğási.* (Se murdări.) Dms s.v.

Et.: tc. **berbat** (mac., bg. **berbat**).

birbátlȝac *vezi birbátlȝc*.

birbátlȝc, *pl.* **birbátlȝți** *s.n.* Dms. Murdărie. *Birbátlȝac că lă gupț.* (Murdărie ca la țigani.) Dms s.v. F i g. Corupție.

Var.: **birbátlȝac**.

Et.: din **birbát** + **-lȝc**.

birbéc *vezi birbėti*.

birbéc *vezi birbėti*.

birbér, *pl.* **birbér** *s.m.* Pap¹ 34; Pap² 58; Can¹ 189; Cap 40; ALR II, s.n., 2, h. 511/012; Cerna A/262; ALDM I, h. 205/1-7; Dms. Bărbier, frizer. *Cása lor ra carși cu căsa la un birbér.* (Casa lor era peste drum de casa unui frizer.) Cap² 69/39; *Birbėru aȝ vizú fğáta și aȝ arisí mult.* (Bărbierul văzu fata și o plăcu mult.) Cap² 69/39; *Únă zúuă la lo birbėřu s-la bričáscă.* (Într-o zi începu bărbierul să-l bărbierească.) MP 198/31.

Var.: **berbér** (ALDM I, h. 205/7), **berbír** (Pap² 58), **bėrbir** (Pap¹ 34), **birbėř**, **birbėř** (ALDM I, h. 205/2, 3).

Et.: tc. **berber** (mac., bg. **berber**).

birbérniță, pl. **birbérniți** s.f. Cap 40 s.v. *birbér*; Dms. Frizerie.

Var.: **birbérniță** (Cap 40 s.v. *birbér*).

Et.: mac., bg. **berbernica**.

birbėți, pl. **birbėț** s.m. Pap¹ 34; Pap² 59; Can¹ 189; Cap 39; Wild h. 320/3-7; Cerna A/899, 2290; Dms. Berbec. *Țăstă făcăță [...]* va si la júngfım ȳista birbėățili. (Fata asta [...] vrea ca eu să înjunghii berbecul acesta.) Cap² 81/3; *Dú-ti să lej un birbėți și dđ-la-u țéstă cárti la picurár.* (Du-te să iei un berbec și dă-le scrisoarea asta ciobanilor.) Cap² 51/13; *Am un birbéc mári cári áĳ licuitór.* (Am un berbec mare care e vindecător.) Cap² 141/21; *Frigúrça la lăsó birbécú.* (Gerilă dădu drumul berbecului.) Cap² 69/3; *Birbėți čucáit.* (Berbec întors, batal.) Can¹ 189 s.v.

Var.: **bărbéc** (Wild h. 320/5), **birbėăți**, **birbéc**, **birbéc** (Wild h. 320/6), **birbėăți** (Kats 96/33).

Et.: lat. **berbex**, **-ecem**.

birbiăr vezi **birbér**.

birbiăți vezi **birbėți**.

birbicár, pl. **birbicár** s.m. Can¹ 189; Cap 40 s.v. *birbėăți*; Dms. Cioban care paște berbecii.

Et.: din **birbéc** + **-ár** sau lat. ***berbecarius**.

birbičóc, pl. **birbičót** s.m. Can¹ 189; Cap 40 s.v. *birbėăți*; Dms. Berbecuț. *Fičóru s-duțcă lá páštiri cu cōățva birbičót.* (Băiatul se ducea la păscut cu câțiva berbecuți.) Dms s.v.

Et.: din ***berbėce** (forma anterioară a lui **birbėăți**) + **-óc**.

birbiđer vezi **birbér**.

birbíl vezi **birbiř**.

birbiř, pl. **birbiř** s.m. Pap¹ 34; Pap² 59; Can¹ 189; Cap 40; Dms. Privighetoare. *Am un birbiř cári sári țóată zúya, di pri un múnti pri țéla lant.* (Am o privighetoare care sare toată ziua, de pe un munte pe altul. [Ghicitoare: Briciul].) Pap M² 49/6; *Bilbilu iřót-ău din cãfěz nãfáră, zăstátút-ău pri únă vğájčă di prun án triúřă.* (Privighetoarea a ieșit afară din colivie și stătea pe o ramură de prun în curte.) AtaM 380/7.

Var.: **bilbil** (Cap 40), **bilbiř**, **birbíl** (Cap 40).

Et.: tc. **bilbil** (mac. **bilbil**).

birbérniță vezi **birbérniță**.

birbițoncă, pl. **birbițonki** s.f. Cerna A/1152. Bărbuță. P. e x t. Mustății ale mărului.

Et.: din ***birbúță** (dim. de la **bárbă**) + **-țoncă**.

bir carár vezi **bir cărár**.

bir cărár adv. Can¹ 189; Dms. Mereu, întruna. *Și bir carár lúmeț prindéu și lánti [luminóř] pri la șomț.* (Și oamenii aprindeau mereu și alte [lumânări] pe la icoane.) Can T¹ 280/5.

Var.: **bir carár**.

Et.: tc. **bir karar** 'invariabil' (turcism).

bircuješ, **bircuři**, **bircuři**, **bircuřt** vb. IV. *Tranz.* Dms. (Despre cereale, fructe) A aduna, a culege (spic cu spic, bob cu bob etc.) ceea ce a mai rămas după strângerea recoltei; a lua. *Si dúsiră lá bircuři spiři.* (Se duseră să adune spice.) Dms s.v.; *Puimqáini s-nă dúřim să bircuřim cãșțóánă.* (Poimăine o să ne ducem să adunăm castane.) Dms s.v.; *Nu prijúnsim să bircuřim úyă.* (N-am ajuns la timp ca să culegem struguri.) Dms s.v.; *Țăstă gărnińă áĳ bircuřtă.* (Miriștea aceasta este culeasă spic cu spic.) Dms s.v.; *Lă bircuřă din bilúcu di oi.* (Îl luară din turma de oi.) Dms s.v.; *Din drum lá bircuř.* (L-a luat [l-a «cules»] de pe drum.) Dms s.v.

Et.: bg. **berkuvam**; cf. și mac. **paberkuva**.

birđa adv. Cap 40; Dms. Iar, din nou. *E săptămónă vinğă cásă și birđa fuğă lántă zúyă.* (În fiecare săptămână venea acasă și iar pleca în ziua următoare.) Cap² 78/28; *Iřó áńtru řel birđa.* (Ieși din nou în fața lor.) Cap² 35/35; *Támán ardicát și caz birđa.* (Abia te-ai ridicat și cazi iar.) Cap² 68/15; *Birđa să viń.* (Să vii din nou.) Dms s.v.; *Birđa lá spársi lúcrú.* (Iar a stricat treaba.) Dms s.v.

Et.: tc. **birđa** (Cap 40); cf. și tc. **birđen**, mac. **birđen**.

birikát adv. Dms. Noroc (cu), mulțumesc; slavă. *Nu vğau cu ři s-lă prindă [cándilú], birikát lá mai micu fráti, cã floń án ġep șpirt.* (Nu aveau cu ce să aprindă [candela], noroc cu fratele mai mic, că găsi în buzunar chibrit.) DP 46/34; *Birikát cã scăpái.* (Noroc că scăpai.) Dms s.v.; *Birikát și di cōáta.* (Mulțumesc și

pentru atât.) Dms s.v.; *Birikát la dómnú.* (Slavă Domnului.) Dms s.v.; *Cum scăpáj nu antribáj, birikét la țela cu crívili coárni!* (Nu mă întrebați cum am scăpat, noroc cu cel cu coarnele strâmbe!) Pap M² 162/1.

Var.: **birikét**¹.

Et.: tc. *bereket* (mac. *beriket*, bg. *bereket*).

birikátvirsin *invar.* Dms. Bogdaproste.

Et.: tc. *bereket versin* (turcism).

birikét¹ vezi **birikát**.

birikét², *pl. birikétur s.n.* Pap² 59; Can¹ 189; Cap 40; Dms. Câștig, belșug; recoltă. *Lámna la mánăncă birikétu.* (Balaurul mănăncă câștigul.) Can T¹ 269/14; *Lq táti unéc birkét di còla.* (Tata a luat ceva câștig de acolo.) Cerna T; *Și Dómnú nu da mo birikét cum dădê năinti.* (Și Dumnezeu nu mai dă acum belșug așa cum dădea înainte.) Can T¹ 276/26; *Ágrili din comécúe cári sa mult bun catáti [...] dau mult bun birikét.* (Ogoarele din câmp care sunt foarte bine îngrijite [...] dau recoltă foarte bună.) Can T¹ 262/21; *Știptám s-lă dunóm birikétu di vğara și să cățóm áră si áróm.* (Așteptam să adunăm recolta de vară și să începem iar să arăm.) AtaM 371/9; *Niți ágru nu si áră, niți birikétu nu si fáti.* (Nici ogorul nu se ară, nici recolta nu se face.) DP 45/2.

Var.: **birkét**.

Et.: vezi **birikát**.

birikitliă, *pl. birikitlii adj.* Dms. (Despre terenuri de cultură) Fertil, roditor. *Birikitliia pimínt ái năntinésu.* (Terenul din Nonti este roditor.) Dms s.v.; *Báfca di čárnit tribuájăsti sá-ú sâpóm ántru iárnă, díntru cá nğăua și plóli s-la făcă locu birikitlii.* (Grădina de duzi trebuie să o sâpăm înainte de iarnă, pentru ca zăpada și ploile să facă locul roditor.) Cap¹ 52/40; *Lócur birikitlii.* (Terenuri fertile.) Dms s.v.

Et.: tc. *bereketli* (mac. *beriketlija*, bg. *bereketlija*).

biringí vezi **biringíiă**.

biringíiă, *pl. biringii adj.* Dms. Cel dintâi; de frunte; de calitate. *Biringiiă ra el.* (El era cel dintâi.) Dms s.v.; *Biringí áskér.* (Ostaș de

frunte.) Dms s.v.; *Biringí rúbă.* (Haine de calitate.) Dms s.v.; *Biringí tăcóm.* (Costum de calitate.) Dms s.v.

Var.: **biringí**.

Et.: tc. *birinci* (mac. *birinđija*).

Bírlav vezi **Bírlăv**.

Bírlăv *n.pr.* Can¹ 189; Cap 40; Dms. Numele uneia dintre cele opt comune locuite de meglenoromâni.

Var.: **Bírlav** (Cap 40).

Et.: sl. *Borislav n.pr.* (cf. *Bolislav*, BER I 65)

birkét vezi **birikét**².

birnivéc vezi **bărnăvéc**.

biru *interj.* Cap 40; Dms. Exclamație admirativă cu sensul „voinicule!” *O, bra biru, bra!* (Ei, măi voinicule, măi!) Dms s.v.; *De, biru, de!* (De, măi voinicule, de!) Cap² 167/43.

Et.: mac. *biro*.

bisăliiă, *pl. bisălii adj.* Dms. De încredere, de cuvânt. *Virués că sam uom bisăliiă.* (Cred că sunt un om de încredere.) DP 77/29; *S-ti viruș ăñ țela că-i bisăliiă.* (Să ai încredere în acela fiindcă este [om] de cuvânt.) Dms s.v.

Et.: mac. *besalija*.

bisărică vezi **băsărică**.

biser, *pl. biser s.m.* Perlă, mărgăritar, nestemată. *Fîăta con zărăđiğă, ái căđiău trindăfi' din ruăst, áră con plănđiğă, ái curău bisăăr din uócfl.* (Când fata râdea, îi cădeau trandafiri din gură, iar când plângea, îi curgeau mărgăritare din ochi.) MP 122/24; *Aș fóst-au vrină fğătă cári con plănđiğă, an loc di lócrum, ai căđiğău biser din ócfl.* (Era odată o fată căreia, când plângea, în loc de lacrimi, îi cădeau nestemate din ochi.) DP 208/14.

Var.: **bisăăr**.

Et.: mac., bg. *biser*.

bisărică vezi **băsărică**.

bisărică vezi **băsărică**.

bisăăr vezi **biser**.

bisimjăt-cămin vezi **bisinét-cămen**.

bisinét-cămen *s.f.* Cap 40; Dms. Piatră prețioasă, mărgăritar. *Duăuă cųálbi di bisimjăt-cămin.* (Două brățări de mărgăritar.) MP 34/17.

Var.: **bisimjăt-cămin**.

Et.: mac. *bescenet kamen*.

bisiricós, bisiricósă, pl. bisiricós, bisiricósi
adj. Can¹ 189; Cap 35 s.v. *bășărică*; Dms. Bisericos, evlavios. *Lunđinėŕ' sã și mult bisiricós.* (Locuitorii din *Lunđin* sunt și foarte bisericoși.) Can T¹ 263/1.

Et.: din *biserică* + *-ós*.

bismáki *s.pl.* Boabe de strugure; ciorchine.

[*Ficóru*] *antręazi bismákili li ăngftă.* ([Feciorul] înghite boabele de struguri întregi.) DP 212/10.

Et.nec.

bisminită vezi *besminită*.

Bistrița *n.pr.* Pap M² 173/27; Cap 40. Nume de râu în *Nónti*.

Et.: sl. *Bistrica*.

bístru, bístră, pl. bístri, bístri *adj.* Pap¹ 32; Pap² 59; Can¹ 189; Cap 40; ALR II, s.n., 3, h. 834/012; Cerna A/2164; Dms. Limpede; senin. *Tări úbavă ápu, bístră și ráti.* (Apă atât de bună, limpede și rece.) Cap² 101/27; *Ţéla ficóriI bíŕă di la bístra čésmă.* (Feciorii băură de la fântâna cea limpede.) Cap² 48/26; *Jo beu apă ráti din izvóará bístri.* (Eu beau apă rece din izvoare limpezi.) Cerna T; *Ţéru ra bístru și plin di stęáli.* (Cerul era senin și plin de stele.) DP 84/26; *Ócŕi bístri.* (Ochi limpezi.) Dms s.v.; *Vin bístru.* (Vin limpede, ravac.) Cerna A/2164.

Et.: mac. *bistar* (*bistra*), bg. *bistăr* (*bistra*).

biș, pl. biș *s.m.* Cap 40; Dms. Insectă de culoare albastru închis; gândac, bondar. *Biș vęárdi.* (Gândac verde; cățelul frasinilor.) Cap 40 s.v.; Kats 99/15; *Biș din báligă.* (Gândac de balegă.) Cap 40 s.v.; *Biș ămpuțót.* (Gândac puturos.) Cap 40 s.v.; *Mai ăncóla flo únă bubálcă și un bij.* (Mai încolo întâlni un gândac de balegă și un bondar.) Cap² 91/37; *Móntiza, ca li urdinó úómu fęátili, vini și biju.* (Dimineata, când puse omul fetele în rând, veni și bondarul.) Cap² 92/43.

Var.: *bij*.

Et. cf. alb. *bishë*.

bișănós, bișănósă, pl. bișănós, bișănósi
adj. Pap² 59; Can¹ 189; Cap 40; Dms. Bășinos. F i g. Obraznic. *Bișinós măgár!* (Măgar bășinos! [= despre un copil] Obraznic.) Dms s.v.

Var.: *bișinós*.

Et.: din *bișónă* + *ós*.

bișătúra, pl. bișătúr *s.f.* Can¹ 189; Cap 38 s.v. *bes*, 40; Dms. Bășină.

Et.: din *bișós* (s.v. *bes*) + *-ătúrá*.

bișcă, pl. biški *s.f.* Cap 40; Dms. 1. Con de brad sau de pin. 2. Minge făcută din conuri de brad sau coceni de porumb care se folosește la jocul de copii numit *poarca*.

Et.: mac., bg. *biška*.

bișică vezi *bișócă*.

bișicós, bișicósă, pl. bișicós, bișicósi *adj.*

Can¹ 189; Cap 40 s.v. *bișócă*; Dms. Plin de bășici, bășicat.

Et.: din *bișócă* + *-ós*.

bișikičcă, pl. biškički *s.f.* Can¹ 189; Cap 40 s.v. *bișócă*; Dms. Bășicuță.

Var.: *biškičcă* (Cap 40 s.v. *bișócă*).

Et.: din *bișócă* + *-č(că)*.

bișikičcă vezi *biškičcă*.

bișină vezi *bișónă*.

bișinós vezi *bișănós*.

bișqaná vezi *bișónă*.

bișócă vezi *bișócă*.

bișónă vezi *bișónă*.

bișócă, pl. bișót și bișóki *s.f.* Pap¹ 34; Pap² 59; Can¹ 189; Cap 40; ALR II, 1, Supl 5 /012; ALR II, s.n., 3, h. 833/012; Dms. Bășică. *Seqáti bișóŕ.* ([Apa] face bășici.) ALR II, s.n., 3, h. 833/012; *Bișócă di pișát.* (Bășica udului.) ALR II, 1, Supl 5 /012; *Bișică di porc.* (Bășica porcului.) Dms s.v.; *Bișică di pęásti.* (Bășica peștelui.) Dms s.v.; *Bișít di ploáŕă.* (Bășici de ploaie.) Dms s.v.

Var.: *bișică, bișócă*.

Et.: lat. *ves(s)ica*.

bișóčcă, pl. bișóčki *s.f.* Dms. Bășicuță.

Et.: din *bișócă*, prin substituția finalei *-ócă* cu *-óčcă*.

bișónă, pl. bișón *s.f.* Pap² 59; Can¹ 189; Cap 40; Dms. Bășină. *Bișónli ca răzvrájóŕă, si fęsiră șqáriŕ.* (Bășinile dacă se vorbiră, se făcură șoareci.) Pap M² 139/4. F i g. *pl.* Palavre, baliverne. *Bișóni goáli.* (Simple palavre, minciuni.) Cap² 218/11.

Bișóna lisitǎřă. Bășina vulpii [= un fel de ciupercă otrăvitoare]. Can¹ 190 s.v.

♦ *Cu bișoîn nu si âmplă stómna.* (L i t. Cu bășini nu se umple ulciorul. = Nu se realizează nimic cu baliverne.) Dms s.v.

Var.: **bișină** (Can¹ 189), **bișonă**.

Et.: lat *bissina.

bișós vezi **bes**.

bitárnác, **bitárnáccă**, *pl.* **bitárnát**, **bitárnácki** *adj.* și *s.m.f.* Pap¹ 34; Dms. Bătrâior; bătrânel. F i g. Flăcău tomnatic.

Et.: din **bitórn** + **-ác**.

bitárnęásti vezi **bitárnęsti**.

bitárnęătă vezi **bitárnętă**.

bitárnés, **bitárnescă**, *pl.* **bitárnęst** *adj.* Can¹ 190; Cap 40 s.v. **bitórn**; Dms. Bătrânesc; vechi.

Var.: **bitárnesc** (Can¹ 190; Cap 40 s.v. **bitórn**; Dms).

Et.: din **bitórn** + **-esc**.

bitárnęsti *adv.* Can¹ 190; Cap 36, 40 s.v. **bitórn**; Dms. Bătrânește.

Var.: **bătrânęásti** (Cap 36, 40 s.v. **bitórn**).

Et.: din **bitórn** + **-ęsti**.

bitárnętă, *pl.* **bitárnęt** *s.f.* Can¹ 190; Cap 36, 40 s.v. **bitórn**; Cerna A/508; ALDM I, h. 451/1,3,7; Dms. Bătrânețe. *La vięa fat mým-sa ân bitárnęătă.* (Îl născuse mamă-sa la bătrânețe.) MP 12/3; *Bitárnęătă-į mănćósă.* (Bătrânețea este grea.) Cap² 187/16; *Çon ver si trăjęș rău, ân tinirętă ili âm bitrânętă?* (Când vrei s-o duci rău, la tinerete sau la bătrânețe?) Cerna T; *Mi júnsi bitárnęta.* (Mă ajunsese bătrânețea.) Cerna A/508.

♦ *Dună ân tiniręătă ca si-ț ți úflă la bătrânęătă.* (Adună la tinerete ca să ai ce găsi la bătrânețe.) Cap² 167/22.

Var.: **bătrânęătă** (Cap 40 s.v. **bitórn**), **bitárnęătă**, **bitárnįătă**, **bătrânęătă**, **bitrânęătă** (ALDM I, h. 451/1, 7), **bitrânętă**, **bitrânįătă** (ALDM I, h. 451/1), **bitrinęătă** (ALDM I, h. 451/3).

Et.: din **bitórn** + **-ętă**.

bitárnįătă vezi **bitárnętă**.

bitárníčac vezi **bitárníčac**.

bitárníčac, *pl.* **bitárníčát** *adj.* Can¹ 190; Cap 41 s.v. **bitórn**; Dms. Bătrâior.

Var.: **bitárníčac** (Cap 41 s.v. **bitórn**).

Et.: din **bitórn** + **-íčac**.

bitárníčós, **bitárníčósă**, *pl.* **bitárníčós**, **bitárníčósi** *adj.* Dms. Bătrânicos, cu înfățișare de om bătrân. *Bitárníčósa noastră múmă [ári ócľi lu dęádu].* (Mama noastră cea bătrână [are ochii bunicului].) DP 65/28; *Ah! bătrárníčós vâmpír, tu la făsęș țista lucrú.* (Ah! vampir bătrân, tu făcuși lucrul acesta.) Cap² 136/43.

Var.: **bătrárníčós**.

Et.: din **bitórn** + **-íčós**.

bitárními *s.f.* Can¹ 190. Bătrânețe.

Et.: din **bitórn** + **-ími**.

bitér *adv.* Dms. Rău. *Cum si trăęc! Di bitjár maj bitjár.* (Cum s-o duc! Din rău în mai rău.) MP 234/21.

♦ *Bitér pri albă vidęálă.* (L i t. [Să-ți fie] rău pe lumina zilei. = De rău să ai parte în viață.) Dms s.v.

Var.: **bitjár**.

Et.: tc. **beter** (mac., bg. **beter**).

bitjár vezi **bitér**.

bitligán vezi **pitligán**.

bitórn vezi **bitórn**.

bitórn, **bitórnă**, *pl.* **bitórní**, **bitórní** *adj.* Pap¹ 34; Pap² 59; Can¹ 190; Cap 40; ALR I, 2, h. 201/012, 013; ALR II, s.n., 4, h. 1084/012; Cerna A/506, 507; ALDM I, h. 449/1–7, h. 450/1–7; Dms. Bătrân. *Să spunim noi că im román, mic cu mári, tinir, bitórní.* (Să spunem noi că suntem români, cu mic cu mare, tineri, bătrâni.) Pap M¹ 29/21; *Júnsi la únă căsă įundi ra únă bábă bitórnă.* (Ajunse la o casă unde era o babă bătrână.) Pap M² 149/40; *La prind fócú fićóri!*, *įes la foc și ómiñ bitórní și si ncresc la foc tótă nóptę.* (Tinerii aprind focul, ies la foc și oamenii bătrâni și se încălzesc la foc toată noaptea.) Can T¹ 268/11; *Górnițu la flaj și įo, áma ra mult bitórn.* (Părul sălbatic l-am apucat și eu, dar era foarte bătrân.) DP 223/32.

Var.: **bitórn**, **bitrán** (ALDM I, h. 449/1, 7, h. 450/1, 7).

Et.: lat. **betranus** (=veteranus).

bitrán vezi **bitórn**.

bitrănegață vezi **bitărnéță**.

bitrănéță vezi **bitărnéță**.

bitrăniăță vezi **bitărnéță**.

bitrineață vezi **bitărnéță**.

Bituľă *n.pr.* Can¹ 190. Orașul Bitolia.

Et.: sl. *Bitola*.

bıuc vezi **biľuc**.

bıvol vezi **bıvul**.

bıvul¹, *pl. bıvuľ* *s.m.* Pap² 59; Can¹ 190; Cap 40; Cerna A/861; Dms. Bıvol. *Tăľără trei bıvuľ*. (Tăiară trei bivoli.) Cap² 110/41; *Upinľli aș li dără ôminiľ di cõã di bou, di cal și di bıvuľ*. (Oamenii își fac opincile din piele de bou, de cal și de bivol.) Can T¹ 265/11; *Bun, îo s-ti duc an disúpra lúmi, ámă să áfliș doj fõjľur di bıvuľ*. (Bine, eu o să te duc în lumea de sus [= în lumea celor vii], dar să găsești [= să faci rost de] două burdufuri de bivoli.) Pap M² 149/10; *Noj putem s-ti scoátim di ua țupră, áma si áfli cárnii di nuáu bıvoľ*. (Noi putem să te scoatem de aici [în lumea de] deasupra, dar să faci rost de carne de la nouă bivoli.) DP 213/1.

♦ *Mănâncă cõt un bıvol*. (L i t. Mănâncă cât un bivol. = Mănâncă fără măsură.) Cap² 168/7.

Var.: **bıvol**.

Et.: mac., bg. **bıvol**.

Bıvuľ² *n.pr.* Pap M² 173/28; Cap 41 s.v. *bıvuľ*. Nume de loc în *Cúpă*.

Et.: **bıvuľ**¹.

bıvuľćac, *pl. bıvuľćat* *s.m.* Pap² 59; Can¹ 190; Cap 40 s.v. *bıvuľ*; Dms. Bıvol tânăr.

Et.: din **bıvuľ** + **-ćac**; cf. și mac., bg. *bıvolće*).

bıvuľiță, *pl. bıvuľiți* *s.f.* Pap² 59; Can¹ 190; Cap 41 s.v. *bıvuľ*; Cerna A/862; Dms. Bıvoliță.

Var.: **bıvuľiță** (Pap² 59).

Et.: mac., bg. **bıvolica**.

bıvuľiță vezi **bıvuľiță**.

bizés, **bizéscă**, *pl. bizéșt* *adj.* Dms. Care aparține beifului, boieresc. *Di ágrili bizéșt nițicári nu si čăpnęă*. (De ogoarele boierești nu se atingea nimeni.) Dms s.v.

Var.: **bizésc** (Dms).

Et.: din **beg** + **-ésc**.

bizésc vezi **bizés**.

bizirisés, **bizirisiri**, **bizirisij**, **bizirisit** *vb.* IV. *Intranz.* ALR I, 2, h. 283/013. A i se urí, a se sătura. *Áň ři bizirisí cu bânárja*. (Mi s-a urât cu viața.) ALR I, 2, h. 283/012.

Et.: tc. *bezirmek*.

blagoslovés vezi **bluguvisés**.

blagoslovít vezi **blugusuvít**.

blagusluvés vezi **bluguvisés**.

blagusuvés vezi **bluguvisés**.

blagusuvít vezi **blugusuvít**.

Blaguvét *s.m.* ALR II, 1, h. 202/012. Sărbătoare religioasă creștină; Buna Vestire, Blagoveștenie.

Et.: mac., bg. *Blagovec*.

blaguvisés vezi **bluguvisés**.

blánă, *pl. blõň* *s.f.* Pap² 59; Can¹ 190; Cap 41. 1. Scândură groasă, blană de lemn. 2. *Pl.* Baliverne; minciuni. *Că cu foárřitili táľă blõň*. (L i t. Taie scânduri de parcă le-ar tăia cu foarfecel. = Îndrugă minciuni; îndrugă verzi și uscate.) Cap² 168/11; *N'-turéști blõň*. (Îmi toarnă baliverne.) Pap M² 63/7.

Et.: bg. *blana*.

blánăv, **blánăvă**, *pl. blánăv*, **blánăvi** *adj.* și *s.m.f.* Cap 41 s.v. *blánă*; ALR II, s.n., 4, h. 1129/012. 1. Fără gust. *Mánęă blánăvă*. (Măncare fără gust.) Dms s.v.; *Apu blánăvă*. (Apă fără gust, sălcie.) ALR II, s.n., 4, h. 1129/012. 2. (Despre mâncare) Grasă, grea. Cap 41 s.v. *blánă*. 3. (Substantivat) Mincinos. *Blánăvu blõň spúni*. (Mincinosul spune minciuni.) Dms s.v.

Var.: **blánáv** (Cap 41 s.v. *blánă*).

Et.: bg. *blanav*.

blăstim, **blăstimári**, **blăstimái**, **blăstimát** *vb.* I. *Tranz.* Pap¹ 34; Pap² 59; Can¹ 190; Cap 41; ALR II, s.n., 7, h. 1881/012, h. 1882/012, h. 2046/012; Cerna A/1882; Dms. A blestema. *Lámňa [...] si anvirinó și ľa blăstimó*. (Balaurul [...] se supără și îi blestemă.) Cap² 151/9; *Ĵa ľa blăstimó*. (Ea îi blestemă.) Cap² 100/14.

Et.: lat. *blastemare*.

Blăța *n.pr.* Cap 41. Nume de loc în *Nõnti*.

Et.: sl. *Blaca* (der. de la *blato* ‘baltă’)

Blăța Mări *n.pr.* Cap 41 s.v. *Blăța*. Nume de loc în *Óșiñ*.

Et.: din *Blăța* + *mári*.

Blăța Mică *n.pr.* Cap 41 s.v. *Blăța*. Nume de loc în *Óșiñ*.

Et.: din *Blăța* + *mică*.

blazéi *adv.* Pap² 59; Cap 41; Dms. Ferice. *Blazéi-I la ȕista ȕom.* (Ferice de acest om.) Cap 41 s.v.; *Bra, fártáti, búnă zúyă! Țe-ȕ ȕista raát tȕu? Blázéȕ áȕ bra!* (Măi, frate, bună ziua! Ce-i cu liniștea asta pe tine? Ferice de tine, măi!) Pap M² 160/18.

Var.: **blázéȕ**.

Et.: mac., bg. *blaze*.

blazéinít vezi **blázéiníc**.

Blădítă *n.pr.* Cap 41. Nume de loc în *Úmă*.

Et.: cf. bg. *Bledica* (der. de la *bled* ‘palid, spălăcit’) (BER I 55).

blágúnă, *pl. blágúná* s.f. Kats 89/9. Ghindă.

Et.: mac., bg. *blagun*.

blágúsóf vezi **blugusóv**.

blánáv vezi **blánáv**.

blánés, **bláníri**, **bláníȕ**, **blánít** *vb.* IV. *Tranz.* Can¹ 190; Cap 41 s.v. *blánă*; Dms. A minți, a spune minciuni.

Et.: de la *blánă* (2).

blásnés, **blásnéri**, **blásnítȕ**, **blásnít** *vb.* IV. *Intranz.* Dms. (Despre soare) A răsări, a lumina.

Et.: mac. *blesne*, bg. *blesna*.

blásnéri, *pl. blásnér* s.f. Cerna A/1589. Răsărit. *Áltáru cútru blásnérȕa lu sȕárlí áȕ zánvártít.* (Altarul întotdeauna e orientat spre răsărit.) Dms s.v. *altár*; *La blásnérȕe sȕrli.* (La răsăritul soarelui.) Cerna A/1589.

Et.: vezi **blásnés**.

blástém, *pl. blástémi* s.n. Pap¹ 34; Pap² 59; Can¹ 190; Cap 41 s.v. *blástim*; Dms. Blestem. *Si pugudí blástému cá Ștefán, cu ra fȕtă, si fȕși fiȕór.* (Se nimeri blestemul, ca Ștefan, dacă era fată, se făcu băiat.) Cap² 151/11.

Fac blástém. A blestema. *Cáru, an drúmu ȕista cȕa, pri múnti, si spársi și țéla túntȕa fȕși blástém.* (Carul, pe drumul dincoace, pe munte, se rupse și atunci acela a blestemat.) Pap M² 156/39.

◆ *Blástémili lu fakíru pri uscát nu cad.* (L i t.

Blestemele săracului nu cad pe uscat. = Blestemele săracului nu se duc în vânt.) Pap M² 63/5.

Et.: der. postverbal de la *blástim* (**blástimári**).

blástimát, **blástimátă**, *pl. blástimátȕ*, **blástimáti** *adj.* și *s.m.f.* Pap² 59; Cap 41 s.v. *blástim*; Dms. Blestemat. *Blástimátă di lúmi și di Dȕómnu, L'umníȕa cátilín, cátilín áș mȕári.* (Blestemată de lume și de Domnul, L'umníȕa încet, încet se stinge.) AtaM 378/2; *Blástimát sat.* (Ceas rău.) Dms s.v. (Substantivat) Rău, neliniștit; blestemat. *Taȕ, bre blástimátuli, dósta plȕnsiș!* (Taci, măi blestematule, destul ai plâns!) Pap M² 61/8.

Et.: vezi *blástim*.

blázéȕ vezi **blazéȕ**.

blázéiníc, **blázéinícă**, *pl. blázéinítȕ*, **blázéiníti** *adj.* Cap 41 s.v. *blazéȕ*; Dms. Fericit. *Blázéáȕinít sa tătȕhí!* *cu fiȕór pricupsít.* (Fericiți sunt părinții cu copiii pricopsiți.) Cap² 207/16.

Var.: **blazéinít** (Cap 41 s.v. *blazéȕ*).

Et.: din *blazéȕ* + *-nic*.

blicnés, **blicnéri**, **blicnítȕ**, **blicnít** *vb.* IV. *Tranz. și intranz.* Can¹ 190; Cap 41; Wild 437/4, 6, 7; Dms. 1. A zvâcni, a țâșni, a izbucni. *Lisíȕa cá blicní și aȕ vizú [gúva], op, di pri lup áș si nápicái án gúvă.* (Vulpea când zvâcni și o văzu [gaura], hop, de pe lup [= sări de pe lup] și se băgă în gaură.) Cap² 118/28; *Blicní lă vumári.* (A izbucnit în vomat.) Dms s.v.; *Blicní gnoj din čirgáȕ.* (A țâșnit puroi din furuncul.) Dms s.v. 2. (Despre apă) A inunda. *Éza dúpu plȕájă gárdina áȕ blicnítă.* (Întotdeauna după ploaie grădina e inundată de apă.) Dms s.v.

Var.: **plecnés** (Wild h. 437/ 4, 6, 7).

Et.: mac. *blikne*, bg. *blikna*.

bliznác, **bliznácă**, *pl. bliznátȕ*, **bliznáȕi** *adj.* și *s.m.f.* Pap² 59, 196; Can¹ 190; Cap 42; ALR I, 2, h. 210/012, 013; Cerna A/544; Wild h. 462; ALDM I, h. 487/ 1-7; Dms. 1. Geamăn.

Cumșijca săldi bliznăț rudcăști. (Vecina naște numai gemeni.) Dms s.v.; *Fraț bliznăț.* (Frați gemeni.) Cap 42 s.v.; *Prună bliznăcă.* (Prună care crește lipită de altă prună.) Cap 42 s.v.

2. Model de broderie care se face pe mânecile cămașilor.

Var.: **pliznăc** (Pap² 196).

Et.: mac., bg. **bliznak**.

bliznă s.f. Pap² 59; Can¹ 190; Cap 42; Cerna A/1856; Dms. Oțel, fier. *Dără un cunac di er și cu ușa di bliznă.* (Face un palat de fier și cu ușa de oțel.) DP 59/23; *Čóru bóru, do-ń un [dinti] di blizna, na-ť un di os.* (*Čóru bóru* [= tu cioară și tu vântule], dă-mi un [dinte] de fier, na-ți un [dinte] de os.) Pap M² 47/18; *Om júni ca blizna.* (Om voinic ca oțelul.) Cap 42 s.v.

Et.: mac. **blizna**, bg. **blizná**.

bliznés, blizniri, blizni, bliznit vb. IV. *Tranz.* Cerna A/544. A naște gemeni. *Mulfăre blizni.* (Femeia a născut gemeni.) Cerna A/544.

Et.: mac. **blizni**.

blǎndă vezi **blǎndă**.

blǎndă s.f. Can¹ 190; Cap 42; Dms. Blândă, urticarie.

Var.: **blǎndă** (Dms).

Et.: lat. **blanda**.

blor, pl. **blor** s.m. Pap² 59; Cap 42; Dms. Nume de plantă erbacee.

Et.: mac. **blor** (Cap 42).

bluguslovés vezi **bluguisés**.

bluguslúvít vezi **blugusúvít**.

blugusóv, pl. **blugusóvi** s.n. Can¹ 190; Cap 42 s.v. *bluguisés*; Dms. Binecuvântare. „*Ţivá nu voĵ*”, *zisi uómu*, „*túcu un blugusóv sá-ń dai*”. („Nimic nu vreau”, zise omul, „numai o binecuvântare să-mi dai”) DP 30/7; *Si dúsi árá la ţéla dǎdu ŧi vǎ sirbít anaínti s-aĵ da blugusóv.* (Se duse iar la bătrânul pe care îl slujise înainte ca să-i dea binecuvântarea.) Cap² 26/7; *Dúpu blǎgusóf, la sǎrúťá tǐniru an frúnti.* (După binecuvântare, îl sărută pe tânăr pe frunte.) Can T² 122/6.

Var.: **blǎgusóf**.

Et.: mac. **blagoslov**.

blugusúvés vezi **bluguisés**.

blugusúvít, blugusúvítă, pl. **blugusúvít, blugusúvítii** adj. Pap² 59; Cap 42 s.v.

bluguisés; Dms. **Blagoslovít**, binecuvântat. *Blagusúvít si ieş.* (Binecuvântat să fii.) Cap² 102/29; *Bluguslúvítă si ieş di Dómnu.* (Binecuvântată să fii de Dumnezeu.) Cap² 38/29; *An blugusúvít.* (An **blagoslovít**.) Cap 42 s.v. *bluguisés*; *Cuŧitáşu ra blagoslovít.* (Cuŧitaşul era **blagoslovít**.) Pap M² 166/7.

Var.: **blagoslovít, blagusúvít** (Pap² 59), **bluguslúvít, bluguisít** (Cap 42 s.v. *bluguisés*).

Et.: vezi **blugusúvés** (s.v. **bluguisés**).

bluguisés, bluguisíri, bluguisíj, bluguisít vb. IV. *Tranz.* Pap² 59; Can¹ 190; Cap 42; Wild h. 243; Dms. A **blagoslovi**, a binecuvânta. *Aŧ bluguisi ápa și unǎúără si fǎsi ápa bluguisítă rakíĵă.* (Binecuvântă apa și deodată apa binecuvântată se făcu rachiu.) Cap² 53/3; *Nápcum la blagoslovi și la zisi: creştiť și iť mulŧ [și va fáŧiť mulŧ].* (Apoi îi **blagoslovi** și le zise: creșteți și vă înmulțiți [și vă faceți mulți].) Pap M² 147/34; *Ţista dǎđadu ra Dómnu și, că-ŧ bluguslovi ápa, diŧnǎóără prucuró čǎşma rákíĵă.* (Bătrânul acesta era Dumnezeu și, dacă binecuvântă apa, dintr-o dată începu să curgă rachiu din fântână.) DP 39/6.

Var.: **blagoslovés, blaguslúvés** (Cap 42 s.v.), **blagusúvés** (Cap 42), **blagusísés** (Cap 42 s.v.), **bluguslovés, blugusúvés** (Cap 42 s.v.).

Et.: sl. **blagosloviti**.

bluguisít vezi **blugusúvít**.

bluzéj s. Pap¹ 34. Mac; floare asemănătoare macului.

Et.: cf. mac., bg. **blazé**.

bo interj. Exclamație prin care se exprimă mirarea; măi, ei. Dms. *Bo, cáfcu lucrú!* (Măi, ce mai treabă!) Dms s.v.

Et.: onomatopee (cf. gr. **μπο**, alb. **bobó** DDA 280 s.v. **bobó**).

bǎdnic vezi **bǎdnic**.

bǎns, pl. **bǎnş** s.m. Dms. Bucată de pământ. *S-nǎ dúŧim s-lǎ dǎrǎm íazu și sǎ purtǎm bǎnş.* (Să mergem să facem iazul și să cărăm bucăți de pământ.) Dms s.v.

Et. nec.

boár vezi **buaré**.

bǎră vezi **bǎri**.

bğári¹ vezi **bğri**.

Bğári² *n.pr.* Pap M² 173/36. Nume de munte în Meglenia.

Et.: **bğri**.

bğășă vezi **boș**.

bob *s.m.* Pap² 59; Can¹ 190; Cap 42; Cerna A/1130; Dms. 1. Bob, grăunte. 2. Fasole. *Bob di minútu, bob cămpunesc.* (Fasole mărunță, fasole de câmp). Can¹ 190; *Áfi la leu trei cărbún, trei gărnuță di bob și trei cătól di al.* (Apoi se iau trei cărbuni, trei boabe de fasole și trei căței de usturoi.) Pap M² 106/6; *Bob si ziti la fásulíje.* (Bob se zice la fasole.) Cerna T; *Că işă bóbu, ál prášám priună cu gărnişóru.* (Când răsărea fasolea, o prăseam împreună cu porumbul.) AtaM 358/12; *La prima práşiri [...] si sädés bóbu și tícfli.* (La primul prășit [...] se sädesc fasolea și dovleci.) AtaM 350/24; *An am únă bábă, bob sémină.* (Am o babă, seamănă fasole. [Ghicitoare: Capra].) Can T¹ 273/15; *Bob róși.* (Fasole roșie.) Pap² 59 s.v.; *Bob șarót.* (Fasole pestriță.) Pap² 59 s.v.; *Bob div.* (Fasole sălbatică.) Pap² 59 s.v. *Bob di măccátu.* (Bob, plantă leguminoasă cu păstăi și boabe mari. (Can¹ 190.)

♦ *Anviát poj p la iert bob.* (L i t. Popă învățat la fasole fiartă. = S-a obișnuit ca ursul la miere.) Pap M² 80/8.

Et.: mac., bg. **bob**.

Bóba *n.pr.* Cap 42. Nume de capră.

Et.: vezi **bob**.

bobăréc vezi **búbric**.

bóbcă vezi **bópcă**.

bócfă, *pl. bócfi* *s.f.* Cap 43; Dms. Butoi.

Var.: **bóčvă** (Cap 43).

Et.: mac. **bočva** (bg. **бăčva**).

bóčvă vezi **bócfă**.

bod, *pl. bódur* și **bódi** *s.n.* Pap² 59; Can¹ 190; Cap 42; ALR II, 2, h. 284/012; ALR II, s.n., 4, h. 1173; Wild h. 36/1; Cerna A/1336; ALDM I, h. 109/3. Ac; ghimpe; țepușă. *Bod di albină.* (Ac de albină.) Cap 42 s.v.; *Bod la Kír-kél.* (Ac de cataramă.) Cap 42; *La lo picúru și cu suflărça, cu suflărça áj la scuási cu ácu búádu.* (Îi apucă piciorul și, ușurel-ușurel, îi scoase ghimpele cu acul.) MP 92/24; *Măgáru*

si ntápă cu bódu. (Pe măgar îl împungi [= îl îmboldești] cu țepușă.) Cap 42 s.v.

Bódu din gártlán. Omușor. ALDM I, h. 109/3.

♦ *Am un bod lă buríc.* (A avea un ghimpe la inimă.) DP 229/15; *Anviátúra nu si nșără cu bódu-n cap.* (Învățătura nu o înșiri [= nu o vâri] cu acul în cap.) Cap² 192/18.

Var.: **but¹** (Wild h. 36/1).

Et.: mac., bg. **bod**.

bodés vezi **buděj**.

bóeră vezi **bğri**.

bogát, bogată, *pl. bogát, bogáti* *adj.* Cap 43. Bogat.

Et.: mac., bg. **bogat**.

bogățilă *s.f.* Cap 43 s.v. *bogát*. Bogăție. *Júnili cu fğáta tricúră vğácu cu bogățilă.* (Tânărul și fata au trăit în bogăție.) Cap² 132/34.

Et.: din **bogát** + - **ilă**.

Bogoródiță vezi **Buguródiță**.

bói *s.f.* Statură. *Mult unizés cu Cráli Márca lă kept[...] túcu și lă bói.* (Mult semeni cu Cráli Márca la piept [...] precum și la statură.) DP 81/30.

Et.: tc. **boy**.

bójeră vezi **bğri**.

Bója *n.pr.* Cap 43. Nume de loc în *Nçnti*.

Et.: bg. **Boža** ('mac sălbatic').

Bójigrob *s.n.* Mormântul Domnului, Sfântul Mormânt. *Fğáta [...] vğá țirút izin di la tát-su să si dúcă la Bójigrob.* (Fata [...] ceruse permisiune de la tată-su să se ducă la Sfântul Mormânt.) DP 134/11.

Et.: bg. **Bož grob**.

bólen, bólnă, *pl. bólnă, bólni* *adj.* Cap 43; ALDM I, h. 368/7, 369/7. Bolnav.

Var.: **bólno** (ALDM I, h. 368/7).

Et.: mac., bg. **bolen**.

Bóliglav *n.pr.* Can¹ 190; Can T² 107/17. Nume de loc între *Lumnîă* și *Cúpă*.

Et.: mac. **Boliglav** (cf., ca tip de formație, bg. *Boli vráh* 'vârful cel mai de sus', BER I 65).

bólno vezi **bólen**.

bólniță, *pl. bólniți* *s.f.* Cerna A/432, 433; ALDM I, h. 375/1, 4. Spital. *Si pugudi să si ânloășă Cráli Márcu și să zácă prin bólniți.*

(Se nimeri să se îmbolnăvească *Cráli Mărcu* și să zacă prin spitale.) DP 80/1; *Și căzúj luoș și ram la nusucumiu, la buólniță, și mi feș inhiriși.* (Și am căzut bolnav și eram la nusucumiu, la spital, și mi-au făcut operație.) AtaM 392/7.

Var.: **buólniță**.

Et.: mac., bg. **bolnica**.

Bolován *n.pr.* Cap 43. Nume de loc în *Óșiń*.

Et.: bg. **Bolovan** ('stâncă') (BER I 29).

bólčă, *pl. bółki* *s.f.* Pap² 59; Can¹ 190; Cap 43; Dms. Durere, suferință; supărare, necaz, păs. *Și di țestă ti plonč, ampiráti? Sádi țesta să-ț ă bółčă!* (Și de asta te plângi, împărate? Numai acesta să-ți fie necazul!) Pap M² 165/29.

Et.: mac., bg. **bolka**.

bombărés vezi **bumbărés**.

bópcă, *pl. bółki* *s.f.* Pap² 59, 60; Can¹ 190; Cap 42 s.v. *bob*; Cerna A/1385, 1483; ALDM I, h. 67/1, h. 382/2, 3; Dms. 1. Bob, grăunte. *Bábki álbi.* (Boabe albe de porumb.) ALR II, s.n., 4, h. 1115/012. F i g. Prichindel. 2. Boboc (de floare) Cap 241; fruct al unor arbuști. *Ișó lúpu an urmán și mánco vrină ărbă și vrină buápcă di căzbin.* (Ieși lupul în pădure și mănca ceva iarba și ceva boabe de ienupăr.) MP 86/21; *Bóbkí di smărčácă.* (Fructe de ienupăr.) Cap 42 s.v. *bob*. 3. Nasture. *Li cusúj bółkili lá cămčășă.* (Am cusut nasturii la cămașă.) Dms s.v. 4. Pastilă. 5. Model de broderie. 6. Numele unei flori de culoare violetă.

Bópcă di vidčală. Pupila ochiului. ALDM I, h. 67/1.

Var.: **bóbcă** (Cap 42 s.v. *bob*), **buápcă**, **buópcă** (Cerna A/1483, ALDM I, h. 382/2, 6).

Et.: din **bob** (1.) + **-că**.

Bórcă *n.pr.* Cap 43. Nume de loc în *Óșiń*.

Et.: sl. **Borka** (cf. bg. *borika* 'pin alb', BER I 67).

bór *s.* Wild h. 49/3. Pin.

Et.: mac., bg. **bor**.

boré vezi **buaré**.

borğ, *pl. bórğur* *s.n.* Pap² 59; Can¹ 190; Cap 43; Cerna A/1835. Datorie (în bani).

Spričca [...] ăo-ă ded la ămpirátu pri borğ. (Bănuțul [...] îl dădui împăratului pentru datorie.) DP 130/29; *Bába-ș ve borğ la ampirátu.* (Baba avea datorie la împărat.) Pap M² 136/11; *Na, ăă si-ț la plătăăs buárgu țăála.* (Na, eu o să-ți plătesc acea datorie.) MP 170/14.

♦ *Bórğu ăj miti!* la *ăom.* (Datoria e ca gălbeaza [= boală] la om.) Can T² 110/20.

Var.: **buárg**.

Et.: tc. **borç**.

borğiliă vezi **burğliă**.

borğliă vezi **burğliă**.

borğiliu vezi **burğliă**.

boș¹, *pl. bóșă și bóși* *s.n.* Pap¹ 34, Pap² 59; Can¹ 190; Cap 43; ALR II, 1, MN 4874; Dms.

1. Testicul. 2. Nume de floare.

Bóșu cucótolui. Varietate de struguri, razachie. Cap 43 s.v.

♦ *Al' dēdi bóășili.* (L i t. I-a dat boașele. = Nu i-a dat nimic.) Pap M² 63/17; *Ștētă la réti să-l cădă bóășili.* (L i t. Așteaptă să-i cadă boașele berbecului castrat. = La paștele cailor, niciodată.) Pap M² 63/14; *Ca cōn la cățó Dōmnu di bóășă.* (L i t. Ca și când l-a apucat pe Dumnezeu de testicule. = Ca și când l-a apucat pe Dumnezeu de un picior.) Cap² 178/24.

Et.: formă de sg. refăcută de la *pl. bóșă* (**bóși**) < lat. *bursa* (DLRM).

boș² *s.m.* Cap 43. Cetină. *Boș di pin.* (Cetină de brad.) Cap 43 s.v.

Et.: **boș¹**.

bóșnic, *pl. bóșniț* *s.m.* Cap 43; ALR II, s.n., 4, h. 1168/012; Cerna A/1515; Dms. Pliu la fustă; clin la mâneca de cămașă. *Bóșnic di cămčășă.* (Clin la mâneca de cămașă.) ALR II, s.n. 4, h. 1168/012.

Et.: bg. **bočnik**.

Bóță *n.pr.* Cap 43. Nume de fântână în *Óșiń*.

Et.: mac., bg. **Boca** ('vadră, găleată').

Bóțăla *n.pr.* Cap 43 s.v. *Bóță*. Nume de loc în *Óșiń*.

Et.: **Bóță**, *gen.*

bóțcă, *pl. bóțki* *s.f.* Dms. Excrescență; vârș, țepă. *Brúca ári bóțcă.* (Buba are vârș.) Dms. s.v.; *Čičócu ári bóțki.* (Spinul are țepi.) Dms s.v.

Et.: mac., bg. *bocka*.

boṽ, *pl. boi* *s.m.* Pap² 59; Can¹ 190; Cap 43; Cerna A/857; Wild h. 314/1-7; Dms. 1. Bou. *Upinṽli aṣ li dāră ômihi'l di cõjã di boṽ, di cal ṣi di bîvul.* (Oamenii își fac opincile din piele de bou, de cal și de bivol.) Can T¹ 265/11; *G'iîám cu neç ágrî, cu neç stuócã, vëm câpri, vëm uoî, buoî, vaṣ.* (Trăiam din puțin pământ, cu puține vite, aveam capre, oi, boi, vaci.) AtaM 398/4; *Âñ toámna si árãu ágrili cu bóil' ṣi cu árát.* (Toamna se arau ogoarele cu boii și cu plugul.) AtaM 350/16; *Doj fur fṣirã laf ca sã fúrã bóil.* (Doi hoți se înțeleseră ca să fure boii.) Pap M¹ 26/3; *Ámi bóil' iúndi t-a?* (Dar unde-ți sunt boii?) Cap² 55/6; *Am un boṽ roṣ, iúndi si cúlçã iárbã vṣárdi nu iási.* (Am un bou roșu, unde se culcă iarba verde nu răsare. [Ghicitoare: Focul.]) Cap² 155/12; *Viṽl viní la míni, boṽ sã fúgã, ṽivá nu nviṽ, cã ári cap fářã criél.* (Vițel a venit la mine, bou o să plece, nimic nu a învățat, că are cap fără minte.) Pap M¹ 20/35; *Ai, bóuli, sã o beî vâlça.* (Hai, boue, să bei râul.) W 75/22; 2. **Boi**, *pl. art. Bóil'* Pap² 59; Cap 43 s.v.; Dms. Constelația Carul-Mare. *Bóil' ies lã dárça zórfl.* (Carul-Mare răsărea la ivirea zorilor.) Cap 43 s.v. *boṽ*; *Dḡádirã Bóil' únã struminári.* (A răsărit Carul-Mare la [o înălțime de] o strămurare [=prăjină].) Dms s.v.

Bóu Dómnului. Taurul lui Dumnezeu, specie de gândac. Cap 43 s.v. *boṽ*; **Boṽ-di-báltã**. Zimbru, bour. Cap 43 s.v. *boṽ*; **Cu uóc'u bóulu**. Joc de copii. Pap M² 91/1.

♦ *Di cõárnili bójlor.* (L i t. De coarnele boilor [se țin]. = Se ocupă cu agricultura.) Cap² 185/9; *Di fúnça bóulu*. (L i t. De funia boului [trage]. = Se ocupă cu agricultura.) Cap² 185/9; *Óclu stãpónului I-angrãșã bóil.* (Ochiul stăpânului îngrașă boii.) Can T² 112/23; *Axénu boṽ túcu maî gras ái.* (Boul străin întotdeauna este mai gras.) Cap² 168/18; *Cári fúrã un uoṽ fúrã ṣ-un boṽ.* (Cine fură un ou, fură și un bou.) Can T² 111/26; *A'l si fitó bóu.* (L i t. Îi născu boul. = Se spune despre cineva care se bucură fără motiv.) Pap M²

63/11; *Cu boi'l nu si tráçfi.* (L i t. [Nici] cu boii nu-l tragi. = Nu-l scoți nicicum dintr-ale lui.) Cap² 168/21.

Var.: **buău** (Cap 43 s.v. *boṽ*).

Et.: lat. *bovus*.

boṽčác vezi **boṽčúc**.

boṽčúc, *pl. boṽčút* *s.m.* Can¹ 190; Cap 43 s.v. *boṽ*; Dms. Boulean; bou tânăr.

Var.: **boṽčác** (Dms).

Et.: din *boṽ* + *-čúc*.

boṽjés vezi **bunăjés**.

boṽréu vezi **buaré**.

boz¹, *pl. boj* și **bózi** *s.m.* și *n.* Cap 43.

1. Soc. 2. Fructul platanului. *Ancãrcó boj di iávur ân loc di cãstõhá.* (Încărcă fructe de platan în loc de castane.) Cap² 45/19. 3. Os de pește. *Con aṽ ardicára mǎsa, buázili di pǎṣti iã turirã dúpu cãsã.* (Când strânsesă masa, oasele de pește le aruncară după casă.) MP 124/11; *An čitíjã s-nu ti pucãṣ, cã ári buáz ṣi s-nu-ṣ cãdã ân uócfl!* (În tavan să nu te uiți, că sunt oase de pește și să nu-ți cadă în ochi.) MP 82/21.

Var.: **buáz**.

Et.: mac., bg. *boz*.

Boz² *n.pr.* Cap 44. Numele unei mahalale în *Nónti*.

Et.: vezi **boz**¹.

bózã *s.f.* Can¹ 190; Cap 44; Dms. 1. Bragă.

Biṽiṽ únã bózá. (Băui o bragă.) Dms s.v. 2. Târâțe opărite care se dau la animale, mai ales la porci; uruia. *Bóza li ângrãșã vitili.* (Uruiala îngrașă animalele.) Dms s.v.

Et.: mac., bg. *boza* (tc. *boza*).

bódnic, *pl. bódnit* *s.m.* Pap² 59; Can¹ 190; Cap 42; Dms. 1. Buștean care se pune pe foc în ajunul Crăciunului. *Barbátu [...] le trej lémni, dózã supṽor ṣi un gros, cãri li ziṽim bódnic, li púni pri foc.* (Bărbatul [...] ia trei lemne, două subțiri și unul gros, căruia îi zicem *bódnic*, le pune pe foc.) Can T² 105/27. 2. Ajunul Crăciunului. *La noj vem adét dirép Cãrcún, la Bódnic, fac mul'érli un puclón.* (Noi avem un obicei înainte de Crăciun, în ajunul Crăciunului femeile fac un plocon.) Can T² 105/20.

Var.: **bqádnic** (Cap 42; Dms).

Et.: bg. *bádnik*, mac. *badnik*.

bóri, *pl. bor s.f.* Pap¹ 34; Pap² 59; Can¹ 190; Cap 42; ALR II, s.n., 3, h. 792/012, h. 793/012; Wild h. 11/1, 2, 4-7; Cerna A/Supl; Dms. Vânt puternic care bate dinspre nord; vijelie, viscol; vânt. *Cən mi zasúflă bǫáręa, pimintu nu mi ancápi și jo sirumá mi fac di nivizút.* (Când începe să mă sufle vântul, nu mă mai ține pământul și eu, sármanul, mă fac nevázut.) Pap M² 139/24; *Ácu nu na cálisjǎș [la nuntǎ], si zǎbutim únǎ buári silnicǎ.* (Dacă nu ne poștești [la nuntǎ], vom isca un vânt puternic.) MP 36/11; *Áj nǎ vręami cu bǫári.* (E o vreme cu vânt.) ALR II, s.n. 3 h. 792/012; *Bǫári nęágrǎ.* (Vijelie.) Cap 42 s.v.; *Bǫári cu nęáúǎ.* (Vânt cu zǎpadǎ; viscol.) Cap 42 s.v.; *Bǫáręa cu nęáúǎ báti di cútru Cujúc.* (Viscolul bate dinspre [muntele] Cujúc.) Cap 42 s.v.; *Bǫári di Zǫna.* (Vânt care bate dinspre [muntele] Zǫna.) Cap 42 s.v. P. e x t. Punct cardinal; nord. *Di cútru bóri di cátnún áj un múnti.* (În partea dinspre nord a satului e un munte.) Can T¹ 261/25; *Ampirátu bórilor.* (Împǎratul vânturilor [se numește vântul puternic care suflǎ vara, în Lúnđń și Birislǎv, dinspre muntele Zǫna.) Pap M² 40/9.

♦ *Pri bǫári-I zif.* (L i t. În vânt îi spui. = Vorbești în vânt.) Cap² 168/16; *Cum ti turí bǫáręa?* (L i t. Cum te-a trântit vijelia? = Ce vânt te-a adus?) Cap² 70/12.

Var.: **bǫără** (Pap² 59), **bǫári**, **bóerǎ** (Wild h. 11/1), **bóierǎ** (Wild h. 11/1), **buári**.

Et.: lat. *boreas* (DLRM); cf. gr. *μπόρα* (pentru forma **bǫără**, **bǫrǎ**).

bra vezi **bre**.

bra-bíc *adv.* Nici una, nici două; iute, repede. *Márca, cǎ si ǎnvirinó, bra-bíc, di la lo di uręfl di cǎ la tutcái, tutcái cap ǎn cap, șlósca lǎ fęási.* (Márca, dacă se supǎrǎ, nici una nici două, îi luǎ de urechi, îi pocni zdravǎn cap în cap, chisǎlișǎ îi fǎcu.) DP 76/29.

Et.: onomatopee.

bracazúm vezi **brǎcǎzúm**.

brǎdǎvișǎ vezi **brǎdǎvișǎ**.

bradivișǎ vezi **brǎdǎvișǎ**.

bráduvișǎ vezi **brǎdǎvișǎ**.

brádvǎ, *pl. brádvǎ s.f.* Cap 44; Dms. Bardǎ.

Var.: **brávdǎ** (Cap 44 s.v.)

Et.: mac., bg. *bradva*.

brad, *pl. brađ s.m.* Cap 44. Brad.

Et.: cf. alb. *bredh*.

Brađ di čirés *n.pr.* Pap M² 173/39; Cap 44. Nume de loc în Lúnđń.

Et.: *brađ + di + čirés*.

bránǎ, *pl. bráni s.f.* Cap 44. Grapǎ, boroanǎ.

Et.: mac., bg. *brana*.

brásliveș vezi **bráslǎvét**.

braș, *pl. bráșǎ și bráti s.n.* Pap¹ 34; Pap² 59; Can¹ 191; Cap 44; ALR II, 1, h. 48/012; ALR II s.n., 2, h. 592/012; Cerna A/323, 2326; Wild h. 165/1, 3, 5. **1.** Braș. *Áș punę un criștin cu pári sǎ lǎ řónǎ máxǫmu ǎn bráșǎ și sǎ lǎ bátizǎ.* (Punea un creștin cu bani să řinǎ pruncul în brașe și să-l boteze.) Can T¹ 263/35; *Ĵel, zǎngonisít, lu lo máxǫmu ǎn bráșǎ.* (El, foarte grǎbit, luǎ pruncul în brașe.) Cap² 77/14; **2.** Cantitate de obiecte care poate fi cuprinsǎ cu cele două brașe; unitate de măsurǎ de lungimea unui braș. *La flǎrǎ fičóru, di řundi ra ca di treĵ ań, la flǎrǎ ca di șápti ań, ǎn furnǎ și cu un braș di cǫř ǎntru řel.* (Gǎsirǎ feciorul, de unde era de vreo trei ani, řl gǎsirǎ ca de șapte ani, în cuptor, și cu un braș de cǎrți înaintea lui.) Cap² 99/8; *Un braș di řxámni.* (Un braș de lemne.) ALR II s.n., 2, h. 592/012; *Třórtu nřoĵ lǎ mirím cu bráșu.* (Noi măsurǎm tortul cu brașul.) AtaM 387/13.

Et.: lat. *brachium*.

Bráșe *n.pr.* Pap M² 173/40; Cap 44 s.v. *braș*. Nume de loc în Úmǎ.

Et.: *braș*.

brávdǎ vezi **brádvǎ**.

brávu *interj.* Dms. Bravo.

Et.: mac., bg. tc. *bravo*, gr. *μπράβο*.

brázdǎ, *pl. brǫjd, brǫjđur (brǎjđur) și brázdǎ s.f.* Can¹ 191; Cap 44; ALR II s.n., 3, h. 865/012; Cerna A/997, 1626; Wild h. 22/1, 4-6, h. 24/1, h. 408/1, 2, 4-6; Dms. **1.** Brazdǎ, fâșie de pǎmânt rǎsturnatǎ de plug. *Lúdi [...] trǎgni únǎ brázdǎ.* (Lúdi [...] trase o brazdǎ.) MP 232/13; *Rǎstupęǎ-ti-n brázdǎ!* (Ascunde-te în brazdǎ!) Cap² 19/2; *Rárișta, pri řundi tręáři, brázdǎ dǎrǎ.* (Plugul, pe unde trece, face brazdǎ.) Dms s.v. P. e x t. Bucatǎ micǎ de pǎmânt. *Cu únǎ brázdǎ di loc va si řĵǎscǎ.* (Cu o bucatǎ micǎ de pǎmânt vrea să trǎiascǎ.) Dms s.v. **2.** Jgheab; pǎrǎiaș; șanț de irigație;

ogaș. *Pișim brázda să uy dăróm și nápcum să vädím.* (Mai întâi să facem șanțul de irigație și apoi să udăm.) Dms s.v.; *Brázdă di car.* Ogaș de car [= care rămâne în urma carului.] ALR II s.n., 3, h. 865/012.

♦ *Lă púsiră ân brázdă.* (L-au dat pe brazdă.) Dms s.v.; *Ca s-ti lęa válęa, și brázda ti pőártă.* (L i t. Dacă te ia râul la vale, te duce și părăiașul. = Când îți pierzi considerația la cei mari, te iau peste picior și cei mici.) Cap² 215/15; *Nu știță niți únă brázdă.* (L i t. Nu știe nici o brazdă [să tragă]. = Nu e bun de nimic.) Cap² 168/34.

Et.: sl. *brazda* (mac., bg. *brazda*).

bră vezi **bre**.

brăc vezi **bărőcă**.

brăcă vezi **bărőcă**.

brăcăjės, **brăcăiri**, **brăcăii**, **brăcăit** *vb.*

IV. *Tranz.* și *refl.* Dms. 1. A (se) băga, a pune; a (se) înfige. *Uy lę lingura, ăy brăcni ân cőrbă și a' la púsi ân rost cum țerę.* (Luă lingura, o băgă în ciorbă și i-o puse în gură cum trebuia.) DP 115/19; *Disúpră di căpu luț, ân zid, ăj brăcnită cālőcca luț până lă mănér.* (Deasupra capului lui, în zid, e înfipt paloșul lui până la mâner.) DP 89/21; *Măjă și si brăcņę ân mulțimi.* (Lovea și se băga în mulțime.) DP 68/17; *Ăș li brăcni mőnli ân lőtu din căpistęari.* (Își înfipte mâinile în aluatul din căpistere.) Dms s.v.; *Ă' la brăcni zęăjtu ân očl.* (Îi băgă degetul în ochi.) Dms s.v.; *Li brăcni cāmșli.* (A băgat cămășile [= le-a pus la înmuat.]) Dms s.v.; *Brățņę-la șticu!* (Înfige baioneta!) Dms s.v. *brățnės.* F i g. A se amesteca (unde nu este nevoie). *Nu ti brăcņę ân țor lucrı.* (Nu te amesteca în astfel de lucruri.) Dms s.v. 2. A se murdări, a se mânji. *Fičori' sa că pőřiil, mult si brăculės.* (Copiii sunt ca porcii, mult se murdăresc.) Dms s.v.

Var.: **brăcnės**, **brăculės** (Dms s.v.), **brățjės** (Dms s.v. *brățnės*), **brățnės** (Dms), **bruculės** (Wild h. 441/5).

Et.: mac. *brknuva*, bg. *brăkvam*.

brăcăzúm, *pl. brăcăzúmur s.n.* Pap¹ 34; Pap² 59; Can¹ 191; Cap 44; ALR II s.n., 4, h. 1172/012, h. 1174/012, h. 1175/012; Dms. Sfoară sau șiret cu care se strâng izmenele în jurul mijlocului; brăcinar. *Brăcuzúnu [...]* *tręti*

prin șáya di izmęni, aliz pri crúti. (Brăcinarul [...] trece prin betelia izmenelor, chiar pe șale.) Can T¹ 264/18; *Izmęnili [...]* *si lęğă cu brăcuzúnu.* (Izmenele [...] se leagă cu brăcinarul.) Can T¹ 264/17; *Túnțę la scősi brăcăzúnu și a' la púsi la mręă și cățő un pęști.* (Atunci scoase brăcinarul, îl puse la mreață și prinse un pește.) Cap² 55/15; *Șáya di izmęni ân cări ântră brăcăzúnu.* (Betelia izmenelor în care intră șiretul.) ALR II s.n., 4, h. 1175/012; *Brăcăzúnu di brănivęc.* (Cureaua bernevecilor.) ALR II s.n., 4, h. 1172/012.

Var.: **bracazúm** (Pap¹ 34; Pap² 59), **brăcăzún**, **brăcuzúm** (Can¹ 191), **brăcuzún**, **brucuzúm** (Dms s.v.).

Et.: gr. *πρακαζούμι* (Cap 44), *πρακαζώνμι* (DDA 1007, s.v. *prăcăzon*).

brăcăzún vezi **brăcăzúm**.

brăcnės vezi **brăcăjės**.

brăculės vezi **brăcăjės**.

brăcuzúm vezi **brăcăzúm**.

brăcuzún vezi **brăcăzúm**.

brăčcă, *pl. brăčkí s.f.* Can¹ 191; Cap 44. Zbărcitură; cută.

Et.: mac. *brčka*, bg. *brčka*.

brăčcăv, **brăčcăvă**, *pl. brăčcăv*, **brăčcăvi** *adj.* Cerna A/95, 152; Dms. Zbărcit; cutat.

Var.: **zbrăčcăv** (Dms s.v.).

Et.: mac. *brčkav*, bg. *brččkav*.

brădăviță, *pl. brădăvițur* și **brădăviți** *s.f.* Can¹ 191; Cap 44; ALR I, 1, h. 51/012, 013; Wild h. 149/4; ALDM I, h. 220/1, 6, 7; Dms. 1. Neg. 2. Pistrui.

Var.: **bărdăviță** (ALR I, 1, h. 51/013), **brădăviță** (Can¹ 191), **bradivită** (Dms s.v.), **brăduviță** (Can¹ 191), **brăduviță** (Cap 44 s.v.), **părăduviță** (Wild h. 149/4).

Et.: mac., bg. *bradavica*.

Brădėt *n.pr.* Pap M² 172/12; Can¹ 191; Cap 44 s.v. *brad*. Nume de loc în Úmă.

Var.: **Bărdėt** (Pap M² 172/12).

Et.: din *brad* + *-ėt*.

brăduviță vezi **brădăviță**.

brăjdăr vezi **brăzdăr**.

brăn vezi **brőn**.

brână vezi **brőnă**.

brănđă vezi **brőnză**.

brănės vezi **bărnujės**.

brăncél, *pl. brăncălă* *s.n.* Pap¹ 34; Can¹ 191; Cap 44, 72 *s.v. clóput*; Dms. Clopoțel de aramă care se atârna la gâtul caprelor, cailor etc. *Zăsunăy călil, cări cu brăncălă, cări cu clópuț.* (Începeau să sune [= să se audă] caili, care cu clopoței, care că tălăngi.) Can T¹ 276/2; *Uzám brăncălăli cum dăngărgăy pri dúpú cása nõastră.* (Auzeam clopoței cum sunau în spatele casei noastre.) Dms *s.v.*

Et.: bg. *brăncilo* (BER I 83); cf. și mac. *brmči* 'a răsuna'.

brăscăjés vezi **prăscăjés**.

brăslăvét, **brăslăvétă** *pl. brăslăvét*, **brăslăvétí** *adj.* și *s.m.f.* Cerna A/7. Locuitor al comunei *Birislăv*. *Nõj, cõn ram fiçúor, lă păștēm byóil și nă burvēm cu brăslăvétí!* (Noi, când eram copii, pășteam boii și ne amestecam cu cei din *Birislăv*.) Ata M 398/12.

Var.: **brăslivét** (Cerna A/7), **brislivét** (Cerna T).

Et.: din *Birislăv* + *-ét*.

brăsnés, **brăsniri**, **brăsníj**, **brăsnít** *vb.* IV. *Refl.* Pap² 59; Can¹ 191; Cap 44. A se repezi, a se opinti. *L'-u deádi birbétíli la lup cu cõárníli pri spõț, lúpu s-brăsní sã íçșã [din cásã].* (Îl lovi berbecul pe lup cu coarnele în spate, lupul se repezi să iasă [din casa].) Pap M² 161/31.

Var.: **bărsnés** (Cap 44 *s.v.*).

Et.: mac. *pr̄sne*, bg. *pr̄sna* (cf. Cap 44 *s.v.*).

brășógár vezi **bărsógír**.

brășleán¹, *pl. brășlén* *s.m.* Pap² 59; Can¹ 191; Cap 44; Dms. Arbust asemănător iederei, din ale cărui frunze, permanent verzi, se împletesc cununi de mireasă.

Et.: bg. *brășljan* (mac. *bršlan*).

Brășleán² *n.pr.* Dms. Nume de loc în *Lúnçhîn*.

Et.: **brășleán**¹.

brățájés vezi **brăcăjés**.

brățișor, *pl. brățișóri* *s.n.* Can¹ 191; Cap 44 *s.v. braț*; Dms. Brățișor, braț mic.

Et.: din *braț* + *-ișór*.

brătnés vezi **brăcnés**.

brăzdár, *pl. brăzdár* *s.m.* Dms. Persoană care sapă șanțuri de irigație. *Brăjdáru si punğá sãldi ân vęára, cãn ra vácátu di vądítręa, undój meș.* (Brăzdáru era angajat numai vara, când era vremea de udat, câteva luni.) AtaM

355/201. *Brăjdáru n-u tălõ ápa.* (Brăzdáru mi-a oprit apa.) Dms *s.v.*

Var.: **brăjdár**.

Et.: din *brăzdă* + *-ár*.

brăzdes, **brăzdíri**, **brăzdíj**, **brăzdít** *vb.* IV. *Tranz.* Can¹ 191; Cap 44 *s.v. brăzdă*; Dms. A parcela. *Áy brăzdím gárdina ân leș.* (Am parcelat grădina în sferturi de pogon.) Dms *s.v.*

Et.: mac. *brăzdi* sau de la *brăzdă*.

bre *interj.* Pap M¹ 26/5; Pap² 59; Can¹ 191; Cap 44; ALR I, 2, h. 198/013; Cerna A/1994; Dms. Bre, măi, mă. *Bre, și dúlți cární!* (Bre, ce carne dulce!) W 73/16; *Catõ ansús cõtru țer și zîț:* „bre! și mári çúdă”! (Se uita în sus, spre cer, și zicea: „măi, ce mare minune!”) Pap M¹ 26/5; *Árdiț, bra, fúrna, árdiț di nõu or sã íçã bun ársã!* (Aprindeți măi, cuptorul, aprindeți-l de nouă ori, ca să fie bine încins!) Pap M² 138/9; *Bri, ómuli, nu n-u spárzi cása!* (Mă omule, nu-mi strica casa!) Cap² 25/5; *Bră, yámiñ, con ram ân cavgã, vini un fiçúár ca ángál.* (Măi, oameni buni, când eram în război, veni un tânăr ca [un] înger.) MP 28/20; *Íál an yã, bra!* (Vino încoace, măi!) ALR I, 2, h. 198/013; *Nu videt, bra, că țęástã mulári aț lúdã și nu ștíçã țe zburáști!* (Nu vedeți, măi, că femeia asta e ne bună și nu știe ce vorbește!) DP 182/32.

Var.: **bra**, **bră**, **brej** (Cerna A/1994), **bri**.

Et.: tc. *bre* (mac., bg., sb., alb. *bre*, gr. *μπρε*).

bręag, *pl. bręágur* *s.n.* Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 191; Cap 44; Dms. 1. Deal, pantă, coastă. *Si púsi pri bręg și ay flo põárta di raj dișçlșã.* (Se sui pe deal și găsi poarta raiului deschisă.) Cap² 23/27; *Tricú dițndęa di bręag.* (Trecu dincolo de deal.) Dms *s.v.*; *La breg púsirã grãñșór sirumáși.* (Pe coastă puseră [= semănară] porumb cei săraci.) Cerna/T; *Rápili li truculáyu pri bręag.* (Pietrele le rostogoleau pe deal [= din deal].) AtaM 351/27. 2. Raft pe care se păstrează obiecte de menaj. Pap¹ 34.

La scot bręágu. A o scoate la capăt [= A depăși impasul] Dms *s.v. scot*. **Lęaț di bręag.** A o lua la sănătoasa. *Țela cu birbétíli isfris íșõ din cásã și-u lõ di bręag.* (Cel cu berbecul fript ieși din casă și o luă la sănătoasa.) DP 54/12.

♦ *Si upărçști di zort ca măgaru la breg.* (L i t. Se opintește din greu ca măgarul la

deal. = Se străduiește din greu.) Pap M² 75/9 (cf. și Cap² 212/9).

Var.: **breg**, **bręg**.

Et.: bg. *brjag*, mac. *breg* (pentru varianta **breg**).

bręas vezi **bręaz**.

bręast vezi **bręst**.

bręaz, **bręază**, *pl. brej*, **bręazi** *adj.* Can¹ 191; Cap 44; ALR I, 1, h. 65/013; Dms. (Despre un animal) Breaz, cu un smoc de păr alb în frunte; (despre un om) cărunt. *Ăn am un boy bręaz ăn frúnti.* (Am un bou breaz în frunte.) Cap² 159/2; *La bitrăni lă ăn algi pėrlu; bręas.* (La bătrânețe mi-a albit părul; cărunt.) ALR I, 1, h. 65/013.

♦ *Bręaz mágár.* (L i t. Măgar breaz. = Om prost.) Dms s.v.

Var.: **bręas**.

Et.: bg. *brjaz* (cf. și mac. *brez*).

Bręaznic *n.pr.* Pap M² 173/41; Cap 44 s.v. *bręaz*. Nume de loc în *Úmă*.

Var.: **Brjáznic** (Pap M² 173/41).

Et.: sl. *Brjaznik* ('mestecăniș', BER I 76).

breg vezi **bręag**.

bręg vezi **bręag**.

brej vezi **bre**.

brem vezi **bárim**.

brest vezi **bręst**.

bręst, *pl. bręst s.m.* Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 191; Cap 44; Dms. Ulm. *Ţista bręast ra ăn únă cęastă.* (Acest ulm era pe o coastă [de deal].) Cap² 77/39; *Si púsi pri un bręst.* (Se sui într-un ulm.) Cap² 44/40; *Să ti duř pri țela bręstu să vez.* (Să te sui în ulmul acela ca să vezi.) Cap² 45/5; *Seęasi fúni di la mágár, li ligó di vrău bręastuluj.* (Scoase funiile de pe măgar, le legă de vârful ulmului.) Cap² 77/41.

Var.: **bręast**, **brest**.

Et.: mac. *brešt*, bg. *brjast*.

bri vezi **bre**.

Brjáznic vezi **Bręaznic**.

brič, *pl. bričur s.n.* Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 191; Cap 45; ALDM I, h. 206/1-7; Dms. Brici. *Briču si feęsi un múnti di rop tălătęsi.* (Briciul se făcu un munte de pietre ascuțite.) Pap M¹ 14/23; *Dú-ti si fur di căsă un káptin și un brič.* (Du-te să furi din casă un pieptene și un brici.) Cap² 105/7; *Fięórlu lăsă dúpú jel bričlu.*

(Feciorul lăsă [= aruncă] briciul în urma lui.) Cap² 105/17.

♦ *Pri brič călcă.* (L i t. Calcă pe brici. = Se spune despre cineva care merge țanțoș.) Cap² 168/28.

Et.: mac., bg. *brič*.

bričės vezi **bričęs**.

bričęri *s.f.* Can¹ 191. Bărbierit. *Dúpu bričęre tınirluj fac unęc gęmbúș.* (După bărbieritul mirelui fac o mică petrecere.) Can T² 118/19.

Et.: vezi **bričęs**.

bričęs, **bričęri**, **bričęj**, **bričęt** *vb.* IV. *Tranz. și refl.* Pap¹ 34; Can¹ 191; Cap 45; ALDM I, h. 203/1-7, h. 204/1-7; Dms. A (se) bărbieri. *Si dúnă toř fărtaři! că s-lă bričęscă tıniru.* (Se adună toți fărtaři să-l bărbierească pe mire.) Can T² 118/17; *Únă zúyă la lo birbįřru s-la bričęscă și s-la túndă.* (Într-o zi îl luă bărbierul să-l radă și să-l tundă.) MP 198/30.

♦ *S-ń-u bričęș!* (L i t. Să mi-o razi [bărba]! = Nu-mi pasă!) Dms s.v.

Var.: **bričės** (Cap 45 s.v. *brič*).

Et.: mac. *briči*, bg. *briča* sau de la *brič*.

Bri-mjěl *n.pr.* Pap M² 173/2. Nume de loc în *Cúpă*.

Et.: din *bri* (s.v. *bre*) + *mjěl* (s.v. *jel*).

brinivéc vezi **bárnávéc**.

Bri-purári *n.pr.* Pap M² 173/3. Nume de loc în *Cúpă*.

Et.: din *bri* (s.v. *bre*) + *burári* (s.v. *buręri*, cu disimulare *b-b > b-p*).

brislivét vezi **brăslávét**.

bręanză vezi **bręnză**.

bręască, *pl. bręăști* și **bręășki** *s.f.* Pap² 60; Cap 45; ALR I, 1, h. 41/013, h. 113/013; ALR II s.n., 1, h. 116/012; Wild h. 132/1, 6; Dms. 1. Broască. *Si dúsi cęála și flo únă bręască și u lo.* (Se duse acolo și găsi o broască și o luă.) MP 152/6; *Ĭa nu ra bręască, că ra únă feță din toāti maj úbăvă.* (Ea nu era broască, era o fată din toate mai frumoasă.) Cerna T; *Bręască cu samár.* (Broască țestoasă.) Pap² 60 s.v.; *Bręască din apu.* (Broască de apă.) Pap² 60 s.v., Kats 95/8; *Bręască din uscát.* (Broască de uscat.) Pap² 60 s.v.; *Bręască din țără.* (Broască de uscat.)

Kats 95/7; *Brqáscă vęrdi*. (Broască verde, care trăiește în iarbă.) Pap² 60 s.v. **2**. (La roata morii) Bucată de lemn scobit pe care se învârtește capul grindeiului; broască. ALR II s.n., 1, h. 116/012. **3**. Inflamație a ganglionilor limfatici la gât și subsuoară; uimă. ALR I, 1, h. 113/013. **4**. Coccoasă. ALR I, 1, h. 41/013. **5**. Un model de broderie la ciorapi. Pap M² 35/12.

♦ *Brqásca-n uscát nu (s)crăcăjăști*. (L i t. Broasca pe uscat nu orăcăie. = Fiecare [individ] se manifestă, se realizează în mediul său natural.) Pap M² 63/18; Can T² 110/20.

Var.: **brqcă** (Wild h.132/6), **brqscă** (Wild h. 132/1), **brqzgă** (Wild h. 132/1), **brqáscă**.

Et.: lat. *brosca.

brqátăc vezi **brqátic**.

brqátic, *pl. brqátitș* s.m. Pap² 60; Cap 45; Wild h. 132/6; Dms. **1**. Brotac. P. e x t. Copil mic. **2**. Broască.

Var.: **brqátăc** (Cap 45 s.v.), **brqtec** (Wild h. 132/6), **brqítică** (Wild h.137/7).

Et.: lat. *brotachus*.

broj, *pl. brojúr* s.n. Dms. Număr, măsură. *Ţea cămęșă ra toj broj*. (Cămașa aceea era măsura ta.) Dms s.v.

♦ *Nu ti púsiră ăn broj*. (L i t. Nu te-au pus la număr. = Nu te-au luat în considerare.) Dms s.v.

Et.: mac., bg. *broj*.

brok s.n. Dms. Plantă din a cărei rădăcină de culoare roșie se extrage o substanță folosită la vopsitul lânii, bumbacului.

Et.: bg. dial. *brokj* (BER I 80).

brombés, **brombiri**, **brombii**, **brombít** vb. IV. *Tranz.* Cap 45. (La croitorie) A tivii.

Et.nec.

bron vezi **brqon**.

brqcă vezi **brqscă**.

brqon, *pl. brqoni* s.n. Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 191; Cap 45; Cerna A/700; Dms. **1**. Brâu; cingătoare. *Unęác mai dipárti flără un om tamán ăn vrăstă cu tuféc și cu piștól an brqon*. (Puțin mai departe întâlniră un om în vârstă, cu pușcă și cu pistol în brâu.) Pap M¹ 18/19; *Nu na minčúnă că s-ti ăngftă pimintu păn di bron*. (Nu ne minți că o să te înghită pământul până la brâu.) MP 150/18; *Bárba [ăIra] pănă la bron*. (Barba [îi era] până la brâu.) MP

14/29; *Ca ănrq ăn bunár, ăj la tălără brónu și jél căzú ăn lúmea di sub pimint*. (Când intră în fântână, îi tăiară cingătoarea și el căzu în lumea de sub pământ.) DP 212/30; *Ūnă sūtă di fraș, ăn un brqon ănciș*. (O sută de frați, legați într-un brâu [Ghiculoare: Gardul].) Cap² 156/3. **2**. Talie, mijloc. *Ári supțóri brqon*. (Are talie subțire.) Dms s.v. **3**. (La casă) Dungă, brâu. *Zidu di la udăjă ári brqon*. (Zidul camerei are dungă.) Dms s.v.

♦ *Di brqon ti port tını*. (L i t. De brâu te duc. = A juca pe cineva pe degete.) Cap² 168/32.

Var.: **brăn** (Can¹ 191), **bron**.

Et.: cf. alb. *brez*.

brqună, *pl. brqoni* s.f. Can¹ 191; Cap 45; Cerna A/700; Dms. Bărnă.

Var.: **brănă** (Can¹ 191).

Et.: sl. *brúvino*.

brqndă vezi **brqnză**.

brqnză s.f. Pap¹ 34; Can¹ 191; Cap 45; Cerna A/911, 2345, 2366; Dms. Brânză. *Că si dustricurá [strigla], ăn jădilă rămăngă brqnză*. (Când se termina de strecurat [străgheța], în strecurătoare rămânea brânza.) AtaM 399/22; *Si nvărtoșăști brqnda*. (Se întărește brânza.) Can T² 126/19; *La toj sa lă dau lápti și brqanză*. (La toți o să le dau lapte și brânză.) DP 39/15; *Brqnză mqli*. (Caș.) Pap¹ 34 s.v., Can¹ 191 s.v.; *Áji al'făși și únă túrtă cu brqnză mqli*. (Și făcu și o turtă cu caș.) Cap² 82/24; *Brqnză bătútă*. (Brânză fermentată.) Pap¹ 34 s.v., Can¹ 191 s.v., Cerna A/912; *Brqnză tumnátică*. (Telemea.) Pap¹ 34 s.v., Can¹ 191 s.v.; *Brqndă mai slábă*. (Brânză mai puțin grasă.) Cerna A/2366; *Brqndă prqspătă*. (Caș proaspăt.) Cerna A/911, 2345; *Brqndă sărátă*. (Telemea.) Cerna A/911.

Săptămóna di brqnză. Săptămâna brânzei, prima săptămână din postul Paștelui. Cap 45 s.v.

Var.: **brqndă**, **brqanză**, **brqndă**.

Et. nec.

brqscă vezi **brqáscă**.

brqscu vezi **brqáscă**.

brqtec vezi **brqátic**.

brqítică vezi **brqátic**.

brqzgă vezi **brqáscă**.

brqáscă vezi **brqáscă**.

brúășlea *s.f. art.* Cap 45. Barba ursului. (Nume de plantă).

Et.: cf. **brășlean**¹.

brúcă, *pl. brut* *s.f.* Cap 45; ALR II, 1, h. 39/012; ALR II s.n., 6, h. 1629/012; ALDM I, h. 93/1, 5, 7; h. 199/1, 7; Dms. 1. Bubă, bubuliță. *Ăț işó únă brúcă la zăist.* (Ți-a ieșit o bubă la deget.) ALR II s.n., 6, h. 1629/012; *Brúca ăj di mülți turlî: brúca vinătă, brúca năgră, brúca dulți.* (Buba e de mai multe feluri: buba rea, buba neagră, buba dulce.) Dms s.v. 2. *Pl. Zăbale (la gură). Brúmki álbi la gură.* (Zăbale albe la gură.) ALDM I, h. 199/1, 7.

♦ *Brúca pri limbă!* (Pușchea pe limbă!) ALR II, 1, h. 39/012.

Var.: **brúcă** (*pl. brúmki*).

Et.: mac. **bruka** (*bronka*).

brucăvliv, **brucăvlivă**, *pl. brucăvliv*, **brucăvlivi** *adj.* Bubos. *Ăncălicó pri un cal brucăvliv.* (Încălecă pe un cal bubos.) DP 68/7; *Rădeu di kelêșu cări ăncă clincăiă pri brucăvliv cal.* (Rădeau de chelul care încă galopa pe calul bubos.) DP 68/15.

Var.: **brucălv.**

Et.: din **brucă** (cf. mac. **bronkav**).

brucălv vezi **brucăvliv**.

bruculés vezi **brăcăiés**.

brucuzúm vezi **brăcăzúm**.

brudés, **brudiri**, **brudî**, **brudít** *vb.* IV. *Tranz și refl.* Dms. A (se) nimeri, a (se) brodi. *Lă brudíră locu.* (Nimeriră locul.) Dms s.v.; *Si brudí còla să iă.* (Se nimeri să fie acolo.) Dms s.v.

Et.: mac. **brodi**, bg. **brodja**.

bruiniță și **bruiniți** *s.f. pl.* Cap 45; Dms. Mătânie. *Si-! țer di la táti únă cutiă, únă zăgiă di bruiniță și únă călăcă.* (Să ceri de la tata o cutie, o pereche de mătânie și un paloș.) Cap² 125/3; *Con si videt că cúră sônđi din bruiniță [...] iò si sam mort.* (Când o să vedeți că din mătânie curge sânge [...] eu o să fiu mort.) Cap² 125/33.

Et.: mac. **brojnici** (*pl.*), bg. **brojnica**.

Brumár *s.m.* Dms. Numele lunii noiembrie.

Et.: lat. ***brumarius** (atestat **brumaria**).

brúmă *s.f.* Pap² 60; Can¹ 191; Cap 45; Cerna A/1614; Dms. 1. Brumă. *Niști or brúmă*

cádi și lă ávgust. (Uneori cade brună și în august.) Cap 45 s.v.; *Brúma nă li spársi gárdinurli.* (Bruma ne-a stricat grădinile.) Dms s.v. 2. Chiciură. Cerna A/1614.

♦ *Sta cõt brúma ăntru sqári.* (L i t. Stă [= ține, durează] cât bruma în fața soarelui. = Totul e trecător.) Pap M² 63/20.

Et.: lat. **bruma**.

brúmcă vezi **brúcă**.

brumós, **brumósă**, *pl. brumós*, **brumósi** *adj.* Can¹ 191; Cap 45 s.v. *brúmă*; Dms. Brumat, acoperit de brumă.

Et.: lat. **brumosus**.

brus vezi **bruz**.

brusác vezi **brusnác**.

brusnác *s.n.* Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 191; Cap 45; Dms. Pădure mică de pini; loc unde a fost o pădure de pini.

Var.: **brusác** (Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 191; Cap 45 s.v.).

Et.: mac., bg. **brusnak**.

brust vezi **bruz**.

brușliă vezi **burgliă**.

bruviné vezi **bărnăvéc**.

bruz, *pl. brúzur* *s.n.* Cap 45; Wild h. 350/2. Gresie de ascuțit coasa; cute.

Var.: **brus** (Wild h. 350/2); **brust** (Cap 45 s.v.).

Et.: mac., bg. **brus**.

buaré, *pl. buaréjur* *s.n.* Pap² 60; Can¹ 191; Cap 43; Wild h. 409/1, 3; Dms. Partea inferioară a hornului, care captează fumul din cămin. P. e x t. Horn, coș la casă.

Var.: **boár** (Wild h. 409/3), **boré** (Cap 43), **bouré** (Cap 43 s.v. *boré*), **buré** (Wild h. 409/1).

Et.: tc. **buhar**.

buăiés vezi **bunăiés**.

bųăpcă vezi **bópcă**.

bųărg vezi **borg**.

bųári vezi **bóri**.

bųău vezi **bou**.

bųăz vezi **boz**.

bubálcă, *pl. bubólț* *s.f.* Pap² 60; Can¹ 191; Cap 45 s.v. *búbă*; Dms. Gândac de băligar. *Mai ăncóla flo únă bubálcă și un bij.* (Mai încolo întâlni un gândac de băligar și un cărăbuș.) Cap² 91/37; *Bubálca Dómnului*

(Nume de insectă, vaca Domnului.) Pap² 60 s.v., Can¹ 191, Cap 45 s.v.

♦ *Je'l ăj bubălca lu Dómnu.* (L i t. El e vaca Domnului. = E un om blând, mielul lui Dumnezeu.) Pap M² 68/28.

Et.: mac., bg. *bubalka*; cf. și bg. *bubalka božija* (Gerov I 80), mac. *božja bubalka*, pentru *Bubálca Dómnuluĭ*.

bubár, pl. **bubár** s.m. Can¹ 192; Cap 45; s.v. *bubă*; Dms. Persoană care se ocupă cu creșterea viermilor de mătase; sericicultor. *Je'l sã toĭ čifč și bubár.* (Ei sunt toți plugari și crescători de viermi de mătase.) Can T¹ 262/5.

Et.: din *búbă* + *-ár* (cf. și mac., bg. *bubar*).

búbă, pl. **búbı** s.f. Pap² 60; Can¹ 191; Cap 45; Dms. Vierme de mătase. *Lq únã frónđã di čarníc plinã cu búbı și-ŭ dúsi qa.* (Luă o frunză de dud plină cu viermi de mătase și o aduse aici.) Pap M² 152/8; *Búbıli li dúș-aŭ un nãntén din askér.* (Viermii de mătase i-a adus un locuitor din *Nónti* din armată.) Pap M² 152/7; *Lumničãni'l sirbés [...] maĭ mult cu búbıli.* (Locuitorii din *Lumniță* se ocupă [...] mai mult cu viermii de mătase.) Can T² 113/13; *Búba si fáti pipirúgã.* (Viermele de mătase se face fluture.) Dms s.v.; *Noĭ cu búbıli ni rãnim.* (Noi cu viermii de mătase [= de pe urma lor] ne hrănim.) Dms s.v.; *Samár ári, cal nu-ĭ; çoárni ári, boŭ nu-ĭ; ca búba lãzėști și búbã nu-ĭ.* (Samar are, nu e cal; coarne are, nu e bou; ca viermele de mătase se târăște și nu e vierme de mătase. [Ghicitoare = Melcul.] Pap M² 52/11.

♦ *Ca búba mçártã.* (L i t. Ca viermele de mătase mort. = Galben, palid ca un mort.) Pap M² 63/23.

Et.: mac., bg. *buba*.

bubăliță vezi **bubulică**.

bubătárnic, pl. **bubătárniți** s.n. Dms. Flacără mare, vâlvătaie. *Nq-am vizút tári bubătárnic.* (N-am văzut asemenea vâlvătaie.) Dms s.v.

Var.: **bubutárnic** (Dms s.v.).

Et.: cf. mac. *bubotenje*, bg. *bubotenie* (Gerov I 81).

bubuliță vezi **bubulică**.

bubótã, pl. **bubóti** s.f. Cerna A/Supl; Dms. Turtă de mălai, cu grăsime și zahăr, coaptă în cuptor; mălai.

Et.: mac. *bubota*, gr. *μυμποτότα* (cf. și ar. *bubótã*).

bubręác vezi **búbric**.

bubréc vezi **búbric**.

búbric, pl. **búbrıț** s.m. W 49; Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 192; Cap 46; Cerna A/322; ALDM I, h. 265/1–7. 1. Rinichi. 2. Plămân.

Var.: **bãbręác** (ALDM I, h. 265/3), **bobăréc** (ALR I, h. 48/012), **bubręác** (ALDM I, h. 265/4), **bubréc** (Pap² 60; Cap 46 s.v. *bubric*; ALR I, 1, h. 48/012; Wild h. 178/2), **búbric** (Pap¹ 34), **búbrig** (ALDM I, h. 265/1, 6), **buburéc**¹ (W 49; Pap² 60; Cap 46 s.v. *bubric*; ALR I, 1, h. 48/012; Wild h. 178/2), **buburĭác** (ALDM I, h. 265/2).

Et.: mac. *bubreg*, bg. *bubreg (bubrek)*.

búbric vezi **búbric**.

búbrig vezi **búbric**.

bubučės vezi **bubutės**.

bubúkã vezi **bãbúkã**.

bubuléc s.m. Dms. Ființă imaginară, de care se sperie copiii mici; baubau. *Taț cã vini bubulécu.* (Taci că vine baubau.) Dms s.v.

Et.: cf. bg. *buboleča*.

bubulică, pl. **bubuliți** s.f. Pap² 60; Cap 46 s.v. *bubă*; Cerna A/ 2058; ALDM I, h. 93/1; Dms. 1. Gândac, gânanganie. *Nu putúĭ sã zãdorm di bubuliți.* (N-am putut să adorm din cauza gândacilor.) Dms s.v. 2. Coș pe obraz sau pe piele. 3. Vierme de mătase.

Var.: **bubăliță** (Dms s.v.), **bubuliță** (Cerna T), **bubuligã** (Can¹ 192; Cap 46 s.v. *bubă*), **bubuliță (neagrã)** (Cap 46 'gărgăriță de pâine'; Cerna A/2058; Dms).

Et.: bg. *bubolika* (Can¹ 192), cf. bg. *bubolečka, bubulečka* (Gerov I 80; BER I 85).

bubuligã vezi **bubulică**.

bubuliță vezi **bubulică**.

buburéc vezi **búbric**.

buburĭác vezi **búbric**.

bubușárcã, pl. **bubușórt** s.f. Cerna A/119. Ardei gras.

Et.: *búbă* + *-úș* + *-ár(cã)* (cf. dr. *gogoșar*).

bubutárnic vezi **bubătárnic**.

bubutės, **bubutiri**, **bubutĭ**, **bubutit** vb. IV. *Intranz.* Cap 46; ALR II s.n., 5, h. 1466/012; Wild h. 16/1; Dms. 1. A bubui. *Tópu bubutgãști.* (Tunul bubuie.) ALR II s.n., 5, h. 1466/012. 2. A urla. F i g. A alerga, a

umbla grăbit; *Bubutcă ăcu nu ti dor piçórlu.* (Aleargă dacă nu te dor picioarele.) Dms s.v.

Var.: **bubuçés** (Wild h. 16/1).

Et.: mac. **buboti** (*baboti*), bg. **bubotja** (Gerov I 81).

búcă, pl. **buț** și **búki** s.f. Pap² 60; Can¹ 192; Cap 46; Dms. (La moara de apă) Jgheab de scânduri prin care curge apa pentru a pune în mișcare roata morii; scoc, uluc. *S-dúsi la búca di mçără și al slumni sácu ăn búcă.* (Se duse la scocul mării și azvărli [= goli] sacul în scoc.) Cap² 114/11; *Luvij țişte peşt di lă mçără, di sub búcă.* (Prinsei peștii ăștia de la moară, de sub uluc.) Can T¹ 281/1; *Ápa prin iaz vinçá la bátână si prin búcă cădeá pri lóstu.* (Apa venea la vâltoare prin iaz și prin uluc cădea pe bară.) AtaM 350/6; *Búli raș distupáti și vinu curá că din búcă.* (Butoaietele erau destupate și vinul curgea ca din scocul morii.) DP 87/3.

Et.: mac., bg. **buka** (Gerov I 82).

bucădárnic vezi **băcădárnic**.

bucăjés, **bucăiri**, **bucăii**, **bucăit** vb. IV. *Refl.* Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 192; Cap 38 s.v. *bic*, 46; Cerna A/2161; Dms. (Despre porci) A se împerechea. *Pórți! si bucăjés.* (Porcii se împerechează.) Pap² 60 s.v.; *Pçarca aș duș lă bucăiri.* (Am dus scroafa la împerecheat.) Dms s.v.; *Pçarca ra bucăitá, vça și purfél, ără noi știtám Cărçunu sã uș junglçm.* (Scroafa era împerecheată, avea și porci, însă noi așteptam Crăciunul ca să o tăiem.) Dms s.v.

Et.: bg. **băkvam**.

búcfă vezi **búfcă**.

búclă, pl. **búcli** s.f. Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 192; Cap 46; Cerna A/801; Dms. Vas de lemn în care se păstrează apă sau vin; fedeleș. *Búcla țóni ápa ráti.* (Fedeleșul păstrează apa rece.) Dms s.v.

Var.: **buclijă** (Can¹ 192).

Et.: bg. **bukla**, mac. **buklija** (pentru varianta **buclijă**).

buclijă vezi **búclă**.

buclóc, pl. **buclóți** s.n. Dms. Obiect neînsemnat, fără valoare.

Et.: tc. **bokluk** (*bukluk*), mac., bg. **bokluk**.

buclic vezi **buclică**.

buclică, pl. **buclicăci** s.f. Dms. Fedeleș mic.

Et.: din **búclă** + **-lic(că)**.

buclică, pl. **buclicăci** s.f. Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 192; Cap 46 s.v. **búclă**; Dms. Fedeleș mic.

Var.: **buclic** (Pap² 60; Cap 46 s.v. **búclă**).

Et.: din **búclă** + **-lică**.

bucóci s. pl. Can¹ 192; Cap 46; Dms. Piedică de fier care se pune la picioarele din față ale calului, pentru a-l imobiliza. P. e x t. Lanțuri la picioare; cătușe. *Ăn ăpțână, cu bucóci stătgá.* (În închisoare stătea cu lanțuri la picioare.) Dms s.v.

Et.: bg. **bukai** (cf. mac. **bukagii**, tc. **bukağı**).

búcur, **bucurări**, **bucurări**, **bucurát** vb. I. *Refl.* Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 192; Cap 46; ALR II s.n., 7, h. 2027/012; Dms. A se bucura. *Máma ăn fáță mi câtá și si bucurá.* (Mama mă privea în față și se bucura.) AtaM 377/13; *Cçn vinířá frénçil, noi ná bucurám.* (Când au venit francezii, noi ne bucuram.) Can T¹ 276/6; *Ficçori!, ca-u vizurá pçmçá și cårnçá, si bucurárá.* (Copiii, când văzură pâinea și carnea, se bucurară.) W 68/7; *Con la vizurá [fiçóru], láldi múmá-sa si bucurárá mult.* (Când îl văzură [pe băiat], neamurile mamei se bucurară mult.) Cap² 120/44.

Et.: cf. alb. **bukur**.

bucurijă vezi **bucurilă**.

bucurilă, pl. **bucuril** s.f. Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 192; Cap 46 s.v. **búcur**; ALDM I, h. 555/2–6; Dms. Bucurie; petrecere. *Si ampllárá di bucurilá.* (Se umplură de bucurie.) W 68/7; *Cçn si fçsi núnta, șçarli rádçá, nóri! plânççáu și bçárçá cãntá di mári bucurilá.* (Când se făcu nunta, soarele râdea, norii plângeau și vântul cânta de mare bucurie.) Pap M² 139/38; *Fçta, di bucurilá, si dúsi și a! spúsi țe și fçsi picuráru lor.* (Fata, de bucurie, se duse și îi spuse ceea ce a făcut ciobanul lor.) Cap² 149/43; *Di bucurijá, cálu din nçăr scutiçá fum.* (De bucurie, calul scotea fum din nări.) MP 42/16; *Lámáa vini lagçndárá și-l lç din múnți ápu di múltá bucurilá.* (Balaurul veni alergând și, de mare bucurie, îi luă [= aduse] apă din munte.) Cap² 91/29; *Si dárçm úná bucurijá ástáz.* (Astăzi o să facem o petrecere.) MP 18/24.

◆ *S-pișç di bucurilá.* (L i t. S-a pișat de bucurie. = Se spune când cineva e cuprins de o bucurie de nedescris.) Cap² 195/37.

Var.: **bucurijă**.

Et.: din *búcur* + *-lî*.

bucurós, **bucurósă**, *pl.* **bucurós**, **bucurósi** *adj.* Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 192; Cap 46 s.v. *búcur*; Dms. Bucuros. *Fičóru*, *bucurós*, *bucurós*, *únăşjună s-dúsi di Ia lq.* (Băiatul, bucuros nevoie mare, imediat se duse de-i luă.) DP 65/40; *Tată-su*, *bucurúş*, *dăşclsi dúnăyară púarta.* (Tată-su, bucuros, deschise îndată poarta.) Cap² 120/6; *Ţea bábă*, *bucuróasă*, *si dusi di Ia căsă-căsă.* (Baba, bucuroasă, se duse din casă în casă.) Cap² 87/1; *Fuziră bucurúş că scăpară di jel.* (Plecară bucuroşi că au scăpat de el.) Cap² 119/17.

Var.: **bucurúş**.

Et.: din *búcur* + *-ós*.

bucurúş vezi **bucurós**.

bucuválcă, *pl.* **bucuvólŧ** şi **bucuválki** *s.f.* Can¹ 192; Cap 46; Dms. Băţ cu care se bate laptele închegat pentru extragerea untului; mătca. *Con si-ŷ čucnéş [męsa] cu únă bucuvalcă, ŧi ver si-ŧ iúşă.* (Când o să o atingi [masa] cu o mătca, o să apară ceea ce vrei.) Cap² 89/28.

Et.: cf. bg. *bărkalka* (BER I 103), alb. *bukëvale*.

bučálă, *pl.* **bučólŧ** şi **bučáli** *s.f.* Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 192; Cap 51 s.v. *bučós*; Dms. Parte a cimpoiului care ţine hangul; burduf.

Var.: **bučóŧŧ** (Cap 43 s.v. *bučós*).

Et.: mac., bg. *bučalo*.

bučáŷă vezi **búţęăŷă**.

Bučáva *n.pr.* PapM² 173/4; Cap 51. Nume de loc în *Báruviţa*.

Et.: mac. *Bučava* ('vacarm, tumult').

búčăm vezi **búčum**.

búčăn vezi **búčum**.

búčés vezi **búčós**.

bučfár, *pl.* **bučfár** *s.m.* Pap² 60; Can¹ 192; Cap 43 s.v. *bóčvă*; Cerna A/1751; Wild h. 371/4, 6, 7; Dms. Dogar. *Bučfáru I-u dăró pútina.* (Dogarul îi făcu putina.) Dms s.v.

Var.: **bučfár** (Cerna A/1751).

Et.: mac. *bočvar* (bg. *băčvar*).

bučfárníc, *pl.* **bučfárniŧ** *s.m.* Wild h. 371/5. Dogar.

Et.: din *bučfár* + *-nic*.

bučfárlóc, *pl.* **bučfárlóŧi** *s.n.* Dms. Dogărit, dogărie.

Et.: din *bučfár* + *-lóc*.

bučkíjă vezi **bičkíjă**.

búčimi vezi **búčum**.

bučimigă vezi **bučumigă**.

bučólŧă vezi **băčólŧă**.

bučóňă vezi **bučálă**.

bučóri, *pl.* **bučór** *s.f.* Pap² 60; Can¹ 192; Dms. Zgomot. *Cápu án lă ânfláš di bučóri.* (Mi-ai umflat [= mi-ai împuiat] capul de [atâta] zgomot.) Dms s.v.

Et.: vezi *bučós*.

bučós, **bučóri**, **bučólŧ**, **bučót** *vb.* IV. *Intranz.* Pap² 60; Can¹ 192; Cap 51; ALR II s.n., 5, h. 1460/012, h. 1461/012; ALDM I, h. 262/7; Dms. A face zgomot, a vâjâi, a vui, a bubui, a răsuna; [despre şarpe] a sâsâi; [despre burduful cimpoiului] a ţine hangul; [despre maţe] a chiorâi. *Úná că si prukŧ di múnti, uzŧ iúndi bučăşti ca vint.* (Cum se apropie de munte, auzi că vâjîie ca vântul.) Cap² 91/27; *Túntę-ŷ vidęŷ Túna; cŧn bučă, toŧ si zătrimuráŷ.* (Atunci vedeau Dunărea; când via, toŧi se cutremurau.) Can T¹ 275/11; *Pădurea bučăşti di furtúnă.* (Pădurea vuisseşte de furtună.) ALR II s.n., 5, h. 1461/012; *Am un cupiláš răsidiŧ dinzúr-ân-zur tot cu rávól ŧi tot bučăşti.* (Am un flăcău împodobit de jur împrejur numai cu revolvere şi tot bubuie. [Ghicitoare: Roata morii.]) Cap² 154/11; *Úná tămbură an bučŧ ŧi cmo si uzŧ.* (O tambură a răsunat anul trecut şi acum s-a auzit. [Ghicitoare: Naşterea.]) Pap M² 53/6; *Si ud cum bučŧ tŧpur.* (Se aude cum bubuie tunuri.) Dms. s.v.; *Cŧn vini búra, válęa bučăşti.* (Când vine puhoiul, valea vuisseşte.) Dms s.v.; *Şárpi bučăşti, calamáręa scŧacă.* (Şarpe[le] sâsâie, sepia sare [=joacă]. [Ghicitoare = Rodanul; roată de depănat firele de pe scul pe ŧevie sau pe mosor].) Pap M² 53/2; *Bučála bučăşti.* (Burduful cimpoiului ţine hangul.) Dms s.v.

Var.: **bučés** (ALDM I, h. 262/7).

Et.: mac. *buči*, bg. *buča*.

bučót, *pl.* **bučótur** *s.n.* Dms. Vuiet, bubuitură. *Di ŧa njos si uzŧ un bučót.* (De din jos se auzi un vuiet.) Dms s.v.

Et.: vezi *bučós*.

búčum, *pl.* **búčumi** *s.n.* şi **búčum** *s.m.* Pap² 60; Can¹ 192; Cap 51; Dms. I. Buştean,

butuc. *Lȃ un búcum, la zăviș cu pucróvu și fuzi jel.* (Luă un buștean, îl înveli cu velința și se duse.) Cap² 140/34; *Cóla am un búcimi.* (Acolo am un buștean.) MP 92/4; *Lă nămistí árá búčámu pri pat.* (Iarăși așeză bușteanul pe pat.) Can T¹ 283/13. **2.** Instrument cu piepteni cu care se scarmână lâna; ragilă. *Búčámu ári doĵ Káptiň [= palamóřĵ] cu cári si trupăști lóna.* (Ragila are doi piepteni cu care se scarmână lâna.) Cap 52 s.v. **3.** Scaun de cioplit, bedreag.

Var.: **búčám, búčăn** (Cap 52 s.v.), **búčimi.**

Et.: lat. *bucinum.*

búčumígă, pl. búčumíz s.f. Pap² 60; Can¹ 192; Cap 52; Dms. Buciniș, cucută. *Búčumíga mirusăști úbăv și crăști pri locur căpinȃsi.* (Cucuta miroase frumos și crește prin locuri cu mărăcini.) Cap 52 s.v.

Var.: **búčimígă** (Can¹ 192); **búčunígă** (Cap 52 s.v.)

Et.: din *búcum* + *-ígă* (cf. dr. *buciniș*).

búčunígă vezi **búčumígă.**

bud s.m. Pap² 60; Can¹ 192; Cap 46; Dms. Floare de câmp, de culoare galbenă, cu miros plăcut. *Búdu-ĵ gálbin și mirusăști úbăv.* (*Búdu* e galben și miroase frumos.) Cap 46 s.v.

Et.: mac. *bud*; vezi și **budimegăncă, budlăncă.**

budalá vezi **budălă.**

budaláj vezi **budălă.**

budalá vezi **budălă.**

budalȃ vezi **budălă.**

budamíĵă, pl. budamíĵ s.f. Pap¹ 35; Pap² 60. Cuvertură subțire, folosită, de obicei, în timpul verii.

Et.: cf. bg. *băhtjanie*; cf. și ar. *bătanie.*

budăĵés, budăiri, budăiĵ, budăit vb. IV. *Tranz și intranz.* Can¹ 192; Cap 47; Dms. **1.** (Despre cai) A îmboldi, a stârni ca să pornească (la fugă, într-o întrecere etc). *Vini zúĵa řea ři s-la bádăĵăscă cáil.* (Veni ziua aceea când să-i stârnească pe cai [să pornească la fugă].) MP 30/18. **2.** A porni (alergând, în galop), a o lua la fugă, a galopa, a alerga; a se grăbi. *Si diřtitȃ și budní și el dúpă cíčă-sa.* (Se trezi și o luă și el la fugă după unchiul său.) Cap² 78/15; *S-lă scȃol fičȃóru meĵ si*

budnăscă și, că-ĵ řtíĵă viňa, să dúnă maĵ curȃn úĵă. (O să-l scol pe băiatul meu, să se grăbească și, fiindcă cunoaște via, o să adune mai repede struguri.) AtaM 396/5; *Cȃn keléřu buduĵă cu cálu prin grădină, řăta lu ămpirátu cătă di lă pingėrcă.* (În timp ce chelul galopa cu calul prin grădină, fata împăratului se uita de la fereastră.) DP 66/14; *Z-dúsara tȵăř cráiř și bádăĵăĵ.* (Se duseră toți împărații și galopau [cu caii].) MP 30/19; *Túnřea řteřăn si turi pri el [= pri cal] și cálu căřȃ si budăĵăscă; că budăit, budăit [...], vizú că nu putú să la cădă řteřăn di pri el.* (Atunci Ștefan se aruncă pe el [= pe cal] și calul începu să alerge; dacă alergă ce alergă [...], văzu că nu a putut să-l facă pe Ștefan să cadă de pe el.) Cap² 150/18; *Ca ancălicără řimindóĵř și ca budniră řéla cářl, unėc si ardicără pri vint.* (Dacă încălecară amândoi și dacă începură caii să alerge, se ridicară puțin pe vânt.) Cap² 136/26.

Var.: **budnés, budăĵés.**

Et.: mac. *bodnuva*, bg. *bodvam.*

budăindăra adv. Dms. În galop; galopând. *Ca ncălicȃ pri el, fuzi budăindăra și la júnsi.* (Dacă încălecă pe el, porni galopând și el ajunse [din urmă.]) Cap² 128/29; *Cȃn si prukȃ di grădină, buduindurřea [...], rúpsi curȃn únă řubiniřă.* (Când se apropie de grădină, galopând [...], rupse repede un pepene verde.) DP 146/25.

Var.: **budăindurřea** (Dms), **buduindurřea.**

Et.: din *budănda* (ger. de la *budăĵés*) + *ăra, -urlea.*

budăindurřea vezi **budăindăra.**

budălă, budălăĵă, pl. budăláj, budălájĵi adj. și *s.m.f.* Pap² 60; Can¹ 192; Cap 47; ALR I 1, h. 64/012, 013; Dms. Neghiob, prost; idiot. *Lisřta sări di pri lup ři-l zisi: „Ăĵdi, cu sănătăti, budalájulřa”!* și *ănrȃ an gaură.* (Vulpea sări de pe lup și-i zise: „Hai, [rămâi] cu sănătate, neghiobule”! și intră în gaură.) Pap M¹ 24/38; *Bre, budăláj, řingur ăř ra núnřa lă řéla ómu ři ra řa.* (Măi, neghiobilor, řingur era numele aceluia om care era aici.) DP 54/21; *L'ártă-mi că mi ugudí budalá!* (Iartă-mă că mi s-a întâmplat [să fiu] prost!) MP 120/27; *řista-ĵ budălă, greřăřte.* (Acesta-i idiot, uită.)

ALR I, 1, h. 64/012; *Budălă, mîltu gârșște*. ([E] idiot, uită mult.) ALR I, 1, h. 64/013.

♦ *Maș bun si aș un dușmân crielat dic'ot un priati!* *budălă*. (Mai bine să ai un dușman deștept decât un prieten prost.) Pap M² 69/34; *Budălău budăl'ot spîni*. (Prostul spune prostii.) Cap² 167/14; *Îel aș jimitati di budalá*. (El e pe jumătate prost.) Pap M² 63/24; *Sămuvila, budălălăică*. (Zâna cea rea, neghioabă.) DP 73/37; „*Cum ti fisēs čurbaģija?*”; „*Mi flaj an budalaj*” („Cum ai ajuns bogat?”; „M-am pomenit printre proști”. = Se spune despre cei care se imbogățesc pe seama proștilor.) Cap² 168/34.

Var.: **budalá** (Cap 47 s.v.), **budaláj**, **budalá** (Pap² 60), **budaló** (Cap 47 s.v.), **budăláj**, **budălá** (Cap 47 s.v.), **budulá** (Cap 47 s.v.).

Et.: tc. *budala*.

budăláj vezi **budălá**.

budălá vezi **budălá**.

budălălăic vezi **budălăic**.

budălăic, *pl. budăl'ot* s.n. Can¹ 192; Cap 47 s.v. *budalá*; Dms. Neghiobie, prostie. *Budălău budăl'ot spîni*. (Prostul spune prostii.) Cap² 167/14; *C'ota budălălăic pri tîni, mul'iri!* (Cătă prostie [e] pe tine, femeie!) Dms s.v.

Var.: **budălălăic**.

Et.: tc. *budalalik*.

budărliv, **budărlivă**, *pl. budărliv*, **budărlivi** *adj. și s.m.f.* Dms. Ascutit, țepos. F i g. Intrigant.

Var.: **budlif** (Kats 89/13).

Et.: vbg. *băđirlivŭ* (BER I 62).

buděj, *pl. budějă și budějur* s.n. ALDM I, h. 240/1, 3-7; Dms. Junghi, durere. *Io, cu meŭ buděj, nu pot s-mi zămíčcum*. (Eu, cu junghiul meu, nu pot să mă mișc.) Dms s.v.; *Budēju s-lă mčară*. (Durerea o să-l omoare.) Dms s.v.

Var.: **bodēs** (ALDM I, h. 240/7).

Et.: mac., bg. *bodež*.

budimęancă, *pl. budimént și budimęanki* s.f. Pap¹ 35; Pap² 60; Cap 47 s.v. *bud*; Dms. 1. Floare de grădină de culoare galbenă, cu miros pătrunzător; crăiță. 2. Model de broderie la cămăși. Pap M² 34/19.

Var.: **budumęancă** (Pap¹ 35; Pap² 60; Cap 47 s.v. *bud*; Dms.)

Et.: mac. *budimenka* (Cap 46 s.v. *bud*); vezi și **bud**, **budlăncă**.

budír vezi **putír**.

budlăncă, *pl. budl'ont și budl'anki* s.f. Pap² 60; Can¹ 192; Cap 47 s.v. *bud*; Dms. Iederă. *Sčarta, čari si ti cúlřă, si lęaj ună budlăncă*. (Seara, când o să te culci, să iei o [= un fir de] iederă.) Cap² 115/30.

Et.: bg. *bodlanka* (Can¹ 192); cf. mac. *bodlika*, bg. *bodilka* (BER I 62); vezi și **bud**, **budimęancă**.

budlif vezi **budărliv**.

budnésvezi budăjés.

buduјés vezi **budăjés**.

buduindurleă vezi **budăindăra**.

budulá vezi **budălá**.

budumęancă vezi **budimęancă**.

Buduváki *n.pr.* Pap M² 173/6; Cap 47. Nume de loc și de fântână în *Óših*.

Et.: bg. *Buduvaki* (de la *bodliv* ‘țepos, care înțepă’; cf. *bodlivo trâne* ‘scai măgăresc’ BER I 61).

Buduvláki, Rópa di ~ *n.pr.* Cap 47. Nume de loc în *Óših*.

Et.: din *rčpă* + *Buduváki*.

búqă vezi **búză**.

buęá vezi **buјá**.

buf, *pl. buf* s.m. Pap¹ 60; Can¹ 192; Cap 47; Cerna A/1394; ALR II s.n., h. 648/012; h. 712/012; Dms. 1. Bufniță. *Búfu aș cá uluváică*. (Bufnița e ca o cucuvea.) Dms s.v. 2. Smoc de păr; păr.

Ĭarbă di buf. (Colilie.) ALR II s.n., 3, h. 648/012.

♦ *Din buf sucól și din sucól buf*. (L i t. Din bufniță [face] vultur și din vultur [face] bufniță. = Face pe dracul în patru.) Pap M² 63/26; Can T² 107/20; *Búfu an la nălbí*. (L i t. Părul mi l-a albit. = Mi-a scos peri albi.) Cap² 167/17.

Et.: cf. mac. *buv*, alb. *buf*, gr. *μυῦφος*.

búfcă, *pl. buft și búftă* s.f. Pap¹ 35; Pap² 60; Can¹ 192; Cap 47 s.v. *buf*; Dms. 1. Moț, smoc de păr sau de pene. *Ári ună búfcă an vrău di cap*. (Are un moț în vârful capului.) Cap 47 s.v. *buf*. 2. Floare de grădină de culoare roșie. *Ĭitcă di búft*. (Buchet de flori roșii.) Pap M² 128/2; 3. Pătlagină.

Var.: **búcfă** (Dms).

Et.: din **buf** (2.) + **-că**; cf. ar. **bufcă** ‘moț’ și alb. **bufkë** ‘ciucure’.

bufčár vezi **bučfár**.

bufnés, bufniri, bufniț, bufnit vb. IV. *Intranz.* Cap 47; Dms. A da în foc (la fiert.) *Láptili bufnești.* (Laptele dă în foc.) Cap 47 s.v.

Et.: mac. **buvne**, bg. **buhna**.

bufniță, pl. bufniți s.f. Cap 47 s.v. *buf.* Dms. Bufniță.

Et.: din ***búfnă** + **-iță**; cf. dr. **bufniță**.

bugár, bugárcă, pl. bugár, bugárki s.m. și f. Pap¹ 35; Pap² 60; Can¹ 192; Cap 47; Cerna A/22; Dms. Bulgar. *Si anturčórá bugári! ʃe ray ɔa.* (Bulgarii care erau aici s-au turcit.) Pap M² 156/3; *Bugári cöntă din ʃibúlcă.* (Bulgarii cântă la vioară.) Cerna T.

Et.: mac. **bugari** (pl. de la **bugarin**).

bugărăști vezi **bugărăști**.

bugărés, bugărăscă, pl. bugărăst adj. Can¹ 192; Cap 47 s.v. *bugár*; Dms. Bulgăresc. *Bátú di un cătún bugăresc.* (Dădu de un sat bulgăresc.) DP 42/33; „*Na dúsim ân Cușínova*”, zisi, „*tot un cătún bugăresc*”. („*Ne-am dus în Cușínova*”, zise, „*tot un sat bulgăresc.*”) Cerna T; *Si disfširă ân cõmp, pri cătúni bugărăst.* (Coborâra la câmpie, prin sate bulgărești.) Can T² 101/21; *Cóla si fãțé yor, si jócă yõrur și di nõastri și bugărăst.* (Acolo se făcea horă, se joacă hore și de-ale noastre și bulgărești.) Cerna T.

Var.: **bugărăesc**.

Et.: din **bugár** + **-esc**.

bugărăesc vezi **bugărăs**.

bugărăști adv. Can¹ 192; Cap 47 s.v. *bugár*; Cerna A/49; Dms. Bulgărește, în maniera bulgarilor. *Lafšm cóla gãrtšti și bugărăști.* (Acolo vorbeam și grecește și bulgărește.) Cerna A/49.

Var.: **bugărăști** (Dms).

Et.: din **bugár** + **-ști**.

Bugărija n.pr. Cap 47 s.v. *bugár*; Dms. Bulgaria.

Et.: mac. **Bugarija**.

bugășiță, pl. bugășiț s.f. Dms. Stofă de bună calitate, întrebuintată, mai ales, pentru căptușeală; bogasiu.

Et.: mac., bg. **bogasija** (< tc. **boğasi**).

búglă, pl. búgli s.f. Dms. Grija, atenție, îngrijire. *Búglă nă-ı maj mult di fșătă.* (Grijă ne e mai mult de fată.) Dms s.v.; *Nõ-ári multă búglă.* (N-are [nevoie] de multă îngrijire.) Dms s.v.

Et.: mac. **bugla**.

buglés, bugliri, bugliț, buglit vb. IV. *Tranz.* Cap 47; Dms. A îngriji, a avea grijă. *Ampirătıța [...] tuđtă zúya ra cásă; aș buglěá fićúru.* (Împărăteasa [...] era acasă toată ziua; avea grijă de copil.) MP 140/10; *Con trițjăy pri cýála axjăni lúmi, jăl la buglěá.* (Când treceau pe acolo oameni străini, el avea grijă de ei.) MP 142/5; *Si dúsi lângă mușu di s-la buglěască, cã ra și luăș și vjex pri jăl roń.* (Se duse lângă bătrân ca să-l îngrijească, pentru că era și bolnav și avea pe el răni.) MP 198/19; *Tu ʃiválant s-nu faț; sáldexa fićúru s-la buglěș.* (Tu să nu faci nimic altceva; numai de băiat să ai grijă.) MP 140/6; *Búbili, ácu nu li buglěș, rămõń fãră jáli.* (Viermii de mătase, dacă nu-i îngrijești, rămâi fără ei.) Dms s.v.; *Sfáca zúyă cãti unęáti búbi avem di bugliri.* (În fiecare zi avem de îngrijit puțini viermi de mătase.) Cap 47 s.v.; *Vítili li ári bugliti.* (Vitele îi sunt [bine] îngrijite.) Dms s.v.

Et.: mac. **bugli**.

Bugurádiță vezi **Buguródiță**.

Buguródiță n.pr. Pap² 59; Can¹ 192; Cap 48; ALR II, 1, h. 206/012; Dms. Maica Domnului, Născătoare de Dumnezeu; sărbătoare religioasă a Sfintei Marii. *La prinsı mullăre-sa cãndılu la Bãgărúdița.* (Nevastă-sa a aprins candela la Maica Domnului.) MP 188/24; *Că si puněá [põrcu] snágă, di pri la Bugurádiță, nãpcum áj dădęam luțól, fãrină.* (După ce [porcul] punea carne pe el, de pe la Sfântă Mărie, apoi îi dădeam aluat, făină.) Atam 383/25; *Bãgăródița Mică.* (Sfânta Maria mică, sărbătoare religioasă celebrată pe 8 septembrie.) ALR II, 1, h. 206/012.

Var.: **Bãgăródiță, Bãgărúdiță, Bogoródiță** (Pap² 59; Cap 48 s.v.), **Bugurádiță, Bugurúdiță** (Cap 48 s.v.).

Et.: mac., bg. **Bogorodica**.

Bugurúdiță vezi **Buguródiță**.

bugác, pl. bugáți și bugácur s.n. Pap¹ 60; Can¹ 192; Cap 47; Dms. Loc din imediata

apropiere a vetrei focului, unde se poate sta sau dormi; loc de onoare în casă, rezervat, de obicei, bătrânilor; vatră. *Ĵel ŝazú la cúru fóculuĵ, pri gol loc, áră ĵel' la púsiră an buĝác.* (El se așeză la marginea focului, pe loc gol, însă ei îl așezară în *buĝác* [= lângă vatră, la loc de onoare].) Cap² 98/43; *Mămúšu, cum aĵ priminít cu nóuli rúbi, tot an alp, ŝádi an buĝác.* (Nașul, cum e îmbrăcat cu hainele cele noi, tot în alb, stă lângă vatră.) Can T² 122/22; *Āŝ ŝizú an buĝác ŝi con cătô disúpră di par, au vizú țxa tãmbúră.* (Se așeză pe vatră și, când se uită deasupra parului, văzu tamburina.) Pap M² 144/22; *Fićóru si nãmistí an buĝác sã zãrãpósã unĉ.* (Flăcăul se așeză bine pe vatră să se odihnească puțin.) DP 50/20.

Et.: tc. **bucak** (mac., bg. **buĝak**).

buĝánac vezi **băĝánac**.

buĝánic vezi **băĝiníc**.

buĝenic vezi **băĝiníc**.

buĝiníc vezi **băĝiníc**.

buĝunic vezi **băĝiníc**.

bujá, *pl.* **bujóur** *s.f.* Pap¹ 35; Can¹ 192; Cap 48; Dms. Vopsea, culoare. *Țárlu mántră cãri aĵ mărĝít di buĵáú vinãtã.* (Împăratul se uita cine e murdărit cu vopsea albastră.) Cap² 108/35; *Au prãscãit cu buĵá vinitã casa ĵúndi stãtã fãta.* (Stropi cu vopsea albastră casa unde stătea fata.) DP 95/32; *Āmpirátu vxa únã mult úbãvã grãdinã, amplinã cu turlíj pçami úbãvi, cu mult úbãvi kítã cu turlíj buĵóur.* (Împăratul avea o grădină foarte frumoasă, plină cu fel de fel de fructe frumoase, cu tufe de flori foarte frumoase, în fel de fel de culori.) DP 166/3; *Ūãŭli li vãpsím cu buĵá róŝi.* (Ouăle le vopsim cu vopsea roșie.) Dms s.v.

Var.: **buĝa** (Pap¹ 35).

Et.: tc. **boya** (mac., bg. **boja**).

bujãĝiĵã vezi **bujãĝiĵã**.

bujãĝiĵã, *pl.* **bujãĝiĵi** *s.m.* Can¹ 193; Cap 48 s.v. *bujá*; Dms. Boiangiu.

Var.: **bujãĝiĵã** (Can¹ 193; Cap 48 s.v. *bujá*).

Et.: mac., bg. **bojaĝija** (tc. **boyaci**).

bujdisés, **bujdisiri**, **bujdisiĵ**, **bujdisít** *vb.* IV. *Tranz.* și *refl.* Cap 48; Wild h. 400/7; Dms. A(se) vopsi, a (se) pãta de vopsea. *Vérđi lã buĵdisiŝ gãrdú.* (Ai vopsit gardul în verde.)

Dms s.v.; *Tot ti buĵdisiŝ.* (Te-ai pãtat tot de vopsea.) Dms s.v.

Et.: mac. **bojadisa**, bg. **bojadisam** (tc. **boyadi**, aor. de la **boyamak**).

bujés vezi **bunãĵés**.

bujmãĉót vezi **bujmãĉót**.

bujmãĉót, **bujmãĉótã**, *pl.* **bujmãĉót**, **bujmãĉóti** *adj.* Pap² 61; Can¹ 193; Cap 48; Dms. Buimac, buimăcit. *Cútru scãpitãtu sçãriluĵ putú sã si scçãlã fićóru ŝi, buĵmãĉót cum ra di son, si zãlãĝó cútru úŝã.* (Pe la asfințit putu feciorul să se scoale și, buimac cum era de somn, alergă spre ușă.) Pap M² 164/5; *Buĵmãĉót cum ra di son, sprãŝni di cõla ŝi cã curŝúmu vini la an.* (Buimac cum era de somn, o zbughi de acolo și veni glonț la han.) DP 135/23; *Ra ca buĵmãĉót di mult drum țe vxa fat.* (Era ca buimăcit de drumul lung pe care îl făcuse.) Cap 48 s.v.

Var.: **bujmãĉót** (Can¹ 193).

Et.: tc. **büyülemek**, **büyülenmek**.

buirdisés, **buirdisiri**, **buirdisiĵ**, **buirdisít** *vb.* IV. *Tranz.* Can¹ 193; Cap 48 s.v. *búĵrum*; Dms. A invita. *Lã disfãc di pri cal ŝi lã buiridisés anúntru an cãsã.* (Îl dau jos de pe cal și îl invită înăuntru în casă.) Can T² 120/11.

Et.: tc. **buyurmak**.

búĵrum *invar.* Cap 48; Dms. Pofteste [= vino], poftiți [= veniți]; formulă de politete. „*Ān vãpsîŝ si viním!*”; „*Búĵrum!*” *zisi țela țe viglã.* („O să venim în vizită [= ca musafiri]!”; „Poftiți!” zise cel care păzea.) Cap² 79/42; *Con si-ț ducurãscã, búĵur ŝi cu táĵfa!* (Când o să-ți vină la îndemână, pofteste și cu familia!) MP 250/6.

Var.: **búĵur**.

Et.: tc. **buyur**.

bujúc vezi **biľúc**.

búĵur vezi **búĵrum**.

bujãncã, *pl.* **bujónț** și **bujánki** *s.f.* Pap¹ 61; Can¹ 194; Cap 48; Dms. Mac.

Et.: bg. **božanka** (BER I 62)

bujúr vezi **bãĵúr**.

bul, *pl.* **búľur** *s.n.* Voal de mireasă. *La nivãŝtã aĵ fuzi búľu din cap.* (Miresei îi fugi [= îi alunecă] voalul de pe cap.) MP 38/28.

Et.: mac., bg. **bulo**.

búľgur vezi **bãľgúr**.

bulnicáv, bulnicávă, pl. bulnicáv, bulnicávi *adj.* ALDM I, h. 370–371/1,2. Bolnăvicios.

Et.: mac. *bolnikav* (cf. și bg. *bolnik* BER I 65).

buluván¹, pl. buluván și bulvón¹ s.m. Can¹ 193; Cap 48; ALR II s.n., 1, h. 33/012; Dms. Bolovan. *Flø niști fičór lăngă niști bulvón.* (Întâlni niște copii lângă niște bolovani.) Cap² 94/27; *Cu un buluván ă'l lă pruvulí căpu.* (Îi găuri capul cu un bolovan.) Dms s.v. *Buluván ili gruș di pimínt.* (Bolovan sau bucată de pământ.) ALR II s.n., 1, h. 33/012.

♦ *Sfăca őră vále bulvón nu dúti.* (L i t. Râul nu aduce de fiecare dată bolovani. = Afacerea nu îți aduce totdeauna profit.) Can T² 107/37.

Var.: **bulván** (Can¹ 193; Cap 48 s.v.; Dms s.v.).

Et.: bg. *bolovan* (BER I 29); cf. și bg. *balvan*, mac. *balvan*, pentru varianta **bulván**.

Buluván² n.pr. Pap M² 173/8, 9; Cap 48 s.v. *buluván*. Nume de loc în *Óșiń. Art. Buluvánu n.pr.* Nume de loc în *Óșiń. Pri Buluván n.pr.* Nume de loc în *Nõnti*.

Var.: **Bulván** (Cap 48 s.v. *buluván*).

Et.: **buluván¹**.

bulván vezi **buluván¹**.

Bulván vezi **Buluván²**.

búlčă, pl. búlki s.f. Pap M² 37/2; Can¹ 193; Cap 48. Broboadă (de obicei, albă) purtată de femeile bătrâne; năframă. *Ej, gídi, bábă mőcășă, búlčă álbă, nu-ń spuń drímu jńdi jási?* (Ei, măi, babă bătrână, [tu] broboadă albă, nu-mi spui unde duce drumul?) Cap² 144/36; *Ljńca trubujášti sã-ș cățã di gúși un šištác mári [...] și un cățol di a'l di búlčă.* (Lăuza trebuie să-și agațe de gât un ban mare de aur sau de argint [...] iar de năframă, un cățel de usturoi.) Pap M² 119/28.

Et.: mac., bg. *bulka*.

bum *interj.* Dms. Bum, poc. *Tufăacu fâti bum!* (Pușca face bum!) Dms s.v.

Et.: onomatopee.

bumbác s.n. Pap² 61; Can¹ 193; Cap 48; Dms. Bumbac. *Io mi culc ń bumbác si-ń ți ńnmóľă cőástili.* (Eu mă culc în bumbac să mi se înmoaie costele [= să mă odihnesc bine].) Cap² 63/37; *[Cămęa] si dărã di pńđã di*

bumbác țásutã cásă. ([Cămașă] se face din pânză de bumbac țesută acasă.) Can T¹ 264/16; *Bumbácu din núntru [din cőrpă] spúni la țe an sã trázim.* (Bumbacul dinăuntru [din batistă] arată la ce han să tragem.) Pap M² 163/28.

♦ *Tu la traz ń bumbác, jel fúzi ń cãpínă.* (L i t. Tu îl tragi în bumbac, el fuge în spini. = Arunci mărgăritare la porci.) Pap M² 63/29; *Cu bumbác la be sőńđili.* (L i t. Bea sângele prin bumbac. = Se spune despre cineva care te lucrează pe nesimțite, discret.) Pap M² 83/18; *ń bumbác criscút.* (L i t. Crescut în bumbac. = Crescut în puf.) Cap² 168/37.

Et.: cf. bg. *bubak*.

búmbar vezi **búmbăr**.

búmbă, pl. búmbi s.f. Dms. Bombă, grenadă. *Buńi búmba.* (Bomba a explodat.) Dms s.v.; *Ťgáli rãstãľãtili búmbi sã mult mãncőasi.* (Grenadele crestate sunt foarte periculoase.) Dms s.v.

Et.: mac., bg. *bomba*; cf. și dr. *bombă*.

Bumbăkină n.pr. Pap M² 173/10; Cap 48 s.v. *bumbác*. Nume de loc în *Cúpã*.

Var.: **Bumbățină** (Cap 48 s.v. *bumbác*.)

Et.: din *bumbác* + *-ină*.

bumbăkiști¹, pl. bumbăkișt s.f. Cap 48 s.v. *bumbác*. Loc cultivat cu bumbac.

Et.: din *bumbác* + *-iști*.

Bumbăkiști² n.pr. Pap M² 173/11; Cap 48 s.v. *bumbác*. Nume de loc în *Úmã*.

Et.: **bumbăkiști¹**.

bumbăńisít vezi **bămbăńisít**.

búmbăr, pl. búmbăr Pap¹ 35; Pap² 61; Can¹ 193; Cap 48; Cerna A/1217, 1405; Dms. 1. Cărăbuș; gândac. *Búmbăr vęardi.* (Cărăbuș). Cap 48 s.v.; *Búmbăr-di-báligă* (Gândac de baligă.) Cap 48 s.v. 2. [În stupul de albine] Trântor. *Albińli cãri nu sirbés [sa] búmbar.* (Albinele nelucrătoare [sunt] trântori.) Pap M² 27/30. F i g. Om leneș, trântor. *Că vrin búmbăr.* (Ca un trântor.) Dms s.v. P. e x t. Pl. Turci. *Búmbãri'l na mănãncă, búmbãri'l na bilés.* (Turcii ne mănâncă [de vii], turcii ne jupoaie.) Pap² 61 s.v.

Var.: **búmbar**.

Et.: mac., bg. *bumbar*.

bumbăres, bumbăriri, bumbărij, bumbărit vb. IV. *Intranz.* Cap 33; ALR II, 1, h. 31/012;

Dms. A bâzâi (ca un cărăbuș). *Bumbăru bumbăręsti*. (Cărăbușul bâzâie.) Dms s.v. F i g. A bombăni.

Var.: **bambărés** (Cap 33; ALR II, 1, h. 31/012).

Et.: de la **bumbărés**.

bumbărít, *pl.* **bumbărítur** *s.n.* Dms. Bâzâit. *Si údi bumbărít*. (Se aude [un] bâzâit.) Dms s.v.

Et.: vezi **bumbăr**.

Bumbăřină vezi **Bumbăřină**.

búmă vezi **beámă**.

bun¹, *pl.* **búni** și **búnur** *s.n.* Can¹ 193; Cap 48; Dms. Bun; bine. *Cári la fęși řista bun?* (Cine a făcut acest bine?) Cap² 27/42; *Ři bun řer să-ř fac?* (Ce bine vrei să-ři fac?) Cap² 28/1; *Cári corbaři la fęși řista bun cu noi?* (Care bogătaș făcu binele acesta cu noi [= ne făcu acest bine.]) W 68/13; *Si nu aų dișřiz [lęca] că, năpcum tu řtiř, řo di tăų bun ař zic*. (Să nu o deschizi [tigva] că, apoi tu řtii, eu pentru binele tău řți zic.) Cap² 79/19; *Tųăři la řini s-rămónă, ři cunăcu ři tųăři búnil*. (Toate řie řți vor rămăne, ři palatul ři toate bunurile [= averea.]) MP 136/1.

♦ *Di bun nřicari nu fúzi*. (De bine nimeni nu fuge.) Can T² 112/14; *Fř bun si ářlăș nibún*. (Fă bine ca să găsești [= să dai de] rău.) Can T² 107/22; *Fř bun ři řřăř nibún*. (Fă bine și așteaptă [-te] la rău.) Can T² 112/13.

Et.: **bun**².

bun², **bună**, *pl.* **buń**, **búni** *adj.* Pap¹ 35; Pap² 61; Can¹ 193; Cap 48; ALR II s.n., 6, h. 1641/012; Wild h. 244/3; Cerna A/Supl; Dms. **1.** Bun, cuminte; de calitate; cinstit. *Mřartę nu ubidęřti c-ăř bun řli ář nibún*. (Moartea nu caută [= nu întreabă] dacă e bun sau dacă e rău.) Cap² 23/4; *Dăřără řină búnă di cărņę luř*. (Făcură cină bună din carnea lui.) Pap M¹ 16/21; *Tăři ři mam' ař daų lucr* *búni di măncări*. (Tata și mama řți dau lucruri bune de mâncat.) Pap M¹ 14/10; *Ářřili din cřmčuc [...] daų mult bun biriķét*. (Ogoarele din câmp [...] dau recoltă foarte bună.) Can T¹ 262/21; *Tu acmųă řăș mař búnu řom!* (Tu acum ești omul [cel] mai bun.) MP 134/32; *Din L'umnřta řes řęla mař buń cujuréř*. (Din L'umnřta ies [= provin] cei mai buni gogoși de mătase.) Can

T² 113/13; *Fičóru lu ámpirātu aų primini cu rúbi búni ři si ncurunř cu řęa*. (Fiul împăratului o îmbrăcă cu haine de calitate și se cunună cu ea.) Pap M¹ 16/15; *Fičóru [...] ańřilęři că nu-ř bun lucr*. (Feciorul [...] înțelese că nu-i bun [= cinstit] lucru.) Pap M¹ 14/12. **2.** Frumos. *Si fęřiră dęu tăpóli ři mult raų búni*. (Se făcură [= se transformă] în] doi plopi și erau foarte frumoși.) Cap² 57/8; *Ář bun túmpu*. (Vremea e frumoasă.) Cerna A/Supl; *Cupilășu trimęři puclón [...] řămiř din ři áń ři mař búni*. (Tânărul trimite plocon [...] basmale foarte frumoase.) Can T¹ 274/25; *Si fęři un puř di řęla mař buń*. (Se făcu o pasăre din cele mai frumoase.) Cap² 87/37. **3.** Sărbătoresc, de sărbătoare. *Di búnil* *zřli řfăca aș řri cřuřli*. (Pentru zilele de sărbătoare fiecare [om] are ghete.) Can T¹ 265/12; *Búnă zúųă*. (Zi de sărbătoare.) Can¹ 193 s.v.; Can T¹ 274/23. În formule de salut sau de urare: *Búnă zúųă!* (Bună ziua!) Pap M² 54/26, Can¹ 193 s.v.; *Búnă dimińęă!* (Bună dimineața!) Pap M² 54/25; *Búnă sęřă!* (Bună seara!) Pap M² 54/27, Can¹ 193 s.v.; *Búnă nřpti!* (Noapte bună!) Can¹ 193 s.v.; *Búnă pruvideři!* (Bună dimineața!) Can¹ 193 s.v.; *Curúń búni!* (L i t. Cununii bune! = Casă de piatră!) Pap M² 57/3.

Alíz di búna. De-a binelea. *Ámpirātu si ánvirinř alíz di búna*. (Împăratul se supără de-a binelea.) DP 132/22. **Di búnu**. Bine, de-a binelea. *Că si privizú di búnu, ķanisřă ářă*. (Când se lumineă de-a binelea, porniă din nou [la drum].) DP 47/4. **Řă-ř bun**. A-i plăcea. *La noi na-ř bun vínu*. (Nouă ne place vinul.) ALR II, s.n., 6, h. 1641/012. **Sam pri búna**. A avea gânduri bune, a fi bine intenționat. *Vęřğlă-ti, púřli, că řiřta řămiń nu sa pri búna*. (Păzește-te, băiete, căci acești oameni nu au gânduri bune.) Cap² 168/43.

Et.: lat. **bonus**.

bun³ *adv.* Pap¹ 35; Pap² 61; Can¹ 193; Cap 48; Dms. Bine; frumos. *Cántám năinti, mo nu cřnt cřř, că nu ved bun*. (Citeam înainte, acum nu citesc cărți, pentru că nu văd bine.) Cerna A/48; *Cřn ra stricurát bun [cășlu] lă [...] punęń áń prășú!*. (Când era strecurată bine [brânza] o [...] puneam în saramură.) AtaM 399/29; *Cřn mi zăcát bun, únă albínă ve*

rană la gúșă. (Când mă uit bine, o albină avea rană la gât.) Cap² 29/40; *Ūa nŕ-ári bun di noi.* (Aici nu e bine de noi.) Cap² 135/1; *Bun, ma cálu cáta túcu nsus și nu vrę să be ápu.* (Bine-bine, dar calul se uita numai în sus și nu voia să be apă.) Pap M¹ 148/36; *Bun, ma tapóla ra grġsă çot cása.* (Bine, numai că popul era gros cât casa.) Pap M¹ 16/2; *Bun, áma cóla ve și córiń.* (Bine, numai că acolo erau și rădăcini.) Pap M¹ 24/41; *Bun, mă un fiçór ři si cáta cu al ampíratu fġă nu putú să la júnglă.* (Bine, dar pe un fecior care se iubea cu fata împăratului nu putu să-l omoare.) Cap² 25/17; *Bun, ma fiçyór, tinirġăță, árisi únă fġútă.* (Dar de! flăcău, tinerețe, se îndrăgosti de o fată.) AtaM 376/10. În formule de urare: *Măj bun!* (L i t. Mai bine. = Să te ajute Dumnezeu!) Pap M² 56/11; *Bun și spor la lúcrú!* (Cu bine și spor la treabă!) Pap M² 56/5; *Dómnú di bun!* (L i t. Dumnezeu cu bine! = Să te audă Dumnezeu!) Pap M² 55/30; *Tot di bun!* (Numai bine!) Pap M² 55/30.

Di bun mai bun. Foarte bine; foarte frumos. *Fġáta di bun mai bun ři nărni púřl.* (Fata îngriji foarte bine păsările.) Cap² 38/34; *Fiçóri'lă ángrupără din bun mai bun, ca tátă.* (Fiii îl îngropară foarte frumos, ca tată.) Cap² 80/23; *La anvířó si sfirġscă cu căfálu di bun mai bun.* (Îl învăță să cânte foarte frumos cu cavatul.) W 69/7; *Noj s-nă priřtġă di bun mai bun.* (Pe noi o să ne întâmpine foarte frumos.) Can T² 106/8.

Et.: **bun².**

bunăč, bunăčcă, pl. bunăč, bunăčki *adj.*
Dms. Bun, cuminte. *Třr fiçór bunăč cări nu va?* (Cine nu vrea copii așa de buni?) Dms s.v.

Et.: din **bun² + áč.**

bunár¹, pl. bunără și bunári *s.n.* Pap¹ 35; Pap² 61; Can¹ 193; Cap 49; Cerna A/717; Wild h. 281/1-7; Dms. Puț, fântână. *Turġști únă mučcátă di cărni án bunár.* (Aruncă un dumaticat de carne în puț.) Cap² 25/42; *Pisái únă cărti și-ř lipi di bunár.* (Scrise un bilet și îl lipi de fântână.) Can T¹ 281/36; *Si dúsi să be ápu di lă bunáru lu zméi!* (Se duse să be apă de la fântâna zmeilor.) Can T¹ 281/35; *Ař scot la trej bunári [nivġsta], si nclńă la trej*

bunári. (O scot la trei fântâni [pe mireasă], se închină la trei fântâni.) Cerna T.

Et.: tc. **bunar** (mac., bg. **bunar**).

Bunár² *n.pr.* Pap M² 173/13. Nume de loc în Óřin.

Et.: **bunár¹.**

Bunáru di várniță *n.pr.* Cap 49 s.v. *bunár.* Nume de loc în Úmă.

Et.: **bunár¹ + di + vrániță.**

Bunáru Neámțălă *n.pr.* Pap M² 173/14; Cap 49 s.v. *bunár.* Nume de loc în Óřin.

Et.: **bunár¹ + n. pr. Neámțălă** (*gen.*).

bunăjġs, bunăjiri, bunăjġ, bunăit *vb.* IV. *Tranz. și intranz.* Pap¹ 35; Pap² 62; Can¹ 193; Cap 45, 48, 49; Dms. 1. A lovi; [despre cai] a da bice. *řel, ca buniră căřl, [...] nu putġă si řa júngă niřcari.* (Ei, dacă dădură bice cailor, [...] nu putea să-i ajungă [din urmă] nimeni.) Cap² 86/4. 2. A trage cu pușca, a împușca; [despre arme] a se descărca cu zgomot. *Picuráru [...] că la smăcni luř rávól din bręn [...], bunġști únă yără.* (Ciobanul [...], dacă își smulse pistolul din brâu [...], trage o dată.) Cap² 94/9; *Bunġști un tufġc.* (O pușcă se descărca cu zgomot.) Can T² 123/26; *Fġili cu nivġtġli cġntă și cupiláři! bujġs.* (Fetele și nevestele cântă și tinerii trag cu pușca.) Can T² 105/13; *La om al' viní pri nas și buřni án sindúř.* (Omul se supără și trase cu pușca în cuřăr.) DP 57/13; *Ámă s-mi duc să-l vicnġs luvăčú, si vină z-vă bujġscă.* (Păi o să mă duc să-l chem pe vânător, să vină să vă împuște.) AtaM 349/22; *Ca lără si bujġscă cu tufġăcu, řa [řġáta] pugudġă mai mult di eř.* (Dacă începură să tragă cu pușca, ea [fata] nimerea mai mult decât ei.) DP 198/13; *Nă iřřră niřti fur și cățără să na bujġscă.* (Ne ieșiră [înainte] niște hoři și începură să tragă [cu pușca] în noi.) Cap² 148/10; *Am mirác si buřnġs án řġla sindúřku.* (Am chef să trag cu pușca în acel cuřăr.) DP 57/9; *Buuında.* (Trăgând cu pușca.) Pap¹ 35 s.v. *buuġs.* F i g. A țășni, a se repezi. *Un om, că la vizú, că án váli el căzú, că án ápă si buřni, la júnsi ři-ř vicni.* (Un om, dacă-l văzu că el căzu în râu, că se repezi în apă, îl ajunse și-i strigă.) Cerna T.

♦ *Dúpu ți fuzi lēpurlī, cōt ver bunăjă, nu cățā loc.* (L i t. După ce a fugit iepurele, trage cu pușca cât vrei, e fără folos. = Dacă ai pierdut o ocazie, ea nu se mai întoarce.) Cap² 53/35.

Var.: **bujiés, buăjés** (Cap 45), **bujes** (Cap 48), **bunés, bujés** (Pap¹ 35, Can¹ 194), **bujiés, bujnés**.

Et.: mac. *buvnuva* (*buvne*), bg. *buhvam* (*buhna*).

bunărgjiă, pl. **bunărgji** s.m. Cap 49 s.v. *bunăr*; ALR II s.n., 3, h. 848/012; Dms. Fântânar, meșter care face puțuri.

Var.: **bunărgjiă** (Dms), **bunărgji** (Cap 49 s.v. *bunăr*).

Et.: mac., bg. *bunarġija*, tc. *bunarci* (Cap 49 s.v. *bunăr*).

bunărgji vezi **bunărgjiă**.

bunărgjiă vezi **bunărgjiă**.

bunătăți, pl. **bunătōț** s.f. Pap¹ 35; Pap² 61; Can¹ 193; Cap 49; Dms. Bunătate; faptă bună. *Să iăă ġiy Sultān-Amid [...], tōtă lūmġa ți aų proslăvit dīntru bunitățea luġi* (Să trăiască Sultan Hamid [...], pe care toată lumea l-a preamărit pentru bunătatea lui.) Pap M¹ 29/12; *Aų bġu āmpirātu [āpu ġiă] și cunuscū bunităti.* (O bău împăratul [apa vie] și îi fu bine.) MP 26/28; *Ampiratița Marīa fġsi bunătōț pri la sirumăș.* (Împărăteasa Maria făcu fapte bune pentru oamenii sârmani.) Pap M² 143/2; *Cōti stġi pri țer, cōta bunitōț z-va da Dōmnu!* (Câte stele pe cer, atâtea bunătăți [= atâtea bine] să vă dea Domnul!) Can T² 122/6; *Nuăġ vġām un fiġyăr și, cu cōta bunitōț la cātōm, și-ġ mult ġālbīn.* (Noi avem un fecior și, deși îl tratăm cu atâtea bunătăți, e foarte palid.) MP 186/27; *Slăġăi [...]* di si puclunġăscă la Dŷmnu di bunitōțli ți āl vġġa dat. (Se gândi [...] să se închine la Domnul pentru bunătățile pe care i le dăduse.) MP 146/18; *Pġștira ra amplină di tōāti bunitōțli.* (Peștera era plină de toate bunătățile.) Cerna T.

Var.: **bunități**.

Et.: lat. *bonitas, -tatem*.

bunelă, pl. **buneli** s.f. Cap 49; ALR II s.n., 4, h. 1088/012; Cerna A/811; Wild h. 423/7; Dms. Furculiță. *Ĉac! cu bucuvălca și ișōră [...]* *buneli, lingur și di tōāti lucrili.* (Poc! cu măta și ieșiră [= apărură] [...] furculițe, linguri și de toate lucrurile.) Cap² 89/40; *Cōn*

ăų cāpnī āră țġa mġasa cu burvālca, ișōră [...] *buneli, lingur și tot ți trubujăști.* (Când atinse din nou masa aceea cu măta, ieșiră [= apărură] furculițe, linguri și tot ce trebuie.) DP 112/32; *Āų anġap bānela ān cārni.* (Înfîg furculița în carne.) ALR II s.n., 4, h. 1088/012; *DġjiI nu știġăų ți-ġ țġ bunelă.* (Bătrânii nu știau ce e aceea furculiță.) Dms s.v.

Var.: **bānelă, bunelă** (Wild h. 423/7).

Et.: mac., bg. *bunela*.

bunelă vezi **bunelă**.

bunés vezi **bunăjés**.

buniță s.f. Pap¹ 61; Can¹ 193; Cap 49 s.v. *bun*; Dms. Bunătate; fericire.

Et.: din *bun+* -*ță*.

bunități vezi **bunătăți**.

bunluc adj. invar. Dms. Cu grămada, din belșug. *Pāri bunluc.* (Bani cu grămada.) Dms s.v.; *Smōcfi bunluc.* (Smochine din belșug.) Dms s.v.

Et.: tc. *bölük*.

bŷólniță vezi **bólniță**.

bŷópcă vezi **bópcă**.

būră, pl. **būri** s.f. Pap² 61; Can¹ 193; Cap 49; Wild h. 18/2; Dms. 1. Torent, val mare de apă, viitură, puhoi. *Vini ună būră di lă lŷ țēla fiġorlăcu.* (Veni un val mare de apă și-l luă pe acel fecioraș.) DP 32/7; *Sāldi būra lă lē [āgru], amă tu cātă să nu iăă lāngă vāli.* (Numai viitura îl ia [ogorul], însă tu ai griă să nu fie lăngă râu.) Can T¹ 263/7; *Vizūră cā Siciņa cură būră di sōnġ.* (Văzură că [pe] Siciņa curgea puhoi de sânge.) DP 86/29; *Būra di vāltăr mŷlti vīti nicŷ.* (Viitura de alaltăieri a înecat multe vite.) Dms s.v. 2. Baltă. Wild h. 18/2.

♦ *La lŷ būra* (L i t. L-a luat valul. = L-a ajuns nenorocirea.) Pap M² 63/33.

Et.: mac., bg. *bura*.

burări vezi **buróri**.

burbúză, pl. **burbúzi** s.f. Cap 49; Dms. Nevăstuică.

Et. nec.; cf. *bursúc, bărsóġir*.

burbučac, pl. **burbučăț** s.m. ALR I, 1, h. 48/013; Wild h. 181/3. 1. Rinichi. ALR I, 1, h. 48/013. 2. Ficat. Wild h. 181/3.

Et.: din *búbric* + *-čac*.

burčlijă vezi **burglijă**.

burdálnic, burdálnică, pl. burdálnit, burdálniti *adj.* Dms. Zburdálnic. *Nő-ári fičór burdálnit că toa!* (Nu există copii [mai] zburdálnici ca ai tăi.) Dms s.v.

Et. nec.

buręáti, pl. burét s.m. Pap¹ 35; Pap² 61; Can¹ 193; Cap 49; Dms. Ciupercă, burete. *Buręáti alb.* (Ciupercă albă.) Dms s.v.; *Buręáti bălós.* (Ciupercă băloasă, cu gust plăcut.) Dms s.v.; *Buręáti cőńlor* și *Burét di cőńlor.* (Bureți câinești.) Pap¹ 35, Pap² 61, Cap 49, Dms; *Buręáti dulți.* (Ciupercă dulce.) Cap 49 s.v., Dms s.v.; *Buręáti lăptós.* (Ciupercă lăptoasă.) Cap 49 s.v., Dms s.v.; *Buręáti uőńlor* și *Burét di uőńlor* (Bureții oilor, un fel de mănătărci necomestibile.) Pap¹ 35, Pap² 61, Cap 49, Dms s.v.; *Buręáti pălós.* (Burete care ustură.) Cap 49 s.v.; *Buręáti puturós.* (Burete puturos, cu care se hrănesc insectele.) Dms s.v.; *Buręáti roș.* (Ciupercă roșie.) Cap 49 s.v.; Dms s.v. *Buręáti vinit.* (Ciupercă albastră, comestibilă.) Cap 49 s.v., Dms s.v., *Burét zornést.* (Specie de ciuperci iuți.) Cap 49 s.v., Dms s.v.; *Buręáti di árbur.* (Burete de stejar.) Cap 49 s.v., Dms s.v.; *Burét di cálnicósi!* (Bureți de culoarea rodiei.) Pap² 61, Cap 49 s.v., Dms s.v.; *Buręáti di cásă.* (Burete de casă, specie de ciupercă întâlnită în locuri umede.) Cap 49 s.v., Dms s.v.; *Buręáti di iáscă.* (Burete de iască; babiță.) Pap² 61, Cap 49 s.v., Dms s.v.; *Buręáti di gńi!* (Ciupercă celor vii, specie comestibilă.) Pap² 61; *Buręáti di lúji!* (Ciupercă nebunilor, specie necomestibilă.) Pap² 61, Cap 49 s.v., Dms s.v.; *Buręáti di nuc.* (Burete de iască.) Cap 49 s.v., Dms s.v. *Buręáti di zímniță.* (Burete de iarnă; specie de ciupercă întâlnită în locuri umede.) Cap 49 s.v., Dms s.v.

♦ *Burét án tórbă.* (L i t. Bureți în traistă. = Nicio scofală.) Cap 49 s.v.

Var.: **burétă** (Wild h. 87/4), **burjăti** (Kats 91/22).

Et.: lat *boletis (= *boletus*).

buréu vezi **buaré**.

burétă vezi **buréti**.

buręés, buręóri, buręói, buręót *vb.* IV. *Intranz.* A datora. *Să-n dai un irmilic că cőta án buręás.* (Să-mi dai un irmilic, că atâta îmi datorezi.) DP 154/28.

Et.: de la *borę*.

buręiliță vezi **buręliță**.

buręliță, pl. buręliți *s.m.* și *adj.* Pap² 59; Cap 43 s.v. *borę*; Cerna A/1835; Dms. Dator, datornic; obligat. *Mumușu [...] ái buręiliță să dără únă cămeșă și únă fășă di pijă.* (Nașul [...] e dator [= are ca îndatorire, îi revine, conform obiceiului] să facă o cămașă și o fășă pentru prunc.) Pap M² 121/8; *Țela tńiru cări să u lęa ái brușliță să sfărșăscă trej lucrı.* (Tânărul care o va lua e dator să ducă la îndeplinire trei lucruri.) DP 83/16; *Bába ra buręliță la ámpirátu pri viręiță.* (Baba era datornică la împărat pentru impozite.) DP 130/26; *Boręliță di jńndi si lęa di să-ț da?* (Datornicul de unde să ia ca să-ți dea?) Dms s.v.; *Sám brușliță șa si fac.* (Sunt obligat să fac așa.) Dms s.v.

♦ *La fńru toț ál im boręiliți.* (L i t. Hoțului îi suntem toți datori. = Hoțul își revendică partea de la fiecare.) Pap M² 70/31.

Var.: **boręiliță, boręliță, boręliu** (Pap² 59), **brușliță, burčliță** (DP 228); **buręiliță, burșliță** (Cap 43 s.v. *borę*).

Et.: mac., bg. *borčlija* (tc. *borčlu*).

buręiță, pl. buręiți *s.f.* Can¹ 193; Cap 50; Dms. Șurub.

Et.: mac., bg. *burgija* (tc. *burgu*).

buręic, pl. buręicur *s.n.* Pap² 61; Pap M² 30/2; Dms. Obiect de ornament, din argint, care se atârână de *tas*.

Et. nec.

burjăti vezi **buręáti**.

buríc, pl. buríți, burítă și **buríc** *s.n.* Pap¹ 35; Pap² 61; Can¹ 193; Cap 50; ALR II, 1, h. 116/012; ALDM I, h. 241/1, 7, h. 258/1-6; Dms. 1. *Buric. Múma-sa rńpi un nádavác di la cusítă și cu jel la lęăgă mőáșa burıcu lu micu.* (Mamă-sa rupe un smoc din cosiță și cu el moașa leagă buricul pruncului.) Pap M² 117/13; *Sęńira cu cări ál lă tállă burıcu l-u pun lăngă píja.* (Secera cu care îi taie buricul i-o pun lângă prunc.) Can T² 116/16. 2. *Stomac, pńtece, abdomen; organe interne. Burıcu mi nvęáști ca șárpi.* (L i t. Mi se încolăcește stomacul [de durere] ca șarpele. = Am crampe la stomac.) ALR II, 1, h. 116/012; *Mulăręa țe putńęști trubujăști să iță mőáșă și mult curátă*

[*f̄or b̄arb̄at*] și la *putniri* să *iḗ* mai tot pri gol *buric*. (Femeia care descântă trebuie să fie bătrână și foarte curată [fără bărbat] și la descântat să fie de tot pe burta goală [= nemâncată].) Pap M² 104/32. F i g. Inimă; minte, gând; suflet. *La Dómnu s-na rugóm, soḗ, cu curát buric*. (La Domnul să ne rugăm, prieteni, cu gând curat.) Pap M¹ 29/6; *Iel buricu ḗr̄eḗ si la vḗádă*. (El mintea voia să i-o vadă.) Cap² 60/28; *I mult čurbugóḗa și cu bun buric*. (E foarte bogat și cu inimă bună.) MP 250/13; *Io ḗer ună nivḗastă cum aḗ meḗ buric, tári si iḗ*. (Eu vreau o nevastă cum e inima mea, așa să fie.) Cap² 97/39; *Si zăbucuró din tot buricu si aḗb̄a un tári ziniri*. (Se bucură din tot sufletul să aibă un asemenea ginere.) DP 58/17; *Iel aḗ blástimát s-nu moḗră niḗiḗon și să nu iḗ r̄aslábít la buric*. (El e blestemat să nu moară niciodată și să nu fie liniștit la suflet [= să nu aibă sufletul liniștit].) DP 89/24; *Tát-su la priḗtúó cu tuát buricu*. (Tată-su îl întâmpină cu toată inima.) MP 70/28; *Dintru că-ș didḗsi láfu, di ḗa aḗ la dḗdi din tot buricu*. (Pentru că-și dăduse cuvântul, de aceea li-i dădu din tot sufletul.) Pap M² 167/5; *Cráli Márca, cu mónca án buric, ḗivá nu ziḗḗ, ra pirdút viḗim*. (*Cráli Márca*, cu durere în suflet, nu zicea nimic, era pierdut de tot.) DP 83/35; *Iel nu putú s̄a-ș ḗonă f̄ocu pri buric și la sp̄usi tot*. (El nu putu să-și țină focul [= taina, durerea] în suflet și le spuse tot.) Pap M² 163/7; *Kínisiră cu tot buricu cútru Cósovopole s̄a si bátă*. (Porniră cu mult curaj spre *Cósovopole* ca să se lupte.) DP 86/23.

Pun mirác la buric. A-i veni poftă (să facă ceva), a dori cu ardoare. *Pusi mirák̄i la buric si z-dúcă la Dómnuluḗ Grop*. (Își puse cu ardoare în minte să se ducă la Mormântul Domnului.) W 69/3. **Ăn fúzi buricu**. A-i pieri curajul. Pap M² 63/35; *C̄on vizúră șuslíc lá fuzi buricu*. (Când văzură, pe dată le fugi [= le pieri] curajul.) DP 64/17. **Ăn vini buricu**. A-i veni inima la loc, a se liniști. *Cráli Márca, f̄ák̄iru, di ḗindi ra că pupárít, l̄o s̄a-l vină buricu și li árdicó m̄ónli cútru ḗer*. (*Cráli Márca*, sărmanul, de unde era ca opărit [= descurajat, deprimat], începu să-i vină inima la loc și ridică mâinile spre cer.) DP

84/7. **Ăn ḗi rúpi din buric**. A-l lăsa inima (să facă sau să dea ceva.) *Q̄spiḗiḗ pri ună filíḗ di p̄ōni ántápă cáti un mitilic [...], cári c̄ot lá ḗi rúpi din buric*. (Oaspeții, într-o felie de pâine, înfig câte un bănuț [...], care cât îl lăsa inima.) Can T² 118/22. **Mi dun la buric**. A i se strânge inima (de grijă, de teamă). *Sáluna mult si dunó lá buric, că nu vr̄eḗa cu iḗl si dyármă*. (*Sálunei* mult i se strânse inima, căci nu voia să doarmă cu el.) MP 76/11. **Mi bat la buric**. A se întrista. *Ămpirátu cu tr̄ăḗ f̄iḗti z-bátú mult la buric*. (Împăratul cu trei fete mult se întristă.) MP 64/13. **Ăn aḗ buricu án gaḗlé**. A fi trist, (întristat), a fi abătut. *Să viniḗ s̄a-l f̄áḗḗ kéfu lu ămpirátu că mult f-ăḗ buricu án gaḗlé*. (Să veniți să-l înveseliți pe împărat, că e foarte întristat.) Pap M² 144/12. **Ăn ḗi nigreḗști buricu**. A se întrista, a fi cătrănit. *Ămpirátu, c̄on uzó că ămpirátúta rudí un căḗol și ună máḗă, mult ăḗ si nigrí buricu*. (Împăratul, când auzi că împărăteasa a născut un cățel și o pisică, mult se întristă.) Pap M² 143/20. **Ăn ḗi lipḗști di buric**. A îndrăgi (pe cineva). *Prima ḗáră c̄on [fičóru] ăḗ dúsi căvéḗa lá ămpirátu, ăḗ ḗi lipi di buric*. (De prima dată când [băiatul] îi aduse împăratului cafeaua, el îl îndrăgi [pe băiat].) DP 102/1. **Ăn cădi la buric**. A îndrăgi (pe cineva), a-i cădea cu tronc. *Ăḗ căzú la buric lá f̄eḗtă că ḗista fičóru ra și mult úbāv*. (Îi căzu cu tronc fetei, căci acest fecior era și foarte frumos.) DP 115/29. **Ăn va buricu**. A vrea, a pofti. *Cum s̄a-ḗ [lá] laḗ ḗista rat, cu ḗóati nivḗastili lăngă t̄ini, ti culḗ cu cári ḗer, ti búcur cum ăḗ va buricu*. (Cum să lași [= să părăsești] tihna asta, cu toate nevestele lângă tine, te culci cu care vrei, te bucuri cum poștești.) DP 125/23. **Ăn ḗeri buricu**. A vrea, a pofti. *Ḓa s̄a rudḗscă un iḗ ḗa cum aḗ ḗeri buricu*. (Ea va naște un fiu așa cum poștești [= îți dorește inima].) Pap M¹ 143/10; **Ăn árdi buricu**. A-i fi sete. *Flo un trap cu niḗc ápu, că aḗ árdiḗă mult buricu*. (Dădu de un pârâu cu puțină apă, că îi era foarte sete.) MP 118/6.

♦ **Ămbár aḗ la buric**. (L i t. E generos la inimă. = Are inimă largă, e darnic.) Cap² 217/39; *C̄óti ári án buric*. (L i t. Câte are în minte. = E inteligent și șiret.) Cap² 169/3; *Ăn iḗó di la buric*. (L i t. Mi-a ieșit din suflet = A

pierdut afecțiunea mea.) Cap² 169/1; *Cu drăcu-n buric amnă.* (L i t. Umblă cu dracul în gând. = Are intenții rele.) Cap² 168/45; *Nu-l tălăi buricu.* (L i t. Nu i-am tăiat buricul. = Nu-l cunosc.) Cap² 169/5; *Că di buric căjât.* (L i t. Ca de buric atârnat. = E foarte slab.) Cap² 169/9; [*Ăi*] *buricu pimintului.* (L i t. [E] buricul pământului. = [E] centrul universului.) Can¹ 193 s.v.

Et.: lat. *umbilicus (= *umbilicus*).

buricós, buricósă, pl. buricós, buricósi *adj.* Can¹ 193; Cap 50; Dms. Curajos, îndrăzneț. *Trimăsiră un fur moș, maj buricós, să vǎdă ți-î pri còla.* (Trimiseră un hoț bătrân, mai îndrăzneț, să vadă ce-i pe acolo. [= cum stau lucrurile].) DP 64/2; *G'úpřiI buricós.* (Țigani curajoși.) Cap² 93/30; *G'upc buricós no-am vizút.* (N-am văzut țigan curajos.) Dms s.v.

Et.: din *buric* + *-ós*.

burnés, burníri, burni, burnít vb. IV. *Intranz.* Pap² 61; Can¹ 187, 193; Cap 34, 50; Dms. A o lua la fugă, a se urni; a se năpusti, a năvăli. *Lǎ-İa și țișta măgări, di ca s-ti duț la uoĵ, ca si bǎrñescǎ uóĵli, si İa trimet̃ unu pri la țea pǎrti, lǎntu pri la lǎnta, ca si li țoǎrnǎ.* (Ia-i și pe măgarii ăștia, când o să te duci la oi, [și] dacă oile o s-o ia la fugă, să-i trimiți pe unul de acea parte, pe celălalt de cealaltă parte, ca să le aducă înapoi.) Cap² 102/33; *Défu si burni si si upnǎescǎ, ma nu putú si ĵásǎ.* (Défu se urni să se opintească, dar nu putu să iasă.) Cap² 97/20; *Cǎn burnirǎ din cutár [uóĵli], unǎ nu rămási.* (Când [oile] o luară la fugă din țarc, una nu rămase.) Dms s.v. *cutár*; *Cǎn si burnirǎ țóglǎviI – s-la mǎnǎncǎ di ĵiŭ!* (Când se năpustiră balaurii – să-l mănânce de viu!) Pap M² 153/37; *FićóriI burnirǎ să dúnǎ cǎstóñǎ.* (Copiii năvăliră să adune castane.) Dms s.v.; *Burni pri noĵ.* (Se năpusti asupra noastră.) Dms s.v.

Et.: mac. *brkne*, bg. *brǎkna*.

burijǎ, pl. burij *s.f.* Dms. Trompetă, goarnă. *Burijǎ di dipǎrti si údi.* (Goarna se aude de departe.) Dms s.v. P. e x t. Năvală, invazie. *Burijǎ turțescǎ pri ũa tricú.* (Invazia turcească a trecut pe aici.) Dms s.v.

Et.: mac. *burija* (tc. *boru*).

buróri s.f. Can¹ 193; Cap 50 s.v. *burós*. Luptă. *Unǎșñunǎ cáĵli si plusnirǎ lǎ burǎrǎ.* (De îndată caii se repeziră în luptă.) Cap² 129/9.

Var.: **burári.**

Et.: vezi **burós**.

burós, buróri, burói, burót vb. IV. *Refl.* Pap¹ 35; Pap² 61; Can¹ 193; Cap 50; Dms. A se bate, a se lupta. *Flǎrǎ ǎn drum niști fićór țe să burǎŭ.* (Întâlniră pe drum niște băieți care se băteau.) Pap M² 153/4; *Pórcu cu rǎslǎnu si burǎŭ toǎtǎ zúŭa.* (Porcul cu leul se luptau toată ziua.) Cap² 73/28; *Ca si buróřǎ, buróřǎ, cǎzú la Cǎra-arǎp cal.* (Dacă se luptară ce se luptară, căzu calul lui Cǎra-arǎp.) Cap² 129/13; *Ĵel si feǎsi un rǎslǎn, si buróřǎ cu pórcu toǎtǎ zúŭa.* (El se făcu leu și se luptă cu porcul toată ziua.) Cap² 73/22; *La ĵunsi și si cǎțǎrǎ si burǎscǎ cu cálu lu fićóru.* (Îl ajunse [din urmă] și începu să se lupte cu calul feciorului.) Cap² 129/28.

Et.: mac. *bori*, bg. *borja*.

Bursác n.pr. Pap M² 173/16; Cap 50. Nume de loc în *Nónti*.

Et.: vezi **bursúc**.

bursúc, pl. bursút s.m. Pap² 60; Can¹ 193; Cap 50; Dms. Bursuc.

Et.: tc. *borsuk* (bg. *borsuk, bursuk*).

burșliǎ vezi **burǎliǎ**.

burún s.m. Can¹ 193; Cap 50; Dms. Deal.

Et.: bg. *burun* 'deal, movilă' (< tc. *burun* 'nas').

Burúnu-di-várnițǎ n.pr. Pap M² 173/18; Cap 50 s.v. *burún*. Nume de loc în *Úmǎ*.

Et.: *burún* + *di* + *várnițǎ*.

burút vezi **bárnút**.

buruvǎjǎ vezi **buruvǎlcǎ**.

buruvǎlcǎ, pl. buruvóĵt s.f. Pap¹ 35; Pap² 61; Can¹ 193; Cap 50; Dms. Lingură mare, polonic. *Țel fraț vǎŭ unǎ buruvǎlcǎ, unǎ zǎĵiǎ di pǎpúǎ ș-un ǎrșin di pǎnđǎ.* (Frații aveau o lingură mare, o pereche de ghete și un cot de pânză.) Cap² 110/6; *Aŭ cǎpni meǎsa cu buruvǎjǎ și ișóřǎ scǎndi.* (Atinse masa cu polonicul și apărură scaune.) DP 112/29.

Var.: **buruvǎjǎ, burvǎlcǎ** (Cap 50 s.v.; DP 112/32).

Et.: mac. *boravalka*.

buruvés vezi **burvés**.

burvâlcă vezi **buruvâlcă**.

burvés, burvíri, burvíj, burvít vb. IV. *Tranz. și refl.* Pap¹ 35; Pap² 61; Can¹ 193; Cap 50; ALR II s.n., 4, h. 1047/012; ALR II s.n., 5, h. 1272/012; Cerna A/1419; Cerna A/2046; Dms. 1. A mesteca, a (se) amesteca; a se asocia. *Grăbálca mári cári buruvés án cázán.* (Polonicul cu care mesteci în cazan.) ALR II s.n., 4, h. 1047/012; *Lă burvíj bóbu s-nu si zăvăráscă.* (Am mestecat fasolea să nu se afume.) Dms s.v.; *Ți járbi án țista cázán și cóți la buruvít pri úrdini sfáca?* (Ce fierbe în cazanul acesta și de ce îl mestecați pe rând fiecare?) MP 62/23; *Buruvéá-la córřl!* (Amestecă-le cărțile de joc!) ALR II s.n., 5, h. 1272/012; *L'úspili să li burvés cu fâină și să-l li dai la ípă.* (Solzii să-i amesteci cu făină și să i-i dai iepci.) DP 34/14; *L-ampłó un crundír di rikíjă cu picmíás buruvítă di s-íjă dúlți.* (Le umplu un clondir de rachiu amestecat cu must ca să fie dulce.) MP 252/26; *Grøn burvít.* (Grâu amestecat, prin care crește secară.) Cerna A/2046; *Ram burvít cu un urtác, cu úrdini li păștám úóli.* (Eram asociat cu un tovarăș, pășteam oile cu rândul.) AtaM 392/4; *Pója insánlu lă si mărítă di Gríva, si lęa mákídónkí [...], šíți-ų burvíra toátă limba nõástră.* (Apoi oamenii au început să se căsătorească cu cei din Gríva, să ia macedonence slave [...], așa amestecară toată limba noastră.) AtaM 366/25; *Am únă buțgáųă plínă cu vin și cu rakíjă, áma nu si burvés.* (Am un butoiăș plin cu vin și cu rachiu, dar nu se amestecă. [Ghicitoare: Oul].) Cap² 162/18; *Noj cøn ram fičúór, lă păštém buói! și nă burvēm cu brăslăvéři!* (Noi, când eram copii, pășteam oile și ne amestecam cu cei din Birísláv.) AtaM 398/12; *La dǎđdara drum și z-buruvira tuđtılı biđúđalı án un lųác.* (Le dădură drumul și se amestecară toate turmele la un loc.) MP 50/30; *Nu-į bun s-ti burvés án Dómmuluį lúcrú.* (Nu e bine să te amesteci în lucrarea Domnului.) Cap² 102/37. F i g. A se amesteca în vorbă. *Țǎstă tǎrcă cǎ-į úbávă, di țǎ si ánmăričǎví și burví án laf.* (Aceasta considera că e frumoasă, de aceea se semeți și se amestecă în vorbă.) DP 57/25. 2. A răscoli;

a căuta (cu atenție). *Mára, mult áų burvés ugníște!* (Măi, mult [mai] răscolești vatra!) Can T¹ 274/5; *Si dusșiră prin udóį, buruvíră cǎ buruvíră, áų fláră [fęta] cóla.* (Se duseră prin odăi, răscoliră ce răscoliră, o găsiră [pe fată] acolo.) Pap M² 156/18; *Cǎțó s-o burvéscă la per; cøn u burvé la per, șóři si dunără pri dinzúr di fęta.* (Începu s-o caute în păr; când o căuta în păr, șerpii se adunară în jurul fetei.) Cerna T. 3. A răsfoi. *Burvés únă cárti vlășgáscă.* (Răsfoiesc o carte românească.) Dms s.v. 4. (Despre vreme) A se schimba. *Si burvęsti vácótu.* (Se schimbă vremea.) Dms s.v.

Var.: **buruvés**.

Et.: mac. **boravi**, bg. **boravja**.

burvîndara vezi **burvîndăra**.

burvîndăra adv. Cap 50 s.v. *burvés*. Amestecând. *Turím burvîndăra.* (Turnăm amestecând.) Cap 50 s.v. *burvés*.

Var.: **burvîndara**.

Et.: vezi **burvés**.

burviniță, pl. burvinițur și **burviniță** s.f. Dms. Încurcătură; neînțelegere, conflict. *Nu-ń trubǎjés tør burvinițur.* (Nu-mi trebuie asemenea încurcături.) Dms s.v.; *Și pri lă noi ra burviniță un vácót.* (Și pe la noi, cândva, au fost neînțelegeri.) Dms s.v.; *Túrču cu gǎrcu áų burviniță.* (Turcii au conflicte cu grecii.) Dms s.v.

Et.: din ***burvîná** (cf. mac., bg. **boravenje**) + **-iță**.

burvitură, pl. burvitúr s.f. Cap 50 s.v. *burvés*; Dms. Neînțelegere; încurcătură. *Din țǎstă burvitură vem [...] ziđán.* (Din această neînțelegere avem [...] pagubă.) Cap 50 s.v. *burvés*.

Et.: din **burvés** + **-itură**.

busiúoc vezi **busiúuc**.

busiúoc vezi **busiúuc**.

busiúuc s.m. Pap¹ 35; Pap² 61; Can¹ 193; Cap 51; Dms. Busuioc. *Lę un bǎrdác [...], la ampłă di proáspătă ápu și la stúpă, ácu-į vęřă, cu únă kícă vęřdi, áră ácu-į jǎrnă, cu un busulúuc uscát.* (Ia un urcior [...], îl umple cu apă proaspătă și îl astupă, dacă e vară, cu un buchețel verde, iar dacă-i iarnă, cu un busuioc uscat.) Pap M² 117/40; *Fętili lęu cáti un busiúuc di sfáca om din cásă.* (Fetele iau câte

un [fir de] busuioc pentru fiecare om din casă.) Can T² 106/32; *Țela ȧom curúĵ busiĵuc ăĵ ămpuviniĵ curĵn si mĵră.* (Omul al cărui busuioc e veștejit, curând o să moară.) Can T² 106/33. *Pópa da cu bálca di busiĵóc.* (Popa dă [= stropește] cu buchețelul de busuioc.) Cap 32 s.v. *bálcă.*

Var.: **busiĵóc**, **busiĵóc**, **busuĵuc**.

Et.: mac., bg. *bosilĵok*.

busmán vezi **buĵmán**.

busnés vezi **buĵăĵés**.

bustán¹, pl. **bustán** s.m. Cap 51; Dms. Pepene verde. *Si dar únă báfĉă ăn un drum, ĵúndi, i zúŷă, si trĉăcă ȧom ŷi si puń bustań ăn ĵă.* (Să faci o grădină pe un drum, [pe] unde în fiecare zi o să treacă om [= oameni], ŷi să cultivi pepeni verzi în ea.) Cap² 99/28; *Ăcu poĵ s-ti duĵ ŷĵ-aŷ ĵăĵ un bustán, că di ŷel bustán trĉăĵi mĉa luŷutiĵă.* (Dacă poĵi, du-te să iei un pepene verde, căci cu acel pepene trece boala mea.) Cap² 143/17.

Et.: tc. *bostan*.

bustán², pl. **bustáni** s.n. Cap 51; Cerna A/1139; Dms. Pepenărie. *La scuăsi ăn un bustán cu ĵubiniĵă.* (Îl scoase [= duse] la o pepenărie cu pepeni verzi.) MP 154/19.

Et.: tc. *bostan* (mac., bg. *bostan*).

busuĵuc vezi **busiĵuc**.

busumărc vezi **băsămăc**.

buș, pl. **bușă**, **búși** și **búșur** s.n. Pap¹ 35; Pap² 61; Can¹ 193; Cap 51; Cerna A/332; Wild h. 168/1-7; ALDM I, h. 275/1-7; Dms. Pumn. *Únu din ĵeĵ zăcăĉă să da cu búșu.* (Unul dintre ei începe să dea cu pumnul.) Can T¹ 271/27; *Li pun búșili ăn úrdini, únă dĵpu lăntili.* (Pumnii îi așază pe rând, unul după celălalt.) Can T¹ 271/26; *Con s-trĵăĵ pri lăngă ĵăĵ, si-ĵ daĵ un buș ăn cap.* (Când o să treci pe lângă el, să-i dai un pumn în cap.) MP 30/23; *Lă zdruinără cu búșili.* (Îl zdrobiră cu pumnii.) Dms s.v.; *Lăntu fiĉór, căn aŷ dădĉă búșlu tru pimint, cásă di h'er si dărá.* (Celălalt fecior, când izbeau cu pumnul în pământ, casă de fier se făcea.) Cap² 111/25.

Et.: cf. alb. *mbush*, *bush* (Saramandu, SCL, XXXVIII, 1987, p.126 ș.u.)

but¹ vezi **bod**.

but² pl. **bútur** s.n. Wild h. 173/7; ALDM I, h. 339/7. But de carne, halcă de carne; șold.

Et.: tc. *but* (mac., bg. *but*).

butăr, pl. **butăr** s.m. Pap¹ 35; Pap² 61; Cap 51 s.v. *buti²*. Dogar.

Et.: din *búti* + *-ăr*.

bútără vezi **bútură**.

butărníc vezi **buturníc²**.

butélnic vezi **buturníc²**.

buterníc vezi **buturníc²**.

búti, pl. **buĵ** s.f. Pap¹ 35; Pap² 61; Can¹ 194; Cap 51; ALR II, s.n., 1, h. 245/012; Dms. Bute, butoi. *La ăncurunări si scĉătiĵ ĵérurli di pri búti.* (La cununie să scoateĵi cercurile de fier de pe butoi.) Cap² 76/10; *Cótiva buĵ di ăpu [...] li púsi pri un cŷărb.* (Câteva butoai de apă [...] le puse pe un corb.) Cap² 121/38; *Búĵli raŷ distupăti ŷi vĵnu cură că din búcă.* (Butoaiile erau destupate ŷi vinul curgea ca din scocul morii.) DP 87/13.

Et.: lat. *buttis*.

butiĉcă, pl. **butiĉki** s.f. Can¹ 194; Cap 51 s.v. *búti²*. Butoiaș, putinică.

Var.: **bútiĉcă** (Can¹ 194).

Et.: din *búti* + *-iĉ(că)*.

bútiĉcă vezi **butiĉcă**.

butiĵúni vezi **bătiĵúni**.

bútim, pl. **bútimi** s.n. Pap¹ 35; Pap² 61; Can¹ 194; Cap 51 s.v. *búti²*; Cerna A/851, 2354; Dms. 1. Putină, butoi. *Lámăa biĵú un bútim plin cu mătiniĵă.* (Balaurul bău o puțină mare plină cu lapte bătut.) Cap 51 s.v.; 2. Putinei. *Ăn bútin si bat mătiniĵăli.* (În putinei se bate laptele [bătut].) Cap 51 s.v. *búti²*.

Var.: **butím** (Pap¹ 35; Pap² 61), **bútin** (Pap² 61; Cap 51 s.v. *búti²*).

Et.: bg. *butim* (BER I 92), mac. *butin*.

butím vezi **bútim**.

bútin vezi **bútim**.

bútină vezi **pútină**.

butirisés, **butirisíri**, **butirisíĵ**, **butirisít** vb.

IV. *Tranz.* Pap¹ 35; Can¹ 194; Dms. A împinge, a îmbrânci. *Cĉn si zădĉrmă, s-lă butrisím ŷi s-lă nicĉm.* (Când o să adoarmă o să-l împingem [în apă] ŷi o să-l înecăm.) DP 44/11; *Izmiĵăru ăŷ butrisi popădiĵa ăn ăpu.* (Sluga o îmbrânci pe preoteasă în apă.) DP 44/15.

Var.: **butirnisés** (Dms s.v.), **butrisés**.

Et.: mac. *buturisa*, bg. *butorjasam*.

butirnic vezi **buturnic**².

butirnic vezi **buturnic**¹.

butirnisés vezi **butirisés**.

butişnic vezi **buturnic**².

butirisés vezi **butirisés**.

bútur, *pl. bútur s.m.* Pap¹ 35; Pap² 61; Dms. Bubă rea.

♦ *Iě nu l-u búтуру!* (L i t. Deloc nu-l prinde buba rea! = N-are nici pe dracu'!) Dms s.v.; *Búтуру s-la scoť!* (Ieși-ți-ar buba rea!) Pap¹ 35 s.v.

Et.: cf. bg. **butora** (**butor**).

buturák, *pl. buturák s.m.* Pap¹ 35; Pap² 62; Can¹ 194; Cap 52. s.v. *bútură*. Furuncul. *Răslănița vęa un buturák și buturáku fu ăntăpát di cuțót și curon si răzlăbí.* (Leoaica avea un furuncul și furunculul fu înțepat de cuțit și curând cedă.) Cap² 74/39; *Ău pugudí ăn răbét jündi răslăncă vęa un buturák.* (O nimeri în spinare unde leoaica avea un furuncul.) DP 106/35.

Et.: bg. **butorak**.

bútură *s.f.* Pap² 61; Can¹ 194; Cap 52. (La cai și vite) Răpciugă.

♦ *Te ț-ăi? bútură?* (L i t. Ce ți-e [= ce ai]? răpciugă? = Ce tot mârâi [= fornăi]?) Pap M² 63/36; *Nu l-ăi bútură.* (N-are nimic, n-are nici pe dracu) Pap M² 63/38.

Var.: **bútără** (Can¹ 194).

Et.: mac., bg. **butur**.

buturnic¹ *s.m.* Cap 52 s.v. *bútură*. (La cai și vite) Răpciugă.

Var.: **butirnic** (Cap 52 s.v. *bútură*).

Et.: din *bútură* + **-nic**.

buturnic², *pl. buturniț și buturnicur s.m.și n.* Can¹ 194; Cap 52. Ghionț, brânci.

Daș un buturnic. A da brânci. *Vămpiru, că-l dădi un butirnic la ușa, aș frónsi și ntró ăn mǎră.* (Vampirul, când îi dădu brânci ușii, o sparse și intră în moară.) DP 140/30. **Pun un buturnic**. A da brânci. *Ca si dúsi el di-l púsi un butirnic la pǎrtă, țęápki si feási pǎrta.* (Când se duse el de-i dădu brânci porții, așchii se făcu poarta.) Cap² 62/33.

Var.: **butărníc** (Can¹ 194), **butélnic** (Cerna T), **buterníc** (Can¹ 194), **butírníc** (Cerna T), **butişnic** (Cap 51).

Et.: din *butirisés* + **-nic**.

buțăiés vezi **buțnés**.

buțăiă, *pl. buțel și buțăli. s.f.* Pap¹ 35; Pap² 62; Can¹ 194; Cap 51; Cerna A/1203, Supl; Wild h. 372/2, 5, 6; Dms. Butoiaș. *Lă călcă pri pičór júnili cǎn lă dinjúră dinjúr di buțăiă.* (Îl calcă pe picior pe mire când îi pun să dea ocol butoiașului.) Can T² 102/8; *Făta [...] si scúnsi ăn únă buțăiă și-ș la púsi căpăcu disúpră.* (Fata [...] se ascunde într-un butoiaș și-și puse capacul deasupra.) DP 196/15; *[Ăń] am únă buțăiă plină cu vin și cu răkíă.* (Am un butoiaș plin cu vin și cu rachiu. [Ghicitoare: Oul].) Cap² 162/16.

Var.: **bučăiă** (Wild h. 372/6).

Et.: din **búti** + **-ăiă**.

buțilúscă, *pl. buțilúski s.f.* Pap¹ 35; Pap² 62; Can¹ 194; Cap 51 s.v. *búti*; Cerna A/1203; Dms. Butoiaș.

Et.: din **buțăli** (pl. lui **buțăiă**) + **-úscă**.

buțmán, *pl. buțmán s.m.* Pap¹ 35; Pap² 62; Can¹ 194; Cap 51; Cerna A/2141; Wild h. 64/6; Dms. Ciorchine de struguri. *Cǎn si sculără, la flără dădu cu únă tipsiă plină di buțmán.* (Când se sculară, îl găsiră pe bătrân cu o tipsie plină de ciorchini de struguri.) Cap² 98/17; *Ua sa buțmán mai măccát și mai coț.* (Aici sunt ciorchini de struguri mai mari și mai coțți.) DP 53/10; *Măncáj doj buțmán di úuă.* (Am mâncat doi ciorchini de struguri.) Cap 51 s.v.

Var.: **busmán** (Cerna T).

Et.: cf. bg. **buca** (Can¹ 194).

buțnés, **buțniri**, **buțniț**, **buțnit** *vb.* IV. *Tranz.* Pap² 62; Can¹ 194; Cap 51; Dms. **1.** A înțepa, a înfîge, a împunge. *Únă străcílă că vini, di ca u buțni țea vácă, toată zúua lăgă dúpu ja.* (Dacă veni o streche, de o înțepă pe vacă, toată ziua alergă după ea.) Cap² 114/6; *Ja ăl'ra picăti di fičór și nu la buțnă cu ácu.* (Ei îi era milă de băiat și nu-l înțepa cu acul.) Cap² 65/19; *Aș lără țápa, cum ra ársă, și u buțnira an sac.* (Luară frigarea, cum era încinsă, și o înfîpseră în sac.) MP 102/18; *Cu sam zădurmit, tu s-mi buțnés s-mi diștét jo.* (Dacă sunt adormit, tu să mă împungi, ca eu să mă trezesc.) Cap² 65/13. F i g. A înțepa (prin vorbe), a ofensa. *Lă buțniț pri dinălăt.* (Îl înțepai [= îl ofensai] pe ocolite.) Dms s.v. **2.** A spinteca. *La buțni rápu și la trânti la primint.*

(Îl spintecă pe arap și-l trânti la pământ.) Pap M²/34; *Cumiți'l la tâlčôră trej'l, la buțâiră toț.* (I-au omorât pe toți cei trei hoți, îi spintecară pe toți.) Cerna/T. 3. A da pinteni (calului).

Var.: **busnés** (Can¹ 193; Cap 51; Dms.),

buțâiés.

Et.: mac. *bucne*, bg. *bucna*.

bučćac, pl. **bučćat** s.m. Dms. Bouleț. F i g. Dobitoc, prostănac. *Că vrin bučćac si puriveăști.* (Se împleticește ca un prostănac.) Dms s.v.

Et.: din *boj* + *-ćac*.

buués vezi **bunăiés.**

buués vezi **bunăiés.**

buunés vezi **bunăiés.**

buuvină s.f. Dms. Carne de vită. *Ári un an di cõn nu mănccâi buuvină.* (Este un an de când nu am mâncat carne de vită.) Dms s.v.

Et.: de la *boj* (după *guvidină*).

búză, pl. **búzi** s.f. Pap¹ 35; Pap² 62; Can¹ 194; Cap 52; Wild h. 157/3, 7; ALDM I, h. 196/1, 7, h. 198/1-7; Dms. Buză.

Ânflum búzili. A se bosumfla. *Ți li ânflăș búzili?* (De ce te-ai bosumflat?) Can¹ 194 s.v.

Var.: **búďă** (Wild h. 157/3, 7).

Et.: cf. alb. *buzë*.

buzăgîiă, pl. **buzăgîi** s.m. Can¹ 194; Cap 52 s.v. *bóză*; Dms. Bragagiu.

Var.: **buzăgîiă** (Cap 52 s.v. *búză*), **buzăgîiă** (Dms.)

Et.: mac., bg. *bozağija* (tc. *bozaci*).

buzăgîiă vezi **buzăgîiă.**

buzăgîiă vezi **buzăgîiă.**

buzdugán, pl. **buzdugáni** s.n. Cap 52; Dms. Buzdugan. *Fičũáru, cu buzdugánu, con la scutěá capu lámhá, a'l trási únă prísti cap.* (Feciorul, cu buzduganul, când balaurul scotea capul, îi trase una peste cap.) Cap² 119/46; *La lo cálu, lo și calóčca și buzdugánu și z-dúsi.* (Luă calul, luă și paloșul și buzduganul și se duse.) MP 14/9; *Fičóru [...] aș dăró un buzdugán.* (Feciorul [...] își făcu un buzdugan.) DP 192/11.

Et.: tc. *bozdoğan* (mac. *bozdogan*, bg. *bozdugan*).

buzęái vezi **buzél.**

buzęál vezi **buzél.**

buzéi vezi **buzél.**

buzél, pl. **buzel** și **buzéi** s.m., **buzéľă** s.n. Can¹ 194; Cap 43 s.v. *boz*, ALR II s.n., 3, h. 639/012; Dms. Soc; floare de soc. *Úňă sirácă fěă áũ ânșáră din-zur-ân-zúr cu frúnđi di buzéľ.* (Pe o fată orfană o împodobesc de jur împrejur cu frunze de soc.) Can T¹ 269/22; *Púnim și trej buzéi ân trej lócur.* (Punem și trei flori de soc în trei locuri.) Can T¹ 115/2; *Téga s-dúsi la báhce di váli [...] sum* [sic: *sub*] *buzélu mári.* (*Téga* se duse în grădina din vale [...] sub socul [cel] mare.) Cap² 20/15; *Piscă di buzéľ.* (Fluier de soc.) Dms s.v.; *Buzéi di minútu.* (Floare mărunță de soc.) ALR II, s.n., 3, h. 639/012; *Din buzéľ dăróm plúșcáčă.* (Din [lemn de] soc facem pușcoace.) Dms s.v.; *Buzjál nalt.* (Soc înalt.) Kats 90/34.

Var.: **buzęái** (Cap 52 s.v. *buzęál*), **buzęál** (Cap 52), **buzéi** (Can¹ 194), **buzéľ** (Dms), **buzéľ** (Can¹ 194), **buzjál**.

Et.: mac. *bozel* (cf. și bg. *băzel*, *băzej* BER I 97).

buzéi vezi **buzél.**

buzéľ vezi **buzél.**

buzéľ vezi **buzél.**

buzjál vezi **buzél.**

buzmunéz, **buzmunári**, **buzmunái**, **buzmunát** vb. I. *Refl.* Cap 52. A se supăra; a se înfuria. *Ieș bun să nu ti buzmunéz.* (Fii bun și nu te supăra.) Cap 52 s.v.

Et.: mac. *besnee*.

buzós, **buzóri**, **buzói**, **buzót** vb. IV. *Refl.* Pap² 62; Can¹ 194; Cap 52 s.v. *búză*; Dms. A se bosumfla. F i g. A se umfla în pene, a se îngâmfă. *Țe ti buzós șa?* (De ce te-ai umflat așa în pene?) Pap M² 63/39.

Et.: de la *búză*.